

Σχολή Κοινωνικών Επιστημών

Μεταπτυχιακό πρόγραμμα Σπουδών

Εγκληματολογικές και ποινικές προσεγγίσεις της
διαφθοράς του οικονομικού και του οργανωμένου
εγκλήματος

Διπλωματική Εργασία

Οργανωμένο έγκλημα και διαφθορά στην Ελλάδα:
Η εξέλιξη του φαινομένου την τελευταία δεκαετία, η έκταση, οι αιτίες, οι
μεταβολές και οι τρόποι αντιμετώπισης

ΑΙΜΙΛΙΟΣ ΜΑΣΤΡΟΓΙΑΝΝΗΣ

Επιβλέπων καθηγητής: ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΟΝΤΟΓΕΩΡΓΗΣ

ΑΘΗΝΑ, ΙΟΥΝΙΟΣ 2026

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του/της φοιτητή/φοιτήτριας («συγγραφέας/δημιουργός») που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

«Οργανωμένο έγκλημα και διαφθορά στην Ελλάδα:
Η εξέλιξη του φαινομένου την τελευταία δεκαετία, η έκταση, οι
αιτίες, οι μεταβολές και οι τρόποι αντιμετώπισης»

Επιτροπή Επίβλεψης Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπων Καθηγητής:

Δρ. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΟΝΤΟΓΕΩΡΓΗΣ

Μέλος Σ.Ε.Π., Ε.Α.Π

Συν-Επιβλέπων Καθηγητής:

Δρ. ΤΡΥΦΩΝ ΚΟΡΟΝΤΖΗΣ

Μέλος Σ.Ε.Π., Ε.Α.Π

«Ευχαριστίες ή Αφιέρωση»

Με την παρούσα διπλωματική εργασία ολοκληρώνονται οι σπουδές μου στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών «Εγκληματολογικές και Ποινικές προσεγγίσεις της διαφθοράς του οικονομικού και του οργανωμένου εγκλήματος" . Στις σπουδές μου ήταν καθοριστική η συμβολή των καθηγητών μου στα γνωστικά αντικείμενα που παρακολούθησα, στους οποίους οφείλω να εκφράσω τις ειλικρινείς μου ευχαριστίες για τη συμβολή τους στην ολοκλήρωση των σπουδών μου. Τέλος, οφείλω να ευχαριστήσω την οικογένειά μου, για τη συμπαράσταση και την υπομονή τους.

Περίληψη

Το οργανωμένο έγκλημα και η διαφθορά αποτελούν δύο από τις σημαντικότερες προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα σύγχρονα κράτη δικαίου, καθώς επηρεάζουν την οικονομική ανάπτυξη, τη λειτουργία των θεσμών, την κοινωνική συνοχή και την εμπιστοσύνη των πολιτών προς το κράτος. Τα δύο φαινόμενα εμφανίζουν στενή αλληλεξάρτηση, καθώς οι εγκληματικές οργανώσεις αξιοποιούν μηχανισμούς διαφθοράς για να εξασφαλίζουν προστασία, πρόσβαση σε πληροφορίες και αποφυγή ποινικών συνεπειών, ενώ η διαφθορά δημιουργεί ευνοϊκό περιβάλλον για την ανάπτυξη και διεύρυνση των δραστηριοτήτων του οργανωμένου εγκλήματος.

Η παρούσα εργασία εξετάζει το θεωρητικό και εννοιολογικό πλαίσιο του οργανωμένου εγκλήματος και της διαφθοράς, αναλύοντας τα βασικά χαρακτηριστικά, τις μορφές και τους μηχανισμούς λειτουργίας τους. Παράλληλα, διερευνά τις σύγχρονες εξελίξεις που συνδέονται με την παγκοσμιοποίηση, την ψηφιακή τεχνολογία, το κυβερνοέγκλημα, τα κρυπτονομίσματα και τις διασυνοριακές εγκληματικές δραστηριότητες. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης και της πανδημίας COVID-19, οι οποίες συνέβαλαν στον μετασχηματισμό τόσο των εγκληματικών δικτύων όσο και των μορφών διαφθοράς.

Στη συνέχεια, παρουσιάζεται η έκταση του φαινομένου σε διεθνές επίπεδο και στην Ελλάδα, καθώς και οι οικονομικές, κοινωνικές και θεσμικές συνέπειες που προκαλεί. Η ανάλυση αναδεικνύει ότι το οργανωμένο έγκλημα και η διαφθορά δεν αποτελούν μόνο ζητήματα ποινικής αντιμετώπισης, αλλά σύνθετα κοινωνικά φαινόμενα που συνδέονται με οικονομικούς, πολιτικούς, πολιτισμικούς και τεχνολογικούς παράγοντες.

Τέλος, εξετάζονται τα κυριότερα μέτρα πρόληψης και καταπολέμησης των φαινομένων αυτών σε θεσμικό, νομικό, διοικητικό, οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο. Η αποτελεσματική αντιμετώπισή τους προϋποθέτει συντονισμένη δράση των κρατικών αρχών, διεθνή συνεργασία, ενίσχυση της διαφάνειας, αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών και ενεργό συμμετοχή της κοινωνίας των πολιτών.

Λέξεις-κλειδιά:

Οργανωμένο έγκλημα, διαφθορά, εγκληματικές οργανώσεις, κυβερνοέγκλημα, ξέπλυμα χρήματος, καταπολέμηση, διεθνής συνεργασία.

«Organized crime and corruption in Greece:

The evolution of the phenomenon in the last decade, the extent, the causes, the changes and the ways of dealing with it»

«AIMILIOS MASTROGIANNIS»

(στην αγγλική γλώσσα)

Abstract

Organized crime and corruption are two of the most important challenges facing modern rule of law, as they affect economic growth, the functioning of institutions, social cohesion and citizens' trust in the state. The two phenomena are closely interdependent, as criminal organisations use corruption mechanisms to ensure protection, access to information and avoidance of criminal consequences, while corruption creates a favourable environment for the development and expansion of organised crime activities.

This paper examines the theoretical and conceptual framework of organized crime and corruption, analyzing their basic characteristics, forms and mechanisms of operation. At the same time, it explores the current developments linked to globalization, digital technology, cybercrime, cryptocurrencies and cross-border criminal activities. Particular emphasis is placed on the effects of the economic crisis and the COVID-19 pandemic, which have contributed to the transformation of both criminal networks and forms of corruption.

Subsequently, the extent of the phenomenon at an international level and in Greece is presented, as well as the economic, social and institutional consequences it causes. The analysis highlights that organized crime and corruption are not only issues of criminal treatment, but complex social phenomena linked to economic, political, cultural and technological factors.

Finally, the main measures to prevent and combat these phenomena are examined at institutional, legal, administrative, economic and social level. Effectively addressing them requires coordinated action by state authorities, international cooperation, increased transparency, the use of new technologies and the active participation of civil society.

Keywords:

Organised crime, corruption, criminal organisations, cybercrime, money laundering, combat, international cooperation.

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	v
Abstract	vii
Περιεχόμενα	ix
Συντομογραφίες & Ακρωνύμια.....	xi
1. Εισαγωγή.....	1
2. Έννοια και χαρακτηριστικά του οργανωμένου εγκλήματος και της διαφθοράς.....	4
2.1 Η έννοια του οργανωμένου εγκλήματος.....	4
2.2 Βασικά χαρακτηριστικά του οργανωμένου εγκλήματος.....	6
2.3 Η έννοια της διαφθοράς	8
2.4 Η σχέση οργανωμένου εγκλήματος και διαφθοράς	11
2.5 Σύγχρονες μορφές οργανωμένου εγκλήματος και διαφθοράς	14
3. Η εξέλιξη του φαινομένου την τελευταία δεκαετία.....	17
3.1 Μετασχηματισμός του οργανωμένου εγκλήματος.....	17
3.2 Μεταβολές στη διαφθορά.....	20
3.3 Επιρροή της οικονομικής κρίσης και της πανδημίας	23
3.3.1 Η οικονομική κρίση ως παράγοντας ενίσχυσης του οργανωμένου εγκλήματος.....	23
3.3.2 Η επίδραση της οικονομικής κρίσης στη διαφθορά	25
3.3.3 Η πανδημία COVID-19 και ο μετασχηματισμός της εγκληματικότητας.....	28
3.3.4 Η πανδημία και η ενίσχυση φαινομένων διαφθοράς.....	30
3.3.5 Κοινωνικές και θεσμικές συνέπειες των κρίσεων	33
4. Έκταση του φαινομένου	35
4.1 Η διεθνής διάσταση του οργανωμένου εγκλήματος και της διαφθοράς.....	35
4.2 Η έκταση του οργανωμένου εγκλήματος στην Ελλάδα	38
4.3 Η έκταση της διαφθοράς στην Ελλάδα.....	39
4.4 Οικονομικές και κοινωνικές συνέπειες του φαινομένου	41
5. Αίτια ανάπτυξης του φαινομένου	44
5.1 Οικονομικά αίτια.....	44
5.2 Θεσμικά αίτια.....	45
5.3 Κοινωνικά και πολιτισμικά αίτια	47
5.4 Τεχνολογικοί παράγοντες	49
6. Σύγχρονες μεταβολές και νέες μορφές	51
6.1 Κυβερνοέγκλημα (phishing, ransomware)	51
6.2 Ξέπλυμα χρήματος μέσω κρυπτονομισμάτων	53
6.3 Διασυνοριακές εγκληματικές οργανώσεις	55
6.4 Διαφθορά σε μεγάλα έργα και επενδύσεις.....	57
7. Τρόποι αντιμετώπισης	59
7.1 Θεσμικά μέτρα	59
7.2 Νομικά μέτρα.....	61
7.3 Οικονομικά και διοικητικά μέτρα	63
7.4 Κοινωνικά μέτρα	66
8. Συμπεράσματα	68
Βιβλιογραφία	71

Συντομογραφίες & Ακρωνύμια

Συντομογραφία	Πλήρης ονομασία
CPI	Corruption Perceptions Index (Δείκτης Αντίληψης Διαφθοράς)
COVID-19	Coronavirus Disease 2019
Europol	European Union Agency for Law Enforcement Cooperation
Eurojust	European Union Agency for Criminal Justice Cooperation
FATF	Financial Action Task Force
GRECO	Group of States against Corruption
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
OLAF	European Anti-Fraud Office
UN	United Nations (Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών)
UNODC	United Nations Office on Drugs and Crime
UNCAC	United Nations Convention against Corruption
UNTOC	United Nations Convention against Transnational Organized Crime
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΛ.ΑΣ.	Ελληνική Αστυνομία
Ν.	Νόμος
ΠΚ	Ποινικός Κώδικας
ΦΕΚ	Φύλλο Εφημερίδας της Κυβερνήσεως

1. Εισαγωγή

Το οργανωμένο έγκλημα και η διαφθορά αποτελούν δύο σύνθετα και αλληλένδετα κοινωνικά, οικονομικά και πολιτικά φαινόμενα, τα οποία επηρεάζουν άμεσα τη λειτουργία του κράτους δικαίου, την ποιότητα της δημοκρατίας, την οικονομική ανάπτυξη και την εμπιστοσύνη των πολιτών στους θεσμούς. Παρότι το οργανωμένο έγκλημα δεν αποτελεί νέο φαινόμενο, κατά τις τελευταίες δεκαετίες έχει μεταβληθεί σημαντικά ως προς τις μορφές, τις μεθόδους και τα πεδία δράσης του. Δεν περιορίζεται πλέον σε παραδοσιακές εγκληματικές δραστηριότητες, όπως η διακίνηση ναρκωτικών ή το λαθρεμπόριο, αλλά συνδέεται ολοένα περισσότερο με σύνθετες οικονομικές δραστηριότητες, με τη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές πράξεις, με τη διαφθορά δημόσιων λειτουργών, με το κυβερνοέγκλημα και με τη λειτουργία παράνομων αγορών σε εθνικό και διεθνές επίπεδο (Βιδάλη, 2013. Δημητράτος, 1999. Σταμούλη, 2019).

Η έννοια του οργανωμένου εγκλήματος είναι δύσκολο να οριοθετηθεί με απόλυτη ακρίβεια, καθώς περιλαμβάνει διαφορετικές μορφές εγκληματικής δράσης, οι οποίες μεταβάλλονται ανάλογα με τις κοινωνικές, οικονομικές και τεχνολογικές συνθήκες. Ωστόσο, βασικά χαρακτηριστικά του είναι η ύπαρξη δομημένης ομάδας, η διάρκεια στη δράση, η επιδίωξη οικονομικού ή άλλου υλικού οφέλους, η χρήση βίας ή απειλής σε ορισμένες περιπτώσεις και η προσπάθεια διείσδυσης ή επιρροής σε νόμιμες οικονομικές και θεσμικές δομές (Κωστάρας, 2000. Paoli, 2002. Wright, 2006). Η οργανωμένη εγκληματική δραστηριότητα δεν λειτουργεί πάντοτε αποκομμένα από τη νόμιμη οικονομία. Αντίθετα, συχνά αναπτύσσεται σε επαφή με αυτήν, αξιοποιώντας επιχειρήσεις, χρηματοπιστωτικούς μηχανισμούς, δίκτυα διακίνησης προϊόντων και κενά ελέγχου της δημόσιας διοίκησης (Ruggiero, 2000. Σταμούλη, 2019).

Στην ελληνική περίπτωση, το οργανωμένο έγκλημα παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον λόγω της γεωγραφικής θέσης της χώρας, της συμμετοχής της σε ευρωπαϊκά και διεθνή δίκτυα μεταφορών, της εγγύτητάς της με τα Βαλκάνια και την Ανατολική Μεσόγειο, αλλά και των κοινωνικοοικονομικών μεταβολών που σημειώθηκαν την τελευταία δεκαετία. Η Ελλάδα λειτουργεί, σε αρκετές περιπτώσεις, ως χώρα διέλευσης, προορισμού ή εγκατάστασης εγκληματικών δικτύων που δραστηριοποιούνται σε τομείς όπως η διακίνηση ναρκωτικών, η παράνομη διακίνηση μεταναστών, η εμπορία ανθρώπων, το λαθρεμπόριο καπνικών προϊόντων και καυσίμων, καθώς και η νομιμοποίηση παράνομων εσόδων

(Ελληνική Αστυνομία, 2011-2024. Europol, 2021. UNODC, 2021). Η διασυνοριακή διάσταση του φαινομένου καθιστά σαφές ότι η αντιμετώπισή του δεν μπορεί να περιοριστεί αποκλειστικά στο εθνικό επίπεδο, αλλά απαιτεί συνεργασία μεταξύ κρατών, αστυνομικών και δικαστικών αρχών, καθώς και αξιοποίηση ευρωπαϊκών και διεθνών μηχανισμών.

Η τελευταία δεκαετία υπήρξε ιδιαίτερα κρίσιμη για την εξέλιξη του οργανωμένου εγκλήματος στην Ελλάδα. Η οικονομική κρίση, η μείωση εισοδημάτων, η ανεργία, η αύξηση της κοινωνικής επισφάλειας και η αποδυνάμωση ορισμένων μηχανισμών ελέγχου δημιούργησαν συνθήκες που διευκόλυναν την ανάπτυξη παράνομων αγορών και άτυπων μορφών οικονομικής δραστηριότητας (Αντωνόπουλος & Παπανικολάου, 2016. Σταμούλη, 2016). Η κρίση δεν δημιούργησε από μόνη της το οργανωμένο έγκλημα, αλλά συνέβαλε στην αναδιάταξη και προσαρμογή του. Εγκληματικά δίκτυα εκμεταλλεύθηκαν τις κοινωνικές και οικονομικές πιέσεις, την ανάγκη φθηνών προϊόντων, την αυξημένη ζήτηση σε παράνομες ή ημιπαράνομες υπηρεσίες και την αδυναμία ορισμένων πολιτών και επιχειρήσεων να ανταποκριθούν στο επίσημο οικονομικό πλαίσιο.

Παράλληλα, η διαφθορά αποτελεί κρίσιμο παράγοντα για τη λειτουργία και την αναπαραγωγή του οργανωμένου εγκλήματος. Η διαφθορά δεν περιορίζεται μόνο σε μεμονωμένες πράξεις δωροδοκίας, αλλά μπορεί να λάβει συστημικές μορφές, όταν παράνομες σχέσεις εξάρτησης, πελατειακές πρακτικές ή αδιαφανείς συναλλαγές επηρεάζουν τη δημόσια διοίκηση, την πολιτική ζωή ή την οικονομική δραστηριότητα (Γασπαρινάτου, 2019. Χουλιάρης, 2019). Το οργανωμένο έγκλημα αξιοποιεί τη διαφθορά για να εξασφαλίσει προστασία, πληροφόρηση, συγκάλυψη ή πρόσβαση σε κρίσιμες αποφάσεις. Από την άλλη πλευρά, η διαφθορά ενισχύεται όταν υπάρχουν ισχυρά οικονομικά συμφέροντα που επιδιώκουν να παρακάμψουν τους κανόνες του κράτους δικαίου. Έτσι, τα δύο φαινόμενα συνδέονται λειτουργικά και συχνά αλληλοτροφοδοτούνται.

Ιδιαίτερη σημασία έχει και η σχέση του οργανωμένου εγκλήματος με το οικονομικό έγκλημα και τη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες. Το «ξέπλυμα μαύρου χρήματος» αποτελεί βασικό μηχανισμό μέσω του οποίου τα παράνομα κέρδη εισάγονται στη νόμιμη οικονομία, αποκτώντας φαινομενικά νόμιμη προέλευση (Βασιλαντωνοπούλου, 2019. Τραγάκης, 1996). Η αντιμετώπιση της νομιμοποίησης εσόδων είναι επομένως καθοριστική για την αποδυνάμωση των εγκληματικών οργανώσεων, καθώς πλήττει το οικονομικό τους κίνητρο και περιορίζει τη δυνατότητά τους να επανεπενδύουν

παράνομα κεφάλαια. Σε διεθνές επίπεδο, η ανάκτηση περιουσιακών στοιχείων και η παρακολούθηση ύποπτων χρηματοροών αποτελούν πλέον βασικά εργαλεία αντεγκληματικής πολιτικής (Ziounas, 2018. UNODC, 2021).

Κατά την ίδια περίοδο, η τεχνολογική εξέλιξη δημιούργησε νέες δυνατότητες για την οργανωμένη εγκληματική δράση. Το κυβερνοέγκλημα, οι ηλεκτρονικές απάτες, το phishing, η χρήση κρυπτονομισμάτων, η παράνομη πρόσβαση σε δεδομένα και οι επιθέσεις σε πληροφοριακά συστήματα αποτελούν σύγχρονες μορφές εγκληματικότητας που συχνά οργανώνονται σε δίκτυα με διεθνή χαρακτήρα (Γαβαλάκη, 2023. Ζιούβας, 2025. Europol, 2020). Η πανδημία COVID-19 επιτάχυνε περαιτέρω αυτή τη μεταβολή, καθώς η μαζική μεταφορά κοινωνικών, οικονομικών και διοικητικών δραστηριοτήτων στο ψηφιακό περιβάλλον δημιούργησε νέες ευκαιρίες για εγκληματική εκμετάλλευση (Europol, 2020. UNODC, 2020). Επομένως, η μελέτη του οργανωμένου εγκλήματος σήμερα δεν μπορεί να αγνοεί την ψηφιακή του διάσταση.

Η παρούσα εργασία έχει ως αντικείμενο την ανάλυση του οργανωμένου εγκλήματος και της διαφθοράς στην Ελλάδα, με έμφαση στην εξέλιξη του φαινομένου κατά την τελευταία δεκαετία, την έκτασή του, τις αιτίες που το τροφοδοτούν, τις βασικές μεταβολές που έχουν παρατηρηθεί και τους τρόπους αντιμετώπισής του. Στόχος δεν είναι μόνο η περιγραφή των μορφών εγκληματικότητας, αλλά και η κατανόηση των κοινωνικών, οικονομικών και θεσμικών παραγόντων που επιτρέπουν την αναπαραγωγή τους. Η εργασία εξετάζει το οργανωμένο έγκλημα όχι ως απομονωμένη παθολογία, αλλά ως φαινόμενο που συνδέεται με τη λειτουργία των αγορών, την κρατική εποπτεία, τις μορφές κοινωνικής ανισότητας, την πολιτική διαφθορά και τις διεθνείς εξελίξεις.

Με βάση τα παραπάνω, η ανάλυση που ακολουθεί στηρίζεται στην παραδοχή ότι η αποτελεσματική αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος και της διαφθοράς απαιτεί πολυεπίπεδη προσέγγιση. Δεν αρκεί η αυστηροποίηση των ποινών ή η ενίσχυση της αστυνομικής καταστολής. Απαιτείται συνδυασμός πρόληψης, θεσμικής διαφάνειας, οικονομικών ελέγχων, διεθνούς συνεργασίας, προστασίας μαρτύρων και πληροφοριοδοτών, ενίσχυσης της δικαιοσύνης και περιορισμού των κοινωνικών και οικονομικών συνθηκών που ευνοούν την ανάπτυξη παράνομων αγορών (Βιδάλη, 2017. Φαρσεδάκης, 2016. Europol, 2021). Η καταπολέμηση του φαινομένου, συνεπώς, δεν είναι μόνο ζήτημα ποινικής πολιτικής, αλλά και ζήτημα δημοκρατικής λειτουργίας, κοινωνικής συνοχής και θεσμικής λογοδοσίας.

2. Έννοια και χαρακτηριστικά του οργανωμένου εγκλήματος και της διαφθοράς

2.1 Η έννοια του οργανωμένου εγκλήματος

Το οργανωμένο έγκλημα αποτελεί ένα σύνθετο και διαρκώς εξελισσόμενο κοινωνικό, εγκληματολογικό και νομικό φαινόμενο, το οποίο απασχολεί έντονα τη διεθνή κοινότητα, τις εθνικές έννομες τάξεις και την επιστημονική θεωρία. Η έννοιά του συνδέεται με τη συστηματική τέλεση σοβαρών εγκλημάτων από οργανωμένες ομάδες προσώπων που λειτουργούν με συγκεκριμένη δομή, διάρκεια και στόχο την αποκόμιση οικονομικού ή άλλου οφέλους. Σε αντίθεση με τη συμβατική εγκληματικότητα, το οργανωμένο έγκλημα εμφανίζει υψηλό επίπεδο σχεδιασμού, επαγγελματικής οργάνωσης και δυνατότητα προσαρμογής στις κοινωνικές, οικονομικές και τεχνολογικές εξελίξεις (Κουράκης, 2000).

Η θεωρητική προσέγγιση του οργανωμένου εγκλήματος παρουσιάζει δυσκολίες ως προς τη διαμόρφωση ενός ενιαίου και καθολικά αποδεκτού ορισμού. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι το φαινόμενο διαφοροποιείται ανάλογα με τις ιστορικές, κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες κάθε χώρας. Για παράδειγμα, σε ορισμένες έννομες τάξεις το οργανωμένο έγκλημα συνδέεται κυρίως με τη δράση μαφιοζικών οργανώσεων, ενώ σε άλλες δίνεται έμφαση στη διεθνική οικονομική εγκληματικότητα, στο ξέπλυμα χρήματος ή στην τρομοκρατία (Δημητράτος, 1999).

Σύμφωνα με την εγκληματολογική θεωρία, οργανωμένο έγκλημα είναι η διαρκής εγκληματική δραστηριότητα ομάδας προσώπων με ιεραρχική ή λειτουργική δομή, η οποία επιδιώκει οικονομικό κυρίως κέρδος μέσω παράνομων δραστηριοτήτων. Η ύπαρξη εσωτερικής πειθαρχίας, καταμερισμού ρόλων και επαγγελματικής δράσης αποτελούν βασικά στοιχεία της έννοιας αυτής (Βαθρακοκοίλης, 2001). Ο Κριθαράς επισημαίνει ότι το οργανωμένο έγκλημα δεν ταυτίζεται απλώς με τη συμμετοχή πολλών προσώπων σε εγκληματική πράξη, αλλά προϋποθέτει σταθερή δομή και συνέχεια στη δράση της εγκληματικής ομάδας (Κριθαράς, 2005).

Στην ελληνική έννομη τάξη, καθοριστικό σημείο για τη νομική οριοθέτηση του οργανωμένου εγκλήματος αποτέλεσε ο Ν. 2928/2001 «για την προστασία του πολίτη από αξιόποινες πράξεις εγκληματικών οργανώσεων». Με τον νόμο αυτό εισήχθη για πρώτη φορά συστηματική ποινική αντιμετώπιση της εγκληματικής οργάνωσης, υπό την επίδραση διεθνών και ευρωπαϊκών εξελίξεων στον τομέα της αντεγκληματικής πολιτικής. Η νομοθετική αυτή παρέμβαση επηρεάστηκε σημαντικά από τις διεθνείς υποχρεώσεις της Ελλάδας και την ανάγκη προσαρμογής στις ευρωπαϊκές πολιτικές ασφάλειας και δικαστικής συνεργασίας (Μανωλεδάκης, 2002· Μυλωνόπουλος, 2001).

Η έννοια της εγκληματικής οργάνωσης στο άρθρο 187 ΠΚ περιλαμβάνει τη συγκρότηση και συμμετοχή σε δομημένη και με διαρκή δράση ομάδα τριών ή περισσότερων προσώπων, η οποία επιδιώκει την τέλεση σοβαρών κακουργημάτων. Η ύπαρξη δομής και συνέχειας αποτελεί κρίσιμο στοιχείο διαφοροποίησης από την απλή συμμορία ή τη συμπτωματική σύμπραξη δραστών (Μαργαρίτης, 2011).

Η διεθνής διάσταση του οργανωμένου εγκλήματος αναδείχθηκε ιδιαίτερα μετά τη δεκαετία του 1990, λόγω της παγκοσμιοποίησης, της τεχνολογικής ανάπτυξης και της ελευθερίας διακίνησης κεφαλαίων και προσώπων. Οι εγκληματικές οργανώσεις απέκτησαν δυνατότητα διεθνικής δράσης, επεκτείνοντας τις δραστηριότητές τους σε τομείς όπως η διακίνηση ναρκωτικών, η εμπορία ανθρώπων, το λαθρεμπόριο όπλων, η παράνομη διακίνηση μεταναστών, το ηλεκτρονικό έγκλημα και η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες (Δημόπουλος, 2003· Λάζος, 2001).

Παράλληλα, η σύγχρονη θεωρία επισημαίνει ότι το οργανωμένο έγκλημα δεν αποτελεί μόνο απειλή για τη δημόσια ασφάλεια, αλλά και σοβαρό κίνδυνο για τη λειτουργία των δημοκρατικών θεσμών και του κράτους δικαίου. Η διείσδυση εγκληματικών οργανώσεων σε οικονομικούς και κρατικούς μηχανισμούς, μέσω της διαφθοράς και της οικονομικής επιρροής, οδηγεί σε αποδυνάμωση της θεσμικής νομιμοποίησης και ενίσχυση της αδιαφάνειας (Λαμπροπούλου, 2001).

Αξιοσημείωτη είναι η σχέση οργανωμένου εγκλήματος και σύγχρονης αντεγκληματικής πολιτικής. Η αυξανόμενη έμφαση στην ασφάλεια οδήγησε στη λήψη αυστηρότερων μέτρων επιτήρησης, ειδικών ανακριτικών πράξεων και διεύρυνσης της αστυνομικής και δικαστικής συνεργασίας σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο. Ωστόσο, αρκετοί θεωρητικοί εκφράζουν προβληματισμούς σχετικά με τον κίνδυνο περιορισμού

θεμελιωδών δικαιωμάτων στο όνομα της καταπολέμησης του οργανωμένου εγκλήματος (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2003· Μανωλεδάκης, 2002). Συνεπώς, το οργανωμένο έγκλημα συνιστά ένα πολυδιάστατο φαινόμενο με κοινωνικές, οικονομικές, πολιτικές και νομικές προεκτάσεις. Η αντιμετώπισή του απαιτεί όχι μόνο ποινική καταστολή, αλλά και διεθνή συνεργασία, ενίσχυση της διαφάνειας, αποτελεσματικούς ελεγκτικούς μηχανισμούς και προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων στο πλαίσιο του κράτους δικαίου.

2.2 Βασικά χαρακτηριστικά του οργανωμένου εγκλήματος

Το οργανωμένο έγκλημα διαφοροποιείται ουσιαστικά από τις παραδοσιακές μορφές εγκληματικότητας, καθώς εμφανίζει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που το καθιστούν πιο σύνθετο, ανθεκτικό και επικίνδυνο για την κοινωνική και οικονομική ζωή. Η εγκληματολογική και ποινική θεωρία έχει αναδείξει ορισμένα βασικά γνωρίσματα τα οποία επιτρέπουν την αναγνώριση και εννοιολογική οριοθέτηση του φαινομένου. Τα χαρακτηριστικά αυτά συνδέονται κυρίως με τη δομή, τη διάρκεια, τη μεθοδολογία δράσης και τον σκοπό των εγκληματικών οργανώσεων.

Ένα από τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά του οργανωμένου εγκλήματος είναι η ύπαρξη οργανωμένης και σταθερής δομής. Οι εγκληματικές οργανώσεις δεν αποτελούν περιστασιακές ενώσεις προσώπων, αλλά ομάδες με εσωτερική οργάνωση, καταμερισμό αρμοδιοτήτων και συγκεκριμένη ιεραρχία. Κάθε μέλος αναλαμβάνει διακριτό ρόλο, γεγονός που ενισχύει την αποτελεσματικότητα και τη μυστικότητα της δράσης της ομάδας. Η ύπαρξη ηγεσίας, εκτελεστικών οργάνων και δικτύων υποστήριξης αποτελεί βασικό στοιχείο της λειτουργίας τους (Βαθρακοκύλης, 2001).

Εξίσου σημαντικό γνώρισμα είναι η διάρκεια και η συνέχεια της εγκληματικής δραστηριότητας. Το οργανωμένο έγκλημα δεν περιορίζεται στην τέλεση μεμονωμένων πράξεων αλλά χαρακτηρίζεται από συστηματική και μακροχρόνια δράση. Οι οργανώσεις επιδιώκουν σταθερή παρουσία και διαρκή επέκταση των δραστηριοτήτων τους, με στόχο τη διατήρηση οικονομικής και κοινωνικής επιρροής. Η διαρκής λειτουργία τους διαφοροποιεί τις εγκληματικές οργανώσεις από απλές συμμορίες ή ευκαιριακές εγκληματικές συνεργασίες (Λίβου, 2007).

Κεντρικό χαρακτηριστικό αποτελεί επίσης ο οικονομικός σκοπός. Οι περισσότερες οργανωμένες εγκληματικές ομάδες αποσκοπούν στην αποκόμιση μεγάλου οικονομικού

κέρδους μέσω παράνομων δραστηριοτήτων, όπως η διακίνηση ναρκωτικών, η εμπορία ανθρώπων, το λαθρεμπόριο, η φοροδιαφυγή, η παράνομη διακίνηση όπλων και η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες. Το οικονομικό κίνητρο συνδέεται στενά με την ανάγκη διείσδυσης σε νόμιμες οικονομικές δραστηριότητες και τη δημιουργία μηχανισμών ξεπλύματος χρήματος (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2008).

Ένα ακόμη ιδιαίτερο γνώρισμα είναι η χρήση βίας, εκφοβισμού και διαφθοράς. Οι εγκληματικές οργανώσεις χρησιμοποιούν συχνά απειλές, εκβιασμούς ή φυσική βία για την επιβολή της εξουσίας τους, την εξουδετέρωση ανταγωνιστών και τη διατήρηση ελέγχου στις παράνομες αγορές. Παράλληλα, επιδιώκουν τη διαφθορά κρατικών λειτουργών, αστυνομικών, πολιτικών ή οικονομικών παραγόντων, ώστε να εξασφαλίζουν ατιμωρησία και πρόσβαση σε πληροφορίες ή κρατικούς μηχανισμούς (Δημόπουλος, 2005).

Η μυστικότητα και η συνωμοτικότητα αποτελούν επίσης βασικά χαρακτηριστικά. Οι εγκληματικές οργανώσεις λειτουργούν μέσω κλειστών δικτύων επικοινωνίας και αυστηρών κανόνων εμπιστευτικότητας. Συχνά χρησιμοποιούν ψευδείς ταυτότητες, κωδικοποιημένες επικοινωνίες και σύνθετες οικονομικές συναλλαγές, ώστε να δυσχεραίνεται η αποκάλυψη της δράσης τους από τις διωκτικές αρχές (Κυριακάκης, 2003).

Ιδιαίτερη σημασία έχει και η διεθνική διάσταση του οργανωμένου εγκλήματος. Η παγκοσμιοποίηση, η ανάπτυξη των μεταφορών και των ψηφιακών τεχνολογιών επέτρεψαν στις εγκληματικές οργανώσεις να επεκτείνουν τη δράση τους πέρα από τα εθνικά σύνορα. Σήμερα, πολλές εγκληματικές οργανώσεις λειτουργούν σε διεθνές επίπεδο, δημιουργώντας δίκτυα συνεργασίας μεταξύ διαφορετικών χωρών και αξιοποιώντας φορολογικούς παραδείσους, εξωχώριες εταιρείες και το διεθνές τραπεζικό σύστημα για τη διακίνηση και νομιμοποίηση παράνομων κεφαλαίων (Δημόπουλος, 2003· Ζέρβα, 2001).

Ένα ακόμη χαρακτηριστικό είναι η προσαρμοστικότητα των εγκληματικών οργανώσεων. Το οργανωμένο έγκλημα μεταβάλλεται ανάλογα με τις κοινωνικές, οικονομικές και τεχνολογικές εξελίξεις. Οι εγκληματικές ομάδες αξιοποιούν νέες τεχνολογίες, το διαδίκτυο και τις ψηφιακές συναλλαγές για την τέλεση οικονομικών και κυβερνοεγκλημάτων. Η ευελιξία αυτή καθιστά ιδιαίτερα δύσκολη την αντιμετώπισή τους από τις κρατικές αρχές (Λάζος, 2001).

Η διεύθυνση στη νόμιμη οικονομία αποτελεί ένα από τα πλέον επικίνδυνα χαρακτηριστικά του οργανωμένου εγκλήματος. Μέσω επενδύσεων, επιχειρήσεων-βιτρίνα και οικονομικών συναλλαγών, οι εγκληματικές οργανώσεις επιχειρούν να αποκρύψουν την παράνομη προέλευση των εσόδων τους και να επηρεάσουν οικονομικούς και πολιτικούς θεσμούς. Η διαδικασία αυτή ενισχύει τη διαφθορά και υπονομεύει τη διαφάνεια και τη λειτουργία του κράτους δικαίου (Νικολοπούλου, 1998).

Τέλος, σημαντικό χαρακτηριστικό του οργανωμένου εγκλήματος είναι η δυσχέρεια καταστολής και διερεύνησής του. Η πολυπλοκότητα της δομής των εγκληματικών οργανώσεων, η χρήση τεχνολογικών μέσων και η διεθνική τους δράση καθιστούν αναγκαία τη χρήση ειδικών ανακριτικών πράξεων, διεθνούς συνεργασίας και εξειδικευμένων μηχανισμών καταπολέμησης. Ωστόσο, η χρήση τέτοιων μέτρων δημιουργεί συχνά προβληματισμούς σχετικά με την προστασία των ατομικών δικαιωμάτων και τις εγγυήσεις του κράτους δικαίου (Δαλακούρας, 2001).

2.3 Η έννοια της διαφθοράς

Η διαφθορά αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα και διαχρονικότερα προβλήματα των σύγχρονων κοινωνιών, καθώς επηρεάζει αρνητικά τη λειτουργία των θεσμών, την οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή (Γιαρένη, 2005). Πρόκειται για ένα πολυδιάστατο κοινωνικό και νομικό φαινόμενο, το οποίο συνδέεται άμεσα με την κατάχρηση δημόσιας ή ιδιωτικής εξουσίας προς εξυπηρέτηση αθέμιτων συμφερόντων (Δημόπουλος, 2005). Η ύπαρξη εκτεταμένων φαινομένων διαφθοράς υπονομεύει το κράτος δικαίου, αποδυναμώνει τη δημοκρατική νομιμοποίηση των θεσμών και ενισχύει το αίσθημα δυσπιστίας των πολιτών προς τη δημόσια διοίκηση και το πολιτικό σύστημα (Κραβαρίτου, 2002).

Η θεωρητική προσέγγιση της διαφθοράς παρουσιάζει σημαντικές δυσκολίες, καθώς δεν υπάρχει ένας ενιαίος και καθολικά αποδεκτός ορισμός του φαινομένου στη διεθνή βιβλιογραφία (Γιαρένη, 2005). Η πολυμορφία των εκδηλώσεών της και η σύνδεσή της με τις πολιτικές, οικονομικές και πολιτισμικές δομές κάθε κοινωνίας καθιστούν δύσκολη την πλήρη εννοιολογική οριοθέτησή της (Κουτσούκης, 1998). Παρά τις διαφορετικές προσεγγίσεις, κοινό στοιχείο όλων των ορισμών είναι η κατάχρηση εξουσίας για ιδιωτικό όφελος εις βάρος του δημοσίου συμφέροντος (Δημόπουλος, 2005).

Σύμφωνα με την εγκληματολογική θεωρία, η διαφθορά περιλαμβάνει συμπεριφορές όπως η δωροδοκία, η δωροληψία, η κατάχρηση εξουσίας, η απιστία, η υπεξαίρεση δημόσιου χρήματος, η ευνοιοκρατία και η πελατειακή διαχείριση κρατικών μηχανισμών (Μπιτζιλέκη, 2001). Οι πράξεις αυτές συνιστούν μορφές κατάχρησης θεσμικής ή οικονομικής ισχύος και αποσκοπούν στην εξασφάλιση παράνομου οικονομικού ή πολιτικού οφέλους (Βιδάλη, 1993). Η διαφθορά εμφανίζεται τόσο στον δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα, γεγονός που διευρύνει σημαντικά το πεδίο εκδήλωσής της (Δημόπουλος, 2005).

Η πολιτική επιστήμη αντιμετωπίζει τη διαφθορά ως φαινόμενο στενά συνδεδεμένο με τη στρέβλωση της δημοκρατικής λειτουργίας και την αλλοίωση της αρχής της ισότητας των πολιτών απέναντι στον νόμο (Βιδάλη, 1993). Η πολιτική διαφθορά εκδηλώνεται μέσω της παράνομης επιρροής στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, της χρηματοδότησης πολιτικών προσώπων ή κομμάτων και της ανάπτυξης σχέσεων αλληλεξάρτησης μεταξύ οικονομικής και πολιτικής εξουσίας (Κουτσούκης, 1998). Η μορφή αυτή θεωρείται ιδιαίτερα επικίνδυνη, καθώς επηρεάζει άμεσα τη νομιμοποίηση του πολιτικού συστήματος και τη λειτουργία των δημοκρατικών θεσμών (Κραβαρίτου, 2002).

Σημαντική διάκριση γίνεται μεταξύ διοικητικής και πολιτικής διαφθοράς (Γιαρένη, 2005). Η διοικητική διαφθορά αφορά κυρίως τις παράνομες συναλλαγές μεταξύ πολιτών και δημοσίων υπαλλήλων για την παροχή διευκολύνσεων ή υπηρεσιών κατά παράβαση του νόμου (Μπιτζιλέκη, 2001). Αντίθετα, η πολιτική διαφθορά συνδέεται με την άσκηση πολιτικής εξουσίας και αφορά τη χειραγώγηση κρατικών αποφάσεων προς όφελος ιδιωτικών συμφερόντων ή οικονομικών παραγόντων (Βιδάλη, 1993).

Παράλληλα, η οικονομική διαφθορά συνδέεται άμεσα με την οικονομική εγκληματικότητα και τις παράνομες χρηματοοικονομικές δραστηριότητες (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2008). Η μορφή αυτή εμφανίζεται κυρίως σε τομείς όπως οι δημόσιες συμβάσεις, οι κρατικές προμήθειες, οι τραπεζικές συναλλαγές και οι επενδυτικές δραστηριότητες (Δημόπουλος, 2005). Μέσω της οικονομικής διαφθοράς δημιουργούνται μηχανισμοί αθέμιτου πλουτισμού και παράνομης συγκέντρωσης οικονομικής ισχύος (Ζέρβα, 2001).

Η διαφθορά συνδέεται στενά με το οργανωμένο έγκλημα και τη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2008). Οι εγκληματικές οργανώσεις επιδιώκουν τη διαφθορά κρατικών λειτουργών, αστυνομικών, δικαστικών προσώπων ή πολιτικών παραγόντων, προκειμένου να διασφαλίσουν ατιμωρησία και πρόσβαση σε

κρατικούς μηχανισμούς (Λίβου, 2007). Μέσω αυτής της διαδικασίας επιτυγχάνεται η διείσδυση του οργανωμένου εγκλήματος στη δημόσια διοίκηση και στην οικονομική ζωή (Δημόπουλος, 2005). Η σύνδεση διαφθοράς και οργανωμένου εγκλήματος θεωρείται ιδιαίτερα επικίνδυνη, καθώς οδηγεί σε θεσμική αποσταθεροποίηση και αποδυνάμωση της κρατικής εξουσίας (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2003).

Η διεθνοποίηση της οικονομίας και η παγκοσμιοποίηση ενίσχυσαν σημαντικά τη διεθνική διάσταση της διαφθοράς (Δημόπουλος, 2003). Η ανάπτυξη του διεθνούς χρηματοπιστωτικού συστήματος και η ελεύθερη διακίνηση κεφαλαίων διευκόλυναν τη μεταφορά και απόκρυψη παράνομων οικονομικών πόρων μέσω εξωχώριων εταιρειών και διεθνών τραπεζικών συναλλαγών (Ζέρβα, 2001). Η διαφθορά απέκτησε έτσι διασυνοριακό χαρακτήρα και συνδέθηκε με διεθνή δίκτυα οικονομικής εγκληματικότητας και νομιμοποίησης παράνομων εσόδων (Νικολούδης, 2000).

Για την αντιμετώπιση του φαινομένου, αναπτύχθηκαν διεθνείς συμβάσεις και μηχανισμοί συνεργασίας σε επίπεδο ΟΗΕ, Συμβουλίου της Ευρώπης και Ευρωπαϊκής Ένωσης (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2003). Ιδιαίτερη σημασία απέκτησε η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά της Διαφθοράς, η οποία προωθεί κοινές πολιτικές πρόληψης, ποινικοποίησης και διεθνούς συνεργασίας για την καταπολέμηση της διαφθοράς (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2003). Παράλληλα, η Ευρωπαϊκή Ένωση ανέπτυξε πολιτικές ενίσχυσης της διαφάνειας, της δικαστικής συνεργασίας και της οικονομικής εποπτείας (Ζημιανίτης, 2010).

Στην ελληνική έννομη τάξη, η ποινική αντιμετώπιση της διαφθοράς βασίζεται κυρίως στις διατάξεις του Ποινικού Κώδικα περί υπηρεσιακών εγκλημάτων (Μπιτζιλέκη, 2001). Τα αδικήματα της ενεργητικής και παθητικής δωροδοκίας, της απιστίας, της κατάχρησης εξουσίας και της παράβασης καθήκοντος αποτελούν τον βασικό κορμό της ποινικής προστασίας της δημόσιας διοίκησης και της διαφάνειας. Επιπλέον, ιδιαίτερη σημασία έχουν οι διατάξεις για τη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, καθώς τα εγκλήματα διαφθοράς συνδέονται συχνά με την απόκρυψη και επένδυση παράνομων οικονομικών οφελών (Καμπέρου-Ντάλτα, 2009).

Οι συνέπειες της διαφθοράς είναι ιδιαίτερα σοβαρές τόσο σε πολιτικό όσο και σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο (Κραβαρίτου, 2002). Σε πολιτικό επίπεδο, αποδυναμώνεται η εμπιστοσύνη των πολιτών προς τους θεσμούς και ενισχύεται η κρίση νομιμοποίησης του κράτους (Βιδάλη, 1993). Σε οικονομικό επίπεδο, η διαφθορά

στρεβλώνει τον ανταγωνισμό, αυξάνει το κόστος συναλλαγών και αποθαρρύνει τις επενδύσεις (Δημόπουλος, 2005). Σε κοινωνικό επίπεδο, ενισχύονται οι ανισότητες και καλλιεργείται η αντίληψη ατιμωρησίας και αδιαφάνειας (Γιαρένη, 2005).

Η σύγχρονη θεωρία αντιμετωπίζει πλέον τη διαφθορά όχι μόνο ως ποινικό ή εγκληματολογικό ζήτημα αλλά και ως θεσμικό και πολιτισμικό πρόβλημα (Κουτσούκης, 1998). Η αποτελεσματική αντιμετώπισή της απαιτεί συνδυασμό ποινικής καταστολής, πρόληψης, διαφάνειας, λογοδοσίας και ενίσχυσης των ανεξάρτητων ελεγκτικών μηχανισμών (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2003). Παράλληλα, ιδιαίτερη σημασία αποδίδεται στην ανάπτυξη κοινωνικής και πολιτικής κουλτούρας μηδενικής ανοχής απέναντι σε πρακτικές διαφθοράς (Κραβαρίτου, 2002).

Συμπερασματικά, η διαφθορά αποτελεί ένα σύνθετο και διαχρονικό φαινόμενο που επηρεάζει τη λειτουργία του κράτους, της οικονομίας και της κοινωνίας (Δημόπουλος, 2005). Η σύνδεσή της με την οργανωμένη εγκληματικότητα, την οικονομική παραβατικότητα και τη διεθνή διακίνηση παράνομων κεφαλαίων καθιστά αναγκαία την ανάπτυξη ολοκληρωμένων μηχανισμών πρόληψης και καταστολής σε εθνικό και διεθνές επίπεδο (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2008).

2.4 Η σχέση οργανωμένου εγκλήματος και διαφθοράς

Στη σύγχρονη εγκληματολογική θεωρία, η διαφθορά θεωρείται βασικός μηχανισμός προστασίας και διείσδυσης των εγκληματικών οργανώσεων στους κρατικούς θεσμούς (Λίβου, 2007). Μέσω της δωροδοκίας, της εξαγοράς κρατικών λειτουργών και της ανάπτυξης πελατειακών σχέσεων, οι εγκληματικές οργανώσεις επιδιώκουν να εξασφαλίσουν ατιμωρησία, πρόσβαση σε πληροφορίες και προστασία από διωκτικές αρχές και δικαστικούς μηχανισμούς (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2003). Η διαφθορά λειτουργεί έτσι ως εργαλείο διασφάλισης της επιχειρησιακής συνέχειας και της οικονομικής ισχύος των εγκληματικών οργανώσεων (Βαθρακοκοίλης, 2001).

Η σχέση οργανωμένου εγκλήματος και διαφθοράς εμφανίζεται ήδη από τα πρώτα στάδια συγκρότησης εγκληματικών οργανώσεων, καθώς η επιβίωσή τους προϋποθέτει τη δημιουργία δικτύων επιρροής εντός της δημόσιας διοίκησης και των μηχανισμών επιβολής του νόμου (Μυλωνόπουλος, 2001). Η εξαγορά δημοσίων υπαλλήλων, αστυνομικών, τελωνειακών, πολιτικών προσώπων ή ακόμη και δικαστικών λειτουργών επιτρέπει στις

οργανώσεις να αποκτούν πληροφορίες, να αποφεύγουν ελέγχους και να παρεμποδίζουν ποινικές διαδικασίες (Μπιτζιλέκη, 2001). Η διαπλοκή αυτή υπονομεύει άμεσα τη λειτουργία του κράτους δικαίου και οδηγεί σε αποδυνάμωση της θεσμικής αξιοπιστίας του κράτους (Κραβαρίτου, 2002).

Σύμφωνα με τον Δημόπουλο, η διαφθορά αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό της «παγκοσμιοποιημένης εγκληματικότητας», καθώς διευκολύνει τη διεθνή δράση εγκληματικών οργάνων μέσω της δημιουργίας διακρατικών δικτύων προστασίας και οικονομικής συγκάλυψης (Δημόπουλος, 2003). Οι οργανώσεις αυτές αξιοποιούν τη διαφθορά για να διεισδύσουν σε οικονομικούς θεσμούς, τραπεζικά συστήματα και κρατικές υπηρεσίες, επιτυγχάνοντας τη μεταφορά, απόκρυψη και νομιμοποίηση παράνομων κεφαλαίων (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2008). Η διεθνής διάσταση του φαινομένου καθιστά ιδιαίτερα δύσκολη την αποτελεσματική αντιμετώπισή του από μεμονωμένα κράτη (Ζημιανίτης, 2010).

Ιδιαίτερα στενή είναι η σύνδεση οργανωμένου εγκλήματος και οικονομικής διαφθοράς (Ανδρουλάκης, 2007). Οι εγκληματικές οργανώσεις επενδύουν συστηματικά σε τομείς υψηλής οικονομικής δραστηριότητας, όπως οι δημόσιες συμβάσεις, οι κατασκευές, οι προμήθειες, οι χρηματοπιστωτικές συναλλαγές και το διεθνές εμπόριο (Δημόπουλος, 2005). Μέσω της διαφθοράς επιτυγχάνεται η παράκαμψη θεσμικών ελέγχων, η εξασφάλιση παράνομων αδειών ή συμβάσεων και η ενσωμάτωση παράνομων κεφαλαίων στη νόμιμη οικονομία (Ζέρβα, 2001).

Η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες («ξέπλυμα βρώμικου χρήματος») αποτελεί χαρακτηριστικό σημείο σύγκλισης οργανωμένου εγκλήματος και διαφθοράς (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2008). Οι εγκληματικές οργανώσεις χρησιμοποιούν διεφθαρμένους κρατικούς ή ιδιωτικούς μηχανισμούς για να αποκρύψουν την προέλευση παράνομων εσόδων και να τα επανεντάξουν στη νόμιμη οικονομία (Δημήτραινας, 2002). Η διαδικασία αυτή συνδέεται με τη λειτουργία εξωχώριων εταιρειών, τραπεζικών λογαριασμών και χρηματοπιστωτικών δομών χαμηλής διαφάνειας (Ζέρβα, 2001). Η οικονομική ισχύς που αποκτούν οι εγκληματικές οργανώσεις μέσω της νομιμοποίησης εσόδων ενισχύει περαιτέρω τη δυνατότητα διαφθοράς κρατικών αξιωματούχων και θεσμών (Νικολούδης, 2000).

Η πολιτική διαφθορά αποτελεί επίσης κρίσιμο πεδίο σύνδεσης με το οργανωμένο έγκλημα (Βιδάλη, 1993). Σε αρκετές περιπτώσεις, εγκληματικές οργανώσεις επιδιώκουν τη δημιουργία σχέσεων εξάρτησης με πολιτικά πρόσωπα και κομματικούς μηχανισμούς, με στόχο την άσκηση επιρροής στη νομοθετική και διοικητική διαδικασία (Κουτσούκης, 1998). Μέσω της χρηματοδότησης πολιτικών προσώπων ή κομμάτων και της ανάπτυξης πελατειακών δικτύων, επιτυγχάνεται η θεσμική προστασία παράνομων δραστηριοτήτων και η αποδυνάμωση των μηχανισμών ελέγχου (Δημόπουλος, 2005).

Η διαφθορά λειτουργεί επίσης ως μέσο στρατηγικής επέκτασης του οργανωμένου εγκλήματος (Λίβου, 2007). Όσο μεγαλύτερη είναι η διείσδυση εγκληματικών οργανώσεων σε κρατικούς θεσμούς, τόσο ευκολότερη καθίσταται η ανάπτυξη νέων μορφών εγκληματικής δραστηριότητας, όπως η εμπορία ναρκωτικών, η εμπορία ανθρώπων, το λαθρεμπόριο όπλων και η παράνομη διακίνηση μεταναστών (Κιούπης, 2002). Η θεσμική διαφθορά δημιουργεί συνθήκες ατιμωρησίας και διευκολύνει τη διατήρηση και αναπαραγωγή εγκληματικών δομών (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2003).

Σημαντική είναι και η επίδραση της διαφθοράς στη λειτουργία της ποινικής δικαιοσύνης (Δαλακούρας, 2003). Η παρέμβαση εγκληματικών οργανώσεων μέσω δωροδοκιών, πιέσεων ή εκφοβισμού μπορεί να επηρεάσει την ανακριτική διαδικασία, τη συλλογή αποδεικτικών στοιχείων και την απονομή δικαιοσύνης (Μαργαρίτης, 2011). Η κατάσταση αυτή οδηγεί σε κρίση εμπιστοσύνης προς το δικαστικό σύστημα και περιορίζει την αποτελεσματικότητα της αντεγκληματικής πολιτικής (Μανωλεδάκης, 2002).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση και οι διεθνείς οργανισμοί αντιμετωπίζουν πλέον τη διαφθορά και το οργανωμένο έγκλημα ως αλληλένδετα φαινόμενα που απαιτούν κοινές πολιτικές πρόληψης και καταστολής (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2011). Η ανάπτυξη μηχανισμών διεθνούς αστυνομικής και δικαστικής συνεργασίας, όπως η Europol και η Eurojust, αποσκοπεί ακριβώς στην αντιμετώπιση διακρατικών μορφών οργανωμένου εγκλήματος και διαφθοράς (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2003). Παράλληλα, ενισχύονται οι πολιτικές διαφάνειας, οικονομικού ελέγχου και προστασίας μαρτύρων δημοσίου συμφέροντος (Ζημιανίτης, 2010).

Ο Ν. 2928/2001 για την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος εισήγαγε ειδικές ανακριτικές πράξεις, όπως η αστυνομική διείσδυση και η προστασία μαρτύρων, με στόχο την αποτελεσματικότερη διερεύνηση εγκληματικών οργανώσεων και διεφθαρμένων δικτύων (Δαλακούρας, 2001). Παράλληλα, οι διατάξεις περί νομιμοποίησης εσόδων από

εγκληματικές δραστηριότητες επιδιώκουν την αποστέρηση των οικονομικών πόρων των εγκληματικών οργανώσεων και τον περιορισμό της επιρροής τους (Καμπέρου-Ντάλτα, 2009).

Ωστόσο, η αντιμετώπιση του φαινομένου παρουσιάζει σημαντικές δυσκολίες λόγω της μυστικότητας, της οργανωμένης δομής και της οικονομικής ισχύος των εγκληματικών οργανώσεων (Κριθαράς, 2005). Η διαφθορά καθιστά συχνά δυσχερή τη συλλογή αποδεικτικών στοιχείων και τη δίωξη των υπευθύνων, ενώ παράλληλα ενισχύει τη δυσπιστία των πολιτών απέναντι στους κρατικούς θεσμούς (Γιαρένη, 2005). Για τον λόγο αυτό, η σύγχρονη αντεγκληματική πολιτική δίνει ιδιαίτερη έμφαση όχι μόνο στην ποινική καταστολή αλλά και στην πρόληψη της διαφθοράς μέσω ενίσχυσης της διαφάνειας, της λογοδοσίας και της θεσμικής ανεξαρτησίας (Κραβαρίτου, 2002).

2.5 Σύγχρονες μορφές οργανωμένου εγκλήματος και διαφθοράς

Το οργανωμένο έγκλημα στη σύγχρονη εποχή δεν περιορίζεται πλέον στις παραδοσιακές μορφές εγκληματικής δραστηριότητας, όπως η μαφία, η εκβίαση και το λαθρεμπόριο, αλλά επεκτείνεται σε σύνθετες οικονομικές, χρηματοπιστωτικές και ψηφιακές δραστηριότητες διεθνούς χαρακτήρα (Λίβου, 2007). Παράλληλα, η διαφθορά έχει αποκτήσει διαθρησκευτικά χαρακτηριστικά και διεισδύει σε δημόσιους και ιδιωτικούς θεσμούς με τρόπους που συχνά καθίστανται δυσδιάκριτοι και δύσκολα ανιχνεύσιμοι (Γιαρένη, 2005).

Μία από τις σημαντικότερες σύγχρονες μορφές οργανωμένου εγκλήματος είναι η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, γνωστή ως «ξέπλυμα βρώμικου χρήματος» (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2008). Η διαδικασία αυτή επιτρέπει στις εγκληματικές οργανώσεις να αποκρύπτουν την παράνομη προέλευση χρηματικών ποσών που προέρχονται από δραστηριότητες όπως η διακίνηση ναρκωτικών, η εμπορία ανθρώπων, η διαφθορά και η φοροδιαφυγή (Δημήτραινας, 2002). Μέσω σύνθετων τραπεζικών

συναλλαγών, εξωχώριων εταιρειών και επενδύσεων σε νόμιμες επιχειρήσεις, τα εγκληματικά κεφάλαια αποκτούν φαινομενικά νόμιμη μορφή και επανεντάσσονται στην οικονομία (Ζέρβα, 2001). Η παγκοσμιοποίηση των χρηματοπιστωτικών αγορών και η ψηφιοποίηση των συναλλαγών έχουν ενισχύσει σημαντικά τη δυνατότητα μεταφοράς και απόκρυψης παράνομων κεφαλαίων σε διεθνές επίπεδο (Κάτσιος, 1998).

Ιδιαίτερα διαδεδομένη σύγχρονη μορφή οργανωμένου εγκλήματος αποτελεί και το κυβερνοέγκλημα (Λάζου, 2001). Η χρήση των νέων τεχνολογιών και του διαδικτύου έχει δημιουργήσει νέες δυνατότητες για εγκληματικές οργανώσεις, οι οποίες δραστηριοποιούνται σε ηλεκτρονικές απάτες, υποκλοπές δεδομένων, παραβιάσεις τραπεζικών συστημάτων, εκβιασμούς μέσω κακόβουλου λογισμικού και παράνομο ηλεκτρονικό εμπόριο (Κιούπης, 2007). Το διαδίκτυο παρέχει υψηλό βαθμό ανωνυμίας, ταχύτητα συναλλαγών και δυνατότητα διεθνούς δράσης χωρίς γεωγραφικούς περιορισμούς (Αγγελή, 2005). Οι εγκληματικές οργανώσεις αξιοποιούν επίσης τα κρυπτονομίσματα και τις ψηφιακές πλατφόρμες για τη μεταφορά και απόκρυψη παράνομων εσόδων, γεγονός που δυσχεραίνει την ιχνηλάτηση χρηματοροών από τις διωκτικές αρχές (Λάζου, 2000).

Η εμπορία ανθρώπων (human trafficking) αποτελεί μία ακόμη σοβαρή μορφή σύγχρονου οργανωμένου εγκλήματος με διεθνή διάσταση (Μαργαρίτης, 2002). Οι εγκληματικές οργανώσεις εκμεταλλεύονται ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, κυρίως γυναίκες, παιδιά και μετανάστες, για σκοπούς σεξουαλικής εκμετάλλευσης, καταναγκαστικής εργασίας και εμπορίας οργάνων (Κιούπης, 2002). Η δράση αυτή συνδέεται συχνά με διαφθορά κρατικών λειτουργών και συνοριακών μηχανισμών, οι οποίοι διευκολύνουν τη μεταφορά και παράνομη διακίνηση θυμάτων (Κοσμάτου, 2005). Η οικονομική εκμετάλλευση ανθρώπων έχει εξελιχθεί σε μία από τις πλέον κερδοφόρες δραστηριότητες του διεθνούς οργανωμένου εγκλήματος (Δημόπουλος, 2005).

Εξίσου σημαντική μορφή αποτελεί η διακίνηση ναρκωτικών ουσιών, η οποία παραμένει βασική πηγή χρηματοδότησης εγκληματικών οργανώσεων σε παγκόσμιο επίπεδο (Καϊάφα-Γκμπάντι, 1996). Τα δίκτυα διακίνησης ναρκωτικών χαρακτηρίζονται από υψηλό βαθμό οργάνωσης, διεθνείς διασυνδέσεις και χρήση σύγχρονων τεχνολογικών μέσων για τη μεταφορά και απόκρυψη ουσιών (Γρίβας, 1995). Η δράση τους συνοδεύεται συχνά από διαφθορά αστυνομικών, τελωνειακών και πολιτικών προσώπων, προκειμένου να εξασφαλίζεται η απρόσκοπτη λειτουργία των παράνομων δικτύων (Κουράκης, 2000).

Σημαντική θέση στις σύγχρονες μορφές οργανωμένου εγκλήματος κατέχει και το λαθρεμπόριο όπλων και εκρηκτικών (Μπέκας, 1995). Οι εγκληματικές οργανώσεις δραστηριοποιούνται στη διεθνή παράνομη διακίνηση οπλισμού, συχνά σε συνεργασία με

τρομοκρατικές ομάδες ή ένοπλες συγκρούσεις σε περιοχές αστάθειας (Μυλωνόπουλος, 2000). Η εμπορία όπλων συνδέεται με φαινόμενα πολιτικής διαφθοράς, παράνομης χρηματοδότησης και διαπλοκής με κρατικούς μηχανισμούς (Μπόση, 2004).

Παράλληλα, ιδιαίτερη ανάπτυξη παρουσιάζει η οικονομική εγκληματικότητα μέσω σύνθετων εταιρικών και χρηματοπιστωτικών δομών (Ανδρουλάκης, 2007). Οι εγκληματικές οργανώσεις αξιοποιούν πολυεθνικές εταιρείες, offshore επιχειρήσεις και εικονικές συναλλαγές για τη φοροδιαφυγή, τη νομιμοποίηση εσόδων και την απόκρυψη περιουσιακών στοιχείων (Βοσκός, 2008). Η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας και η ελευθερία διακίνησης κεφαλαίων διευκολύνουν τη δράση αυτή και περιορίζουν την αποτελεσματικότητα των εθνικών ελεγκτικών μηχανισμών (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2003).

Στον τομέα της διαφθοράς, ιδιαίτερη σημασία παρουσιάζει η πολιτική διαφθορά, η οποία εκδηλώνεται μέσω της παράνομης επιρροής σε πολιτικές αποφάσεις και δημόσιες συμβάσεις (Βιδάλη, 1993). Οι σύγχρονες μορφές πολιτικής διαφθοράς περιλαμβάνουν τη δωροδοκία κρατικών αξιωματούχων, την παράνομη χρηματοδότηση κομμάτων, τις πελατειακές σχέσεις και την αθέμιτη επιρροή επιχειρηματικών συμφερόντων στη δημόσια διοίκηση (Κουτσούκης, 1998). Η διαφθορά αυτή υπονομεύει τη διαφάνεια, τη λογοδοσία και την αξιοπιστία των δημοκρατικών θεσμών (Κραβαρίτου, 2002).

Επιπλέον, ιδιαίτερη ανάπτυξη εμφανίζει η διοικητική και γραφειοκρατική διαφθορά, η οποία αφορά την κατάχρηση δημόσιας εξουσίας από διοικητικούς υπαλλήλους για ιδιωτικό όφελος (Δημόπουλος, 2005). Η μορφή αυτή διαφθοράς εκδηλώνεται μέσω παράνομων αδειοδοτήσεων, χρηματισμού, ευνοϊκής μεταχείρισης και παραβίασης διοικητικών διαδικασιών (Γιαρένη, 2005). Σε αρκετές περιπτώσεις, οι πρακτικές αυτές συνδέονται άμεσα με οργανωμένες εγκληματικές ομάδες που επιδιώκουν πρόσβαση σε κρατικούς μηχανισμούς και δημόσιους πόρους (Λίβου, 2007).

Ανησυχητική είναι και η διαφθορά στον χρηματοπιστωτικό τομέα, όπου τραπεζικοί οργανισμοί και χρηματοπιστωτικοί φορείς χρησιμοποιούνται για τη μεταφορά, συγκάλυψη και επένδυση παράνομων κεφαλαίων (Ναμίας, 2007). Η εμπλοκή οικονομικών παραγόντων και θεσμικών φορέων σε παράνομες χρηματοοικονομικές πρακτικές αποδεικνύει ότι η σύγχρονη διαφθορά δεν περιορίζεται στον δημόσιο τομέα αλλά επεκτείνεται και στην ιδιωτική οικονομία (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2008).

Οι νέες τεχνολογίες έχουν επίσης μεταβάλει τη μορφή της διαφθοράς μέσω της ανάπτυξης ψηφιακών μηχανισμών συγκάλυψης και παρακολούθησης (Καϊάφα-Γκμπάντι & Prittwitz, 2011). Η ηλεκτρονική επιτήρηση, η συλλογή προσωπικών δεδομένων και η ψηφιακή διαχείριση πληροφοριών δημιουργούν νέες δυνατότητες παράνομης πρόσβασης,

χειραγώγησης και καταχρηστικής αξιοποίησης πληροφοριών (Καλφέλης, 2011). Παράλληλα, η χρήση τεχνητής νοημοσύνης και αυτοματοποιημένων συστημάτων δημιουργεί νέα πεδία εγκληματικής δραστηριότητας, ιδιαίτερα στον κυβερνοχώρο (Λάζου, 2001).

Η διεθνής κοινότητα έχει επιχειρήσει να αντιμετωπίσει τις σύγχρονες μορφές οργανωμένου εγκλήματος και διαφθοράς μέσω διεθνών συμβάσεων, ευρωπαϊκών οδηγιών και μηχανισμών διακρατικής συνεργασίας (Ζημιανίτης, 2010). Η Europol, η Eurojust και άλλοι διεθνείς οργανισμοί ενισχύουν την ανταλλαγή πληροφοριών και τον συντονισμό των κρατών για την καταπολέμηση διασυνοριακών εγκληματικών δικτύων (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2003). Ωστόσο, η συνεχής εξέλιξη των εγκληματικών μεθόδων και η τεχνολογική πρόοδος απαιτούν διαρκή προσαρμογή των νομοθετικών και κατασταλτικών μηχανισμών (Δημόπουλος, 2006).

3. Η εξέλιξη του φαινομένου την τελευταία δεκαετία

3.1 Μετασχηματισμός του οργανωμένου εγκλήματος

Το οργανωμένο έγκλημα αποτελεί ένα διαρκώς εξελισσόμενο κοινωνικό και εγκληματολογικό φαινόμενο, το οποίο μετασχηματίζεται ανάλογα με τις οικονομικές, πολιτικές, τεχνολογικές και κοινωνικές εξελίξεις της σύγχρονης εποχής (Δημητράτος, 1999). Η μορφή του οργανωμένου εγκλήματος κατά τον 21ο αιώνα διαφοροποιείται σημαντικά από τα παραδοσιακά μοντέλα εγκληματικών οργανώσεων, καθώς χαρακτηρίζεται από διεθνή δικτύωση, ευελιξία, χρήση προηγμένης τεχνολογίας και στενή σύνδεση με τη νόμιμη οικονομία (Λίβου, 2007). Η παγκοσμιοποίηση των αγορών, η ψηφιοποίηση της οικονομίας και η ανάπτυξη των διεθνών χρηματοπιστωτικών δομών συνέβαλαν καθοριστικά στον μετασχηματισμό αυτό (Δημόπουλος, 2003).

Σύμφωνα με τη σύγχρονη εγκληματολογική θεωρία, το οργανωμένο έγκλημα μετακινήθηκε σταδιακά από τις παραδοσιακές ιεραρχικές μορφές τύπου «μαφίας» προς περισσότερο αποκεντρωμένα και δικτυακά σχήματα εγκληματικής οργάνωσης (Κριθαράς, 2005). Οι νέες εγκληματικές οργανώσεις λειτουργούν με ευέλικτες δομές, προσωρινές συνεργασίες και διεθνείς διασυνδέσεις, γεγονός που καθιστά δυσκολότερο τον εντοπισμό και την εξάρθρωσή τους (Κουράκης, 2000). Η λειτουργία τους προσομοιάζει πλέον σε

πολυεθνικές επιχειρήσεις με υψηλό βαθμό εξειδίκευσης και καταμερισμού ρόλων (Λαμπροπούλου, 2001).

Η διαδικασία της παγκοσμιοποίησης επέδρασε καταλυτικά στον μετασχηματισμό της εγκληματικότητας, καθώς οι οικονομικές, τεχνολογικές και πολιτικές μεταβολές δημιούργησαν νέες δυνατότητες εγκληματικής δράσης και διεθνούς συνεργασίας μεταξύ εγκληματικών ομάδων. Οι σύγχρονες εγκληματικές οργανώσεις αξιοποιούν την ελευθερία διακίνησης κεφαλαίων, αγαθών και πληροφοριών για να επεκτείνουν τη δραστηριότητά τους πέρα από τα εθνικά σύνορα (Δημόπουλος, 2003). Η διεθνοποίηση αυτή επιτρέπει τη δημιουργία διακρατικών εγκληματικών δικτύων που δραστηριοποιούνται σε πολλαπλά πεδία, όπως η διακίνηση ναρκωτικών, η εμπορία ανθρώπων, η διαφθορά, το λαθρεμπόριο και το κυβερνοέγκλημα (Μυλωνόπουλος, 2000).

Σημαντικός παράγοντας μετασχηματισμού υπήρξε η τεχνολογική πρόοδος και η ανάπτυξη του διαδικτύου (Λάζου, 2001). Οι εγκληματικές οργανώσεις αξιοποιούν πλέον προηγμένα ψηφιακά μέσα, κρυπτογραφημένες επικοινωνίες, ηλεκτρονικά δίκτυα και χρηματοπιστωτικές τεχνολογίες για τη διενέργεια παράνομων συναλλαγών και τη συγκάλυψη της δράσης τους (Αγγελή, 2005). Το κυβερνοέγκλημα αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα του νέου αυτού μετασχηματισμού, καθώς οι εγκληματικές δραστηριότητες μπορούν πλέον να εκτελούνται εξ αποστάσεως και με υψηλό βαθμό ανωνυμίας (Κιούπης, 2007).

Η εξέλιξη αυτή οδήγησε και σε μεταβολή των μεθόδων νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2008). Οι εγκληματικές οργανώσεις χρησιμοποιούν πλέον σύνθετα διεθνή χρηματοπιστωτικά συστήματα, εξωχώριες εταιρείες και φορολογικούς παραδείσους για την απόκρυψη και μεταφορά παράνομων κεφαλαίων (Δούβλης, 2015). Το διεθνοποιημένο εξωχώριο σύστημα θεωρείται βασικός παράγοντας ενίσχυσης της «σκιάδους οικονομίας» και της παγκόσμιας διακίνησης «μαύρου χρήματος». Η χρήση offshore εταιρειών και τραπεζικού απορρήτου επιτρέπει στις εγκληματικές οργανώσεις να αποκρύπτουν την προέλευση κεφαλαίων και να αποφεύγουν φορολογικούς και ποινικούς ελέγχους.

Ο μετασχηματισμός του οργανωμένου εγκλήματος συνδέεται επίσης με τη σταδιακή διεύρυσή του στη νόμιμη οικονομία και στους κρατικούς θεσμούς (Δημόπουλος, 2005). Οι εγκληματικές οργανώσεις δεν λειτουργούν πλέον αποκλειστικά στο περιθώριο της

κοινωνίας αλλά επιδιώκουν τη νομιμοφανή επιχειρηματική δραστηριότητα μέσω επενδύσεων, δημόσιων συμβάσεων και οικονομικών συναλλαγών (Ανδρουλάκης, 2007). Η σύνδεση αυτή δημιουργεί ένα πλέγμα οικονομικής και πολιτικής διαπλοκής, το οποίο ενισχύει τη θεσμική διαφθορά και αποδυναμώνει τους κρατικούς μηχανισμούς ελέγχου (Βιδάλη, 1993).

Η σύγχρονη εγκληματική δραστηριότητα εστιάζει ολοένα περισσότερο σε οικονομικά εγκλήματα υψηλής απόδοσης και χαμηλού κινδύνου, όπως η φοροδιαφυγή, η χρηματοπιστωτική απάτη και η χειραγώγηση αγορών (Λάζου, 2000). Οι εγκληματικές οργανώσεις αξιοποιούν νομικά και οικονομικά κενά του διεθνούς συστήματος, καθώς και αδυναμίες των μηχανισμών εποπτείας και ελέγχου (Καρατζογιάννης, 2004). Παράλληλα, παρατηρείται ενίσχυση της σχέσης οργανωμένου εγκλήματος και πολιτικής εξουσίας μέσω σύγχρονων μορφών διαφθοράς (Κουτσούκης, 1998). Η δωροδοκία, η παράνομη χρηματοδότηση πολιτικών προσώπων και η διαπλοκή με κρατικούς αξιωματούχους αποτελούν μηχανισμούς προστασίας και διείσδυσης των εγκληματικών οργανώσεων στη δημόσια διοίκηση (Δημόπουλος, 2005). Η σύγχρονη μορφή διαφθοράς δεν περιορίζεται πλέον σε μεμονωμένες πράξεις χρηματισμού αλλά λαμβάνει διαρθρωτικό χαρακτήρα, επηρεάζοντας ολόκληρους τομείς της διοικητικής και πολιτικής λειτουργίας (Γιαρένη, 2005).

Ο μετασχηματισμός του οργανωμένου εγκλήματος είχε ως συνέπεια και τη μεταβολή των μηχανισμών αντεγκληματικής πολιτικής και ποινικής καταστολής (Μανωλεδάκης, 2002). Η ανάγκη αποτελεσματικότερης αντιμετώπισης οδήγησε στην εισαγωγή ειδικών ανακριτικών πράξεων, όπως η αστυνομική διείσδυση, η ηλεκτρονική επιτήρηση και η προστασία μαρτύρων (Δαλακούρας, 2001). Η ελληνική έννομη τάξη, με τον Ν. 2928/2001, επιχείρησε να προσαρμοστεί στις νέες μορφές οργανωμένου εγκλήματος, εισάγοντας ειδικό καθεστώς για εγκληματικές οργανώσεις και προστατευόμενους μάρτυρες .

Η ανάγκη προστασίας μαρτύρων κατέστη ιδιαίτερα σημαντική λόγω της αυξημένης ισχύος και επικινδυνότητας των σύγχρονων εγκληματικών οργανώσεων (Βαθιώτης, 2001). Σύμφωνα με ευρωπαϊκά δεδομένα, μεγάλος αριθμός πολιτών αποφεύγει να καταγγείλει περιστατικά διαφθοράς λόγω φόβου αντιποίνων . Το γεγονός αυτό καταδεικνύει ότι ο μετασχηματισμός του οργανωμένου εγκλήματος δεν αφορά μόνο τις μορφές δράσης αλλά και την αυξανόμενη επιρροή του στην κοινωνική και πολιτική ζωή (Κραβαρίτου, 2002).

Οι νέες μορφές οργανωμένου εγκλήματος συνδέονται με αυξημένη χρήση τεχνολογιών επιτήρησης και ελέγχου, γεγονός που δημιουργεί προβληματισμούς ως προς την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων (Καϊάφα-Γκμπάντι & Prittwitz, 2011). Η διεύρυνση των εξουσιών των διωκτικών αρχών, η ηλεκτρονική παρακολούθηση και η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων προκαλούν έντονη συζήτηση σχετικά με τα όρια μεταξύ ασφάλειας και ελευθερίας (Λαμπροπούλου, 2001). Η σύγχρονη αντεγκληματική πολιτική καλείται έτσι να εξισορροπήσει την ανάγκη προστασίας της κοινωνίας με τη διασφάλιση των συνταγματικών δικαιωμάτων (Μανωλεδάκης, 2004).

Στο πλαίσιο αυτό, η Ευρωπαϊκή Ένωση ανέπτυξε νέους μηχανισμούς δικαστικής και αστυνομικής συνεργασίας, όπως η Europol, η Eurojust και το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2003). Η διεθνής συνεργασία θεωρείται πλέον αναγκαία προϋπόθεση για την αντιμετώπιση εγκληματικών οργανώσεων που λειτουργούν σε παγκόσμιο επίπεδο και μεταφέρουν δραστηριότητες, κεφάλαια και πρόσωπα μεταξύ διαφορετικών κρατών (Ζημιανίτης, 2010).

3.2 Μεταβολές στη διαφθορά

Η διαφθορά αποτελεί ένα δυναμικό και διαχρονικό κοινωνικοπολιτικό φαινόμενο, το οποίο μεταβάλλεται συνεχώς ανάλογα με τις πολιτικές, οικονομικές και τεχνολογικές εξελίξεις κάθε εποχής (Heidenheimer & Johnston, 2002). Στη σύγχρονη εποχή, η διαφθορά δεν περιορίζεται πλέον σε μεμονωμένες πράξεις δωροδοκίας ή κατάχρησης εξουσίας, αλλά εμφανίζεται ως πολυδιάστατο και διαρθρωτικό φαινόμενο με βαθιές επιπτώσεις στη λειτουργία του κράτους, της οικονομίας και της κοινωνίας (Rose-Ackerman, 1999). Η εξέλιξη αυτή συνδέεται άμεσα με την παγκοσμιοποίηση, την οικονομική φιλελευθεροποίηση, την τεχνολογική ανάπτυξη και τη διεθνοποίηση των χρηματοπιστωτικών αγορών (Johnston, 2005).

Κατά τις τελευταίες δεκαετίες, παρατηρείται σημαντική μεταβολή τόσο στις μορφές όσο και στους μηχανισμούς άσκησης της διαφθοράς (Κουτσούκης, 1998). Οι παραδοσιακές μορφές μικροδιαφθοράς, όπως ο χρηματισμός δημοσίων υπαλλήλων για την εξυπηρέτηση πολιτών, εξακολουθούν να υφίστανται, όμως πλέον κυριαρχούν περισσότερο σύνθετες μορφές «μεγάλης» ή θεσμικής διαφθοράς, οι οποίες συνδέονται με πολιτικές αποφάσεις,

δημόσιες συμβάσεις, τραπεζικά συστήματα και διεθνείς επιχειρηματικές δραστηριότητες (Μαργαρίτης, 2002).

Η σύγχρονη διαφθορά εμφανίζει έντονο διακρατικό χαρακτήρα, καθώς τα παράνομα οικονομικά οφέλη μεταφέρονται μέσω διεθνών τραπεζικών δικτύων, εξωχώριων εταιρειών και φορολογικών παραδείσων (Δούβλης, 2015). Το διεθνοποιημένο εξωχώριο οικονομικό σύστημα λειτουργεί ως βασικός μηχανισμός συγκάλυψης παράνομων κεφαλαίων και διευκόλυνσης της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες. Η χρήση offshore εταιρειών και η αξιοποίηση του τραπεζικού απορρήτου επιτρέπουν την απόκρυψη της προέλευσης παράνομων χρημάτων και τη μεταφορά τους μεταξύ διαφορετικών κρατών χωρίς ουσιαστικό έλεγχο.

Παράλληλα, οι μορφές διαφθοράς μεταβλήθηκαν εξαιτίας της τεχνολογικής προόδου και της ψηφιοποίησης της οικονομίας (Castells, 2010). Η ηλεκτρονική τραπεζική, τα κρυπτονομίσματα, οι διαδικτυακές συναλλαγές και τα ψηφιακά χρηματοπιστωτικά συστήματα δημιούργησαν νέες δυνατότητες απόκρυψης παράνομων οικονομικών δραστηριοτήτων και μεταφοράς κεφαλαίων (Levi, 2015). Οι σύγχρονες μορφές οικονομικής διαφθοράς περιλαμβάνουν πλέον κυβερνοαπάτες, ηλεκτρονική δωροδοκία, χειραγώγηση ψηφιακών δεδομένων και παράνομες συναλλαγές μέσω ψηφιακών πλατφορμών (Wall, 2007).

Η διαφθορά μετασχηματίστηκε επίσης σε επίπεδο πολιτικής λειτουργίας και δημόσιας διοίκησης (Johnston, 2005). Στη σύγχρονη εποχή, οι σχέσεις μεταξύ οικονομικών συμφερόντων και πολιτικής εξουσίας καθίστανται περισσότερο σύνθετες και θεσμοποιημένες (Βιδάλη, 1993). Η πολιτική διαφθορά δεν περιορίζεται πλέον μόνο στη δωροδοκία κρατικών λειτουργών αλλά περιλαμβάνει φαινόμενα όπως η παράνομη χρηματοδότηση κομμάτων, η διαπλοκή επιχειρηματικών και πολιτικών ελίτ, η κατάχρηση δημοσίων συμβάσεων και η χειραγώγηση κρατικών πόρων (Heywood, 2015).

Χαρακτηριστικά παραδείγματα σύγχρονης πολιτικής και διοικητικής διαφθοράς αποτελούν η ανάθεση δημοσίων έργων με αδιαφανείς διαδικασίες, η παραχώρηση δημόσιας περιουσίας σε ιδιωτικά συμφέροντα και η κακοδιαχείριση κρατικών κονδυλίων. Παράλληλα, η σύναψη συμβάσεων εις βάρος του δημοσίου συμφέροντος και η παράνομη αξιοποίηση κρατικών οικονομικών πόρων συνιστούν μορφές διαφθοράς που επηρεάζουν άμεσα τη δημοκρατική λειτουργία και την οικονομική σταθερότητα.

Οι μεταβολές στη διαφθορά συνδέονται επίσης με την ενίσχυση της οικονομικής εγκληματικότητας και της «λευκού κολάρου» εγκληματικότητας (Sutherland, 1949). Η διαφθορά πλέον εκδηλώνεται συχνά μέσα από νόμιμες επιχειρηματικές δομές, τραπεζικούς οργανισμούς και χρηματοπιστωτικές συναλλαγές, γεγονός που καθιστά δυσκολότερη την αποκάλυψη και την ποινική της αντιμετώπιση (Clinard & Quinney, 1973). Η σύγχρονη οικονομική διαφθορά δεν βασίζεται μόνο στη φυσική συναλλαγή χρημάτων αλλά σε σύνθετους μηχανισμούς οικονομικής επιρροής, εταιρικών συμφωνιών και χρηματοπιστωτικών εργαλείων (Levi, 2015).

Οι εγκληματικές οργανώσεις επιδιώκουν τη διαφθορά κρατικών αξιωματούχων, αστυνομικών, πολιτικών και δικαστικών λειτουργών προκειμένου να εξασφαλίσουν ατιμωρησία, πρόσβαση σε πληροφορίες και προστασία των παράνομων δραστηριοτήτων τους (Shelley, 2005). Η διαφθορά λειτουργεί έτσι ως βασικός μηχανισμός διείσδυσης του οργανωμένου εγκλήματος στους κρατικούς θεσμούς και ως μέσο αποδυνάμωσης του κράτους δικαίου (Passas, 1998). Η εξέλιξη αυτή οδήγησε και σε μεταβολές του νομοθετικού και ποινικού πλαισίου αντιμετώπισης της διαφθοράς (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2011). Σε διεθνές επίπεδο υιοθετήθηκαν συμβάσεις και μηχανισμοί συνεργασίας, όπως η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά της Διαφθοράς (UNCAC) και οι μηχανισμοί της GRECO του Συμβουλίου της Ευρώπης (Rose-Ackerman & Palifka, 2016). Παράλληλα, η Ευρωπαϊκή Ένωση προώθησε μέτρα διαφάνειας, ανταλλαγής φορολογικών πληροφοριών και καταπολέμησης του ξεπλύματος χρήματος (Δούβλης, 2015).

Σημαντικό στοιχείο της σύγχρονης αντιμετώπισης της διαφθοράς αποτελεί και η προστασία των μαρτύρων δημοσίου συμφέροντος (whistleblowers), οι οποίοι διαδραματίζουν κρίσιμο ρόλο στην αποκάλυψη παράνομων πρακτικών (Transparency International, 2020). Σύμφωνα με στοιχεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, μεγάλο ποσοστό πολιτών αποφεύγει να καταγγείλει περιστατικά διαφθοράς λόγω φόβου αντιποίνων και οικονομικών συνεπειών. Η προστασία των πληροφοριοδοτών θεωρείται πλέον αναγκαίο εργαλείο ενίσχυσης της διαφάνειας και της λογοδοσίας (OECD, 2016).

Οι σύγχρονες μεταβολές στη διαφθορά σχετίζονται ακόμη με τη σταδιακή κοινωνική ανοχή ορισμένων μορφών της (Johnston, 2005). Σε ορισμένες περιπτώσεις, πρακτικές όπως οι πελατειακές σχέσεις, οι εξυπηρετήσεις και οι άτυπες συναλλαγές ενσωματώνονται στις πολιτικές και διοικητικές δομές, αποκτώντας χαρακτηριστικά «κανονικότητας» (Βιδάλη,

1993). Η κατάσταση αυτή δυσχεραίνει την κοινωνική καταδίκη της διαφθοράς και ενισχύει την αναπαραγωγή της σε θεσμικό επίπεδο (Heywood, 2015).

Επιπλέον, η οικονομική κρίση και οι πολιτικές λιτότητας επηρέασαν σημαντικά τις μορφές διαφθοράς σε πολλά κράτη, ιδίως στον ευρωπαϊκό Νότο (Mungiu-Pippidi, 2015). Η αποδυνάμωση των ελεγκτικών μηχανισμών, η κοινωνική ανασφάλεια και η αύξηση των οικονομικών ανισοτήτων δημιουργήσαν ευνοϊκές συνθήκες για την ανάπτυξη δικτύων διαπλοκής και αθέμιτης οικονομικής επιρροής (Klitgaard, 1988).

3.3 Επιρροή της οικονομικής κρίσης και της πανδημίας

3.3.1 Η οικονομική κρίση ως παράγοντας ενίσχυσης του οργανωμένου εγκλήματος

Η οικονομική κρίση αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους παράγοντες που επηρεάζουν την εξέλιξη και την ενίσχυση του οργανωμένου εγκλήματος, καθώς δημιουργεί συνθήκες κοινωνικής αποσταθεροποίησης, οικονομικής ανασφάλειας και θεσμικής αποδυνάμωσης (Passas, 1998). Οι περίοδοι οικονομικής ύφεσης συνοδεύονται συνήθως από αύξηση της ανεργίας, περιορισμό των κοινωνικών παροχών και διεύρυνση των κοινωνικών ανισοτήτων, γεγονός που δημιουργεί πρόσφορο έδαφος για την ανάπτυξη παράνομων δραστηριοτήτων και εγκληματικών δικτύων (Merton, 1938).

Η παγκόσμια οικονομική κρίση του 2008 επηρέασε βαθιά τόσο τις εθνικές οικονομίες όσο και τους μηχανισμούς κοινωνικού ελέγχου, οδηγώντας σε σημαντικές αλλαγές στη δομή και τη λειτουργία του οργανωμένου εγκλήματος (Stiglitz, 2012). Οι εγκληματικές οργανώσεις αξιοποίησαν τις αδυναμίες του χρηματοπιστωτικού συστήματος, την απορρύθμιση των αγορών και τη μειωμένη δυνατότητα κρατικής εποπτείας για να διευρύνουν τη δράση τους σε τομείς όπως η φοροδιαφυγή, η απάτη, το λαθρεμπόριο και η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες (Levi, 2015).

Σύμφωνα με τον Δημόπουλο, η οικονομική κρίση ενίσχυσε τη σύνδεση μεταξύ νόμιμης και παράνομης οικονομίας, καθώς πολλές εγκληματικές οργανώσεις επένδυσαν παράνομα κεφάλαια σε νόμιμες επιχειρήσεις με σκοπό τη διείσδυση στην αγορά και τη συγκάλυψη παράνομων δραστηριοτήτων (Δημόπουλος, 2005). Η πρακτική αυτή επέτρεψε στις εγκληματικές οργανώσεις να αποκτήσουν αυξημένη οικονομική επιρροή και να ενισχύσουν τη δυνατότητα νομιμοποίησης των παράνομων εσόδων τους (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2008).

Ιδιαίτερα στην Ελλάδα, η δημοσιονομική κρίση και τα μέτρα λιτότητας οδήγησαν σε σημαντική αποδυνάμωση των κρατικών μηχανισμών ελέγχου και εποπτείας (Matsaganis, 2013). Η μείωση προσωπικού στις δημόσιες υπηρεσίες, οι περικοπές πόρων και η διοικητική δυσλειτουργία περιόρισαν την αποτελεσματικότητα των διωκτικών και ελεγκτικών αρχών, διευκολύνοντας τη δράση εγκληματικών οργανώσεων (Κουράκης, 2000).

Η αύξηση της ανεργίας και της φτώχειας συνέβαλε επίσης στη στρατολόγηση νέων μελών από εγκληματικές οργανώσεις, ιδιαίτερα σε κοινωνικές ομάδες που αντιμετώπιζαν έντονα προβλήματα οικονομικού αποκλεισμού (Καρύδης, 1996). Οι εγκληματικές οργανώσεις συχνά εκμεταλλεύονται κοινωνικά ευάλωτα άτομα, παρέχοντας οικονομικά κίνητρα ή παράνομες μορφές «προστασίας» και απασχόλησης (Shelley, 2005).

Παράλληλα, η κρίση ευνόησε την ανάπτυξη της παραοικονομίας και του παράνομου εμπορίου, ιδιαίτερα σε τομείς υψηλής φορολόγησης όπως τα καύσιμα, ο καπνός και τα αλκοολούχα προϊόντα (UNODC, 2010). Η μείωση της αγοραστικής δύναμης των πολιτών αύξησε τη ζήτηση για φθηνότερα παράνομα προϊόντα, γεγονός που ενίσχυσε σημαντικά τα δίκτυα λαθρεμπορίου (Λάζος, 2000).

Επιπλέον, η οικονομική κρίση συνέβαλε στην αύξηση της οικονομικής εγκληματικότητας μέσω της ενίσχυσης πρακτικών φοροδιαφυγής, απάτης και διαφθοράς (Ζιούβας, 2007). Σε περιόδους ύφεσης, η επιβίωση επιχειρήσεων και ατόμων οδηγεί συχνά στην ανάπτυξη παράνομων οικονομικών πρακτικών, ενώ η αδυναμία αποτελεσματικού ελέγχου επιτρέπει τη διεύρυνση της εγκληματικής δραστηριότητας (Passas, 1998).

Σημαντική υπήρξε και η επίδραση της κρίσης στο χρηματοπιστωτικό σύστημα και στη διαδικασία νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες (Καμπέρου-Ντάλτα, 2009). Οι εγκληματικές οργανώσεις αξιοποίησαν πολύπλοκες διεθνείς οικονομικές συναλλαγές, offshore εταιρείες και τραπεζικά δίκτυα για τη μεταφορά και απόκρυψη παράνομων κεφαλαίων (Ζέρβα, 2001). Η παγκοσμιοποίηση των αγορών και η ψηφιοποίηση των οικονομικών συναλλαγών διευκόλυναν περαιτέρω τις διαδικασίες οικονομικού εγκλήματος και ξεπλύματος χρήματος (Levi, 2015).

Ο Δημητράτος επισημαίνει ότι το οργανωμένο έγκλημα στις σύγχρονες κοινωνίες λειτουργεί πλέον ως παράλληλος οικονομικός μηχανισμός, ο οποίος αξιοποιεί τις αδυναμίες

της νόμιμης οικονομίας και των κρατικών θεσμών (Δημητράτος, 1999). Κατά συνέπεια, οι περίοδοι οικονομικής κρίσης δεν αποτελούν απλώς περιβάλλον ανάπτυξης εγκληματικότητας, αλλά ευνοούν τη σταδιακή διείσδυση εγκληματικών δομών στην οικονομική και κοινωνική ζωή (Λίβου, 2007).

Παράλληλα, η οικονομική κρίση ενίσχυσε τη διεθνοποίηση της εγκληματικής δραστηριότητας, καθώς οι εγκληματικές οργανώσεις αξιοποίησαν τη διασύνδεση των αγορών και τις διεθνείς οικονομικές ροές για να μεταφέρουν δραστηριότητες και κεφάλαια σε διαφορετικά κράτη (Europol, 2013). Η εξέλιξη αυτή κατέστησε δυσκολότερη την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος σε εθνικό επίπεδο και ανέδειξε την ανάγκη διεθνούς συνεργασίας μεταξύ κρατών και διωκτικών αρχών (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2003).

Επιπρόσθετα, η κοινωνική ανασφάλεια και η κρίση εμπιστοσύνης προς τους θεσμούς ενίσχυσαν την κοινωνική ανοχή απέναντι σε ορισμένες μορφές παραβατικότητας και παραοικονομίας (Ζαραφονίτου, 2004). Σε περιόδους οικονομικής αβεβαιότητας, μεγάλο μέρος της κοινωνίας αντιμετωπίζει με μεγαλύτερη επιείκεια πρακτικές όπως το λαθρεμπόριο, η φοροδιαφυγή ή η παράνομη εργασία, γεγονός που δυσχεραίνει την αποτελεσματική εφαρμογή της αντεγκληματικής πολιτικής (Λαμπροπούλου, 2001). Συνεπώς, η οικονομική κρίση δεν επηρεάζει μόνο το επίπεδο της εγκληματικότητας, αλλά μεταβάλλει συνολικά τη δομή, τη λειτουργία και τη δυναμική του οργανωμένου εγκλήματος (Κριθαράς, 2005). Η αποδυνάμωση των θεσμών, η αύξηση των κοινωνικών ανισοτήτων και η οικονομική ανασφάλεια δημιουργούν συνθήκες που επιτρέπουν στις εγκληματικές οργανώσεις να διευρύνουν τη δράση τους και να ενισχύσουν τη διείσδυση τους στην οικονομική και κοινωνική ζωή (UNODC, 2010).

3.3.2 Η επίδραση της οικονομικής κρίσης στη διαφθορά

Η οικονομική κρίση επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό το φαινόμενο της διαφθοράς, καθώς δημιουργεί συνθήκες θεσμικής αποδυνάμωσης, οικονομικής αβεβαιότητας και κοινωνικής πίεσης, οι οποίες ευνοούν την ανάπτυξη παράνομων πρακτικών και πελατειακών σχέσεων (Rose-Ackerman, 1999). Σε περιόδους οικονομικής ύφεσης, η μείωση των δημόσιων πόρων, η αύξηση της ανεργίας και η αδυναμία αποτελεσματικής λειτουργίας των κρατικών μηχανισμών ενισχύουν τις ευκαιρίες διαφθοράς τόσο στον δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα (Transparency International, 2010).

Η διαφθορά συνδέεται άμεσα με την ποιότητα των θεσμών και την αποτελεσματικότητα της δημόσιας διοίκησης, στοιχεία που συχνά αποδυναμώνονται κατά τη διάρκεια οικονομικών κρίσεων (Klitgaard, 1988). Η περιορισμένη κρατική εποπτεία, η μείωση των ελεγκτικών μηχανισμών και οι δημοσιονομικές περικοπές μπορούν να διευκολύνουν πρακτικές δωροδοκίας, κατάχρησης εξουσίας και παράνομου πλουτισμού (Δημόπουλος, 2005).

Στην ελληνική περίπτωση, η οικονομική κρίση που εκδηλώθηκε μετά το 2009 ανέδειξε σημαντικές παθογένειες του κρατικού μηχανισμού και της δημόσιας διοίκησης, όπως η γραφειοκρατία, η αδιαφάνεια και οι πελατειακές σχέσεις (Matsaganis, 2013). Η μείωση των εισοδημάτων και η επιδείνωση των συνθηκών διαβίωσης δημιούργησαν ένα περιβάλλον στο οποίο η διαφθορά εμφανίστηκε ως μέσο επιβίωσης ή εξυπηρέτησης ατομικών συμφερόντων (Κουτσούκης, 1998).

Η κρίση συνέβαλε επίσης στην ενίσχυση της λεγόμενης «μικρής διαφθοράς», δηλαδή πρακτικών καθημερινής συναλλαγής μεταξύ πολιτών και δημόσιων λειτουργών, όπως το «φακελάκι», οι παράνομες διευκολύνσεις και οι πελατειακές εξυπηρετήσεις (Γιαρένη, 2005). Οι οικονομικές πιέσεις που αντιμετώπισαν δημόσιοι υπάλληλοι και πολίτες λειτούργησαν ως παράγοντας αύξησης τέτοιων συμπεριφορών, ιδιαίτερα σε τομείς όπως η υγεία, η φορολογία και οι δημόσιες υπηρεσίες (Transparency International Greece, 2012).

Η οικονομική κρίση εννόησε και τη «μεγάλη διαφθορά», η οποία συνδέεται με πολιτικά και οικονομικά συμφέροντα υψηλού επιπέδου (Johnston, 2005). Σε συνθήκες οικονομικής ύφεσης, αυξάνεται ο ανταγωνισμός για δημόσιους πόρους, κρατικές συμβάσεις και χρηματοδοτήσεις, γεγονός που ενισχύει φαινόμενα αθέμιτων συναλλαγών, πολιτικής διαπλοκής και καταχρήσεων εξουσίας (Βιδάλη, 1993).

Σύμφωνα με τον Αλεξιάδη, η διαφθορά αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα «κοινώς επικίνδυνου εγκλήματος», καθώς υπονομεύει τη λειτουργία των θεσμών και διαβρώνει την κοινωνική εμπιστοσύνη προς το κράτος δικαίου (Αλεξιάδης, 2000). Η οικονομική κρίση ενίσχυσε αυτή τη διαδικασία απονομιμοποίησης των θεσμών, προκαλώντας αυξημένη δυσπιστία των πολιτών απέναντι στο πολιτικό σύστημα και στη δημόσια διοίκηση (Λαμπροπούλου, 2001).

Αξίζει να σημειωθεί και η επίδραση της κρίσης στον τομέα των δημοσίων συμβάσεων και προμηθειών, όπου παρατηρήθηκαν φαινόμενα αδιαφάνειας, υπερκοστολόγησης έργων και ευνοϊκής μεταχείρισης συγκεκριμένων επιχειρηματικών συμφερόντων (Ανδρουλάκης, 2007). Η πίεση για ταχεία υλοποίηση οικονομικών μέτρων και η ανάγκη δημοσιονομικής προσαρμογής συχνά περιόρισαν τους ελεγκτικούς μηχανισμούς, διευκολύνοντας πρακτικές διαφθοράς (OECD, 2014).

Επιπλέον, η κρίση επηρέασε σημαντικά και τον ιδιωτικό τομέα, καθώς πολλές επιχειρήσεις κατέφυγαν σε παράνομες ή αθέμιτες πρακτικές προκειμένου να διατηρήσουν τη βιωσιμότητά τους (Sampson, 2010). Η φοροδιαφυγή, η δωροδοκία κρατικών λειτουργών και η παραβίαση εργασιακών και οικονομικών κανονισμών αυξήθηκαν αισθητά σε περιβάλλον οικονομικής πίεσης (Ζιούβας, 2007). Η διαφθορά συνδέθηκε επίσης με την ανάπτυξη της παραοικονομίας, η οποία διευρύνθηκε σημαντικά κατά τη διάρκεια της κρίσης (Schneider, 2012). Η αδυναμία του κράτους να ελέγξει αποτελεσματικά τις οικονομικές δραστηριότητες και η αυξημένη φορολογική επιβάρυνση ενίσχυσαν τη λειτουργία άτυπων και παράνομων οικονομικών δικτύων (Λάζος, 2000).

Σημαντική υπήρξε και η επίδραση της κρίσης στη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, καθώς η ανάγκη εισροής κεφαλαίων στην οικονομία διευκόλυνε τη διείσδυση παράνομου χρήματος σε νόμιμες οικονομικές δραστηριότητες (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2008). Οι οικονομικές δυσκολίες πολλών επιχειρήσεων δημιούργησαν ευκαιρίες για επενδύσεις κεφαλαίων αμφιβόλου προέλευσης, ιδιαίτερα στον τομέα των ακινήτων, του τουρισμού και των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών (Καμπέρου-Ντάλτα, 2009). Παράλληλα, η κρίση ανέδειξε τη στενή σχέση μεταξύ διαφθοράς και οργανωμένου εγκλήματος, καθώς εγκληματικές οργανώσεις αξιοποίησαν τη θεσμική αδυναμία και την οικονομική ανασφάλεια για να επηρεάσουν δημόσιους λειτουργούς και πολιτικά πρόσωπα (Δημητράτος, 1999). Η δωροδοκία, η εξαγορά κρατικών αξιωματούχων και η ανάπτυξη δικτύων προστασίας αποτέλεσαν βασικούς μηχανισμούς διείσδυσης του οργανωμένου εγκλήματος στη δημόσια διοίκηση (Λίβου, 2007).

Η διεθνής εμπειρία δείχνει ότι οι οικονομικές κρίσεις συνδέονται συχνά με επιδείνωση των δεικτών διαφθοράς και μείωση της εμπιστοσύνης στους θεσμούς (World Bank, 2011). Η αδυναμία εφαρμογής αποτελεσματικών πολιτικών διαφάνειας και λογοδοσίας σε συνθήκες οικονομικής πίεσης επιτρέπει την ανάπτυξη φαινομένων αυθαιρεσίας και αδιαφάνειας (Johnston, 2005). Ωστόσο, η κρίση λειτούργησε ταυτόχρονα και ως αφορμή

για την ενίσχυση πολιτικών καταπολέμησης της διαφθοράς σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο (OECD, 2014). Η ανάγκη αποκατάστασης της εμπιστοσύνης των πολιτών και της οικονομικής σταθερότητας οδήγησε στην υιοθέτηση αυστηρότερων μηχανισμών ελέγχου, διαφάνειας και εποπτείας των δημόσιων οικονομικών (European Commission, 2014).

3.3.3 Η πανδημία COVID-19 και ο μετασχηματισμός της εγκληματικότητας

Η πανδημία COVID-19 αποτέλεσε μία πρωτοφανή παγκόσμια κρίση με βαθιές κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές συνέπειες, επηρεάζοντας σημαντικά και το πεδίο της εγκληματικότητας (UNODC, 2020). Τα περιοριστικά μέτρα, η κοινωνική αποστασιοποίηση, η αναστολή οικονομικών δραστηριοτήτων και η εκτεταμένη χρήση ψηφιακών τεχνολογιών δημιούργησαν νέες συνθήκες δράσης για το οργανωμένο έγκλημα και μετασχημάτισαν τις μορφές και τις μεθόδους της εγκληματικής δραστηριότητας (Europol, 2020). Η πανδημία δεν οδήγησε απλώς σε μεταβολή των ποσοτικών χαρακτηριστικών της εγκληματικότητας, αλλά προκάλεσε και ουσιαστικό μετασχηματισμό της δομής και της λειτουργίας της (Broadhurst et al., 2021). Οι εγκληματικές οργανώσεις προσαρμόστηκαν γρήγορα στις νέες συνθήκες, αξιοποιώντας τις κοινωνικές και οικονομικές αδυναμίες που δημιούργησε η υγειονομική κρίση (UNODC, 2020).

Ένα από τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά της περιόδου ήταν η ενίσχυση της κυβερνοεγκληματικότητας, λόγω της μαζικής μετάβασης στην τηλεργασία, την ηλεκτρονική εκπαίδευση και τις ψηφιακές συναλλαγές (Interpol, 2020). Η αυξημένη εξάρτηση από τα πληροφοριακά συστήματα δημιούργησε νέες ευκαιρίες για ηλεκτρονικές απάτες, επιθέσεις phishing, κακόβουλο λογισμικό και παραβιάσεις προσωπικών δεδομένων (Λάζος, 2001). Σύμφωνα με την Europol, κατά τη διάρκεια της πανδημίας παρατηρήθηκε σημαντική αύξηση των ηλεκτρονικών οικονομικών εγκλημάτων και των επιθέσεων σε νοσοκομεία, δημόσιες υπηρεσίες και επιχειρήσεις (Europol, 2020). Οι εγκληματικές οργανώσεις εκμεταλλεύτηκαν τον φόβο και την αβεβαιότητα των πολιτών, αποστέλλοντας ψευδή μηνύματα σχετικά με εμβόλια, υγειονομικά μέτρα ή οικονομικές ενισχύσεις με στόχο την υποκλοπή προσωπικών και οικονομικών δεδομένων (Interpol, 2020).

Η πανδημία δημιούργησε νέες μορφές παράνομου εμπορίου, ιδιαίτερα στον τομέα των ιατρικών και φαρμακευτικών προϊόντων (UNODC, 2020). Η παράνομη διακίνηση μασκών, αντισηπτικών, φαρμάκων και ψευδεπίγραφων εμβολίων αποτέλεσε σημαντική πηγή

κέρδους για οργανωμένα εγκληματικά δίκτυα (Europol, 2021). Η αυξημένη ζήτηση και οι ελλείψεις προϊόντων στην αγορά διευκόλυναν την ανάπτυξη παράνομων δικτύων διακίνησης και αισχροκέρδειας (Shelley, 2020).

Η πανδημία επηρέασε επίσης το εμπόριο ναρκωτικών και τις διεθνείς εγκληματικές αλυσίδες εφοδιασμού (UNODC, 2021). Οι περιορισμοί στις μετακινήσεις και στους συνοριακούς ελέγχους οδήγησαν αρχικά σε δυσκολίες διακίνησης, ωστόσο οι εγκληματικές οργανώσεις προσαρμόστηκαν γρήγορα, αξιοποιώντας νέες διαδρομές και τεχνολογίες μεταφοράς (Europol, 2020). Η αυξημένη χρήση του dark web και των κρυπτονομισμάτων ενίσχυσε περαιτέρω τη δυνατότητα παράνομων συναλλαγών σε διεθνές επίπεδο (Levi, 2021).

Επιπλέον, η οικονομική ανασφάλεια που προκάλεσε η πανδημία συνέβαλε στην ενίσχυση μορφών οικονομικής εγκληματικότητας και απάτης (OECD, 2020). Οι κρατικές ενισχύσεις, τα προγράμματα επιδότησης επιχειρήσεων και τα έκτακτα οικονομικά μέτρα αποτέλεσαν στόχο οργανωμένων κυκλωμάτων που επιδίωξαν να αποκομίσουν παράνομα οικονομικά οφέλη μέσω ψευδών δηλώσεων, πλαστών εγγράφων και εικονικών επιχειρήσεων (Transparency International, 2021). Η υγειονομική κρίση επηρέασε και τη λειτουργία των κρατικών μηχανισμών ασφάλειας και δικαιοσύνης (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2011). Οι περιορισμοί λειτουργίας δικαστηρίων, δημόσιων υπηρεσιών και ελεγκτικών μηχανισμών μείωσαν την αποτελεσματικότητα της ποινικής καταστολής και των ερευνών, επιτρέποντας σε ορισμένες εγκληματικές δραστηριότητες να αναπτυχθούν με μεγαλύτερη ευκολία (UNODC, 2020).

Σημαντική υπήρξε και η κοινωνική διάσταση του μετασχηματισμού της εγκληματικότητας κατά την περίοδο της πανδημίας. Η κοινωνική απομόνωση, η ψυχολογική πίεση και η αύξηση της ανεργίας συνέβαλαν στην ενίσχυση μορφών ενδοοικογενειακής βίας, διαδικτυακής εκμετάλλευσης και παράνομης οικονομικής δραστηριότητας (WHO, 2020). Οι συνθήκες αυτές αύξησαν την ευαλωτότητα συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων, ιδιαίτερα παιδιών, γυναικών και οικονομικά αδύναμων πολιτών (UN Women, 2020).

Οι εγκληματικές οργανώσεις αξιοποίησαν επίσης την αδυναμία κρατικής παρουσίας σε ορισμένες περιοχές για να ενισχύσουν την κοινωνική επιρροή τους (Shelley, 2020). Σε αρκετές περιπτώσεις, εγκληματικά δίκτυα παρείχαν οικονομική βοήθεια, τρόφιμα ή

υπηρεσίες προστασίας σε τοπικές κοινωνίες, επιδιώκοντας να αποκτήσουν κοινωνική νομιμοποίηση και έλεγχο (Varese, 2020).

Η πανδημία ανέδειξε επιπλέον τη στενή σχέση μεταξύ τεχνολογίας και σύγχρονης εγκληματικότητας (Broadhurst et al., 2021). Η ενίσχυση της ψηφιακής επιτήρησης, η χρήση εφαρμογών εντοπισμού επαφών και η μαζική επεξεργασία προσωπικών δεδομένων δημιούργησαν νέες προκλήσεις για την προστασία της ιδιωτικότητας και των θεμελιωδών δικαιωμάτων (Καϊάφα-Γκμπάντι & Prittwitz, 2011). Η αύξηση της κρατικής επιτήρησης και των έκτακτων μέτρων ασφαλείας κατά τη διάρκεια της πανδημίας προκάλεσε έντονο προβληματισμό σχετικά με την ισορροπία μεταξύ δημόσιας ασφάλειας και ατομικών ελευθεριών. Η χρήση ψηφιακών μέσων ελέγχου και παρακολούθησης επανέφερε στο προσκήνιο τη συζήτηση για την «κοινωνία της επιτήρησης» και τα όρια της κρατικής παρέμβασης (Λαμπροπούλου, 2001).

Επιπρόσθετα, η πανδημία ανέδειξε τη σημασία της διεθνούς συνεργασίας για την αντιμετώπιση του διασυνοριακού εγκλήματος (Europol, 2021). Η παγκοσμιοποιημένη φύση των σύγχρονων εγκληματικών δικτύων κατέστησε αναγκαία τη συνεργασία κρατών, διεθνών οργανισμών και διωκτικών αρχών για την ανταλλαγή πληροφοριών και τον συντονισμό δράσεων (Interpol, 2020).

3.3.4 Η πανδημία και η ενίσχυση φαινομένων διαφθοράς

Η πανδημία χαρακτηρίστηκε από πρωτοφανή κρατική κινητοποίηση οικονομικών πόρων για την ενίσχυση των συστημάτων υγείας, των επιχειρήσεων και των πολιτών (World Bank, 2021). Η διαχείριση μεγάλων δημόσιων κονδυλίων σε συνθήκες έκτακτης ανάγκης περιόρισε συχνά τους μηχανισμούς ελέγχου και λογοδοσίας, αυξάνοντας τις πιθανότητες εμφάνισης φαινομένων διαφθοράς (Transparency International, 2021). Σύμφωνα με την OECD, οι διαδικασίες επείγουσας προμήθειας ιατρικού εξοπλισμού και φαρμακευτικών προϊόντων αποτέλεσαν έναν από τους σημαντικότερους τομείς εμφάνισης πρακτικών διαφθοράς κατά τη διάρκεια της πανδημίας (OECD, 2020). Η απουσία διαγωνιστικών διαδικασιών, η περιορισμένη διαφάνεια και η πίεση για άμεση προμήθεια υγειονομικού υλικού δημιούργησαν συνθήκες ευνοϊκές για υπερκοστολογήσεις, αδιαφανείς αναθέσεις και παράνομες συναλλαγές (European Commission, 2021).

Ιδιαίτερα σημαντική υπήρξε η αύξηση περιστατικών διαφθοράς στον τομέα της δημόσιας υγείας, όπου παρατηρήθηκαν πρακτικές δωροδοκίας, παράνομων προμηθειών και ευνοϊκής μεταχείρισης συγκεκριμένων εταιρειών (UNODC, 2020). Η τεράστια ζήτηση για μάσκες, αναπνευστήρες, φάρμακα και εμβόλια δημιούργησε ένα ιδιαίτερα κερδοφόρο περιβάλλον για διαπλοκή μεταξύ επιχειρηματικών και πολιτικών συμφερόντων (Rose-Ackerman, 1999).

Η κρίση ανέδειξε επίσης τις αδυναμίες των κρατικών μηχανισμών ελέγχου και εποπτείας, ιδιαίτερα σε χώρες με ήδη αυξημένα επίπεδα διαφθοράς (Transparency International, 2021). Η ταχύτητα λήψης αποφάσεων και η λειτουργία έκτακτων διοικητικών μηχανισμών συχνά περιόρισαν τον κοινοβουλευτικό και δικαστικό έλεγχο, ενισχύοντας φαινόμενα αυθαιρεσίας και αδιαφάνειας (Johnston, 2005).

Στην Ελλάδα, η πανδημία ανέδειξε προβλήματα σχετικά με τη διαφάνεια στις δημόσιες συμβάσεις και στις διαδικασίες προμηθειών, ιδιαίτερα κατά την αρχική περίοδο της υγειονομικής κρίσης (Ελεγκτικό Συνέδριο, 2021). Οι απευθείας αναθέσεις και οι κατεπείγουσες διαδικασίες αποτέλεσαν αναγκαίο εργαλείο αντιμετώπισης της κρίσης, ωστόσο παράλληλα αύξησαν τον κίνδυνο εμφάνισης πρακτικών κακοδιοίκησης και διαφθοράς (OECD, 2020). Μάλιστα, η πανδημία δημιούργησε νέες μορφές οικονομικής απάτης και παράνομου πλουτισμού που συνδέθηκαν με τη διαχείριση κρατικών ενισχύσεων και επιδοτήσεων (Eurpol, 2021). Οργανωμένα δίκτυα αξιοποίησαν ψευδή στοιχεία, εικονικές επιχειρήσεις και πλαστά δικαιολογητικά προκειμένου να αποσπάσουν παράνομα οικονομικές ενισχύσεις από κρατικά προγράμματα στήριξης (UNODC, 2021).

Η αυξημένη χρήση ψηφιακών υπηρεσιών κατά τη διάρκεια της πανδημίας συνέβαλε επίσης στην ανάπτυξη νέων μορφών διαφθοράς και ηλεκτρονικής απάτης (Interpol, 2020). Ηλεκτρονικές πλατφόρμες κρατικών ενισχύσεων, ψηφιακές υπηρεσίες υγείας και διαδικτυακές οικονομικές συναλλαγές αποτέλεσαν στόχο κυβερνοεγκληματικών ομάδων που επιδίωξαν την παράνομη απόκτηση οικονομικών και προσωπικών δεδομένων (Λάζος, 2001). Σύμφωνα με τον Δημόπουλο, οι περίοδοι κρίσης λειτουργούν συχνά ως καταλύτες ενίσχυσης της διαφθοράς, επειδή αυξάνεται η συγκέντρωση εξουσίας και περιορίζονται οι μηχανισμοί θεσμικού ελέγχου (Δημόπουλος, 2005). Η πανδημία αποτέλεσε χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της συνθήκης, καθώς η ανάγκη γρήγορης λήψης αποφάσεων επέτρεψε τη λειτουργία έκτακτων μηχανισμών με περιορισμένη διαφάνεια (OECD, 2020).

Επιπλέον, η κοινωνική και οικονομική ανασφάλεια που δημιουργήσε η πανδημία συνέβαλε στην ενίσχυση πελατειακών σχέσεων και μορφών «καθημερινής διαφθοράς» (Γιαρένη, 2005). Σε συνθήκες αβεβαιότητας, η πρόσβαση σε υγειονομικές υπηρεσίες, οικονομικές ενισχύσεις ή διοικητικές διευκολύνσεις ενδέχεται να συνδεθεί με άτυπες πρακτικές συναλλαγής και εξάρτησης (Κουτσούκης, 1998).

Η πανδημία επηρέασε επίσης τη διεθνή διάσταση της διαφθοράς, ιδιαίτερα στον τομέα της διακίνησης φαρμακευτικών προϊόντων και εμβολίων (Europol, 2021). Διεθνή κυκλώματα παράνομου εμπορίου αξιοποίησαν τις ελλείψεις της αγοράς και την αυξημένη ζήτηση για να αναπτύξουν δίκτυα διακίνησης πλαστών φαρμάκων, πιστοποιητικών εμβολιασμού και υγειονομικού εξοπλισμού (Interpol, 2020).

Η αντίληψη περί αθέμιτων προνομίων, προνομιακής μεταχείρισης ή κακοδιαχείρισης δημόσιων πόρων συνέβαλε στην ενίσχυση της κοινωνικής δυσπιστίας και της απονομιμοποίησης των κρατικών μηχανισμών (Rose-Ackerman, 1999). Η Ευρωπαϊκή Ένωση και διεθνείς οργανισμοί υπογράμμισαν την ανάγκη ενίσχυσης των μηχανισμών διαφάνειας, λογοδοσίας και ελέγχου κατά τη διαχείριση της πανδημίας (European Commission, 2021). Η εφαρμογή ηλεκτρονικών συστημάτων παρακολούθησης δημόσιων συμβάσεων, η ενίσχυση ανεξάρτητων αρχών και η διασφάλιση πρόσβασης των πολιτών στην πληροφορία κρίθηκαν αναγκαία μέτρα περιορισμού της διαφθοράς (OECD, 2020).

Παράλληλα, η κρίση ανέδειξε τη σημασία της ηθικής και θεσμικής ανθεκτικότητας των δημόσιων διοικήσεων (Johnston, 2005). Κράτη με ισχυρούς μηχανισμούς λογοδοσίας, ανεξάρτητη δικαιοσύνη και αποτελεσματικές δομές ελέγχου αντιμετώπισαν αποτελεσματικότερα τα φαινόμενα διαφθοράς κατά τη διάρκεια της πανδημίας (World Bank, 2021). Συνεπώς, η πανδημία COVID-19 λειτούργησε ως παράγοντας ενίσχυσης και μετασχηματισμού της διαφθοράς, αναδεικνύοντας τόσο τις διαρθρωτικές αδυναμίες των κρατικών θεσμών όσο και τις νέες μορφές διαπλοκής και οικονομικής παραβατικότητας που αναπτύσσονται σε συνθήκες κρίσης (UNODC, 2021). Η εμπειρία της πανδημίας κατέδειξε ότι η αντιμετώπιση της διαφθοράς απαιτεί όχι μόνο αυστηρό νομοθετικό πλαίσιο, αλλά και αποτελεσματικούς μηχανισμούς διαφάνειας, θεσμικού ελέγχου και κοινωνικής λογοδοσίας (Transparency International, 2021).

3.3.5 Κοινωνικές και θεσμικές συνέπειες των κρίσεων

Οι σύγχρονες οικονομικές και υγειονομικές κρίσεις επιφέρουν βαθιές κοινωνικές και θεσμικές συνέπειες, επηρεάζοντας τη λειτουργία των κρατικών μηχανισμών, την κοινωνική συνοχή και την εμπιστοσύνη των πολιτών προς τους θεσμούς (Beck, 1992). Η οικονομική κρίση και η πανδημία COVID-19 ανέδειξαν τις αδυναμίες των σύγχρονων κρατών να διαχειριστούν σύνθετες απειλές, ενώ παράλληλα δημιούργησαν συνθήκες που ευνόησαν την ανάπτυξη οργανωμένου εγκλήματος και διαφθοράς (UNODC, 2020).

Μία από τις σημαντικότερες κοινωνικές συνέπειες των κρίσεων είναι η αύξηση των κοινωνικών ανισοτήτων και του κοινωνικού αποκλεισμού (Stiglitz, 2012). Η ανεργία, η φτώχεια, η ανασφάλεια και η αποδυνάμωση του κοινωνικού κράτους επηρεάζουν ιδιαίτερα τις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες και ενισχύουν φαινόμενα παραβατικότητας και κοινωνικής αποδιοργάνωσης (Merton, 1938). Η κοινωνική αποσταθεροποίηση δημιουργεί πρόσφορο έδαφος για τη διεύθυνση εγκληματικών οργανώσεων σε τοπικές κοινωνίες και οικονομικές δραστηριότητες (Shelley, 2005).

Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα μετά το 2009 οδήγησε σε σημαντική επιδείνωση των κοινωνικών συνθηκών, με αύξηση της ανεργίας, μείωση των εισοδημάτων και ενίσχυση της κοινωνικής ανασφάλειας (Matsaganis, 2013). Οι συνθήκες αυτές επηρέασαν τη συνοχή της κοινωνίας και ενίσχυσαν την ανάπτυξη παραοικονομικών και παράνομων δραστηριοτήτων ως μέσων οικονομικής επιβίωσης (Λάζος, 2000). Παράλληλα, οι κρίσεις επηρεάζουν σημαντικά και το επίπεδο εμπιστοσύνης των πολιτών προς το κράτος και τους θεσμούς (Rothstein & Uslaner, 2005). Η αίσθηση αδικίας, αδιαφάνειας και αναποτελεσματικότητας της δημόσιας διοίκησης ενισχύει τη δυσπιστία απέναντι στο πολιτικό σύστημα και υπονομεύει τη θεσμική νομιμοποίηση του κράτους (Γιαρένη, 2005).

Η διαφθορά και η κακοδιοίκηση λειτουργούν ως βασικοί παράγοντες αποδυνάμωσης της θεσμικής αξιοπιστίας, ιδιαίτερα σε περιόδους κρίσης (Rose-Ackerman, 1999). Όταν οι πολίτες αντιλαμβάνονται ότι οι κρατικοί μηχανισμοί λειτουργούν με αδιαφάνεια ή εξυπηρετούν ιδιωτικά συμφέροντα, μειώνεται η κοινωνική συμμόρφωση προς τους νόμους και ενισχύεται η ανοχή απέναντι στην παραβατικότητα (Κουτσούκης, 1998). Σημαντική θεσμική συνέπεια των κρίσεων αποτελεί και η ενίσχυση των μηχανισμών επιτήρησης και κοινωνικού ελέγχου (Foucault, 1977). Κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19 εφαρμόστηκαν εκτεταμένα μέτρα παρακολούθησης, περιορισμού μετακινήσεων και

επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων, τα οποία προκάλεσαν έντονο προβληματισμό σχετικά με την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων και της ιδιωτικότητας (Καϊάφα-Γκμπάντι & Prittwitz, 2011).

Σύμφωνα με τη Λαμπροπούλου, οι σύγχρονες κοινωνίες ασφαλείας χαρακτηρίζονται από συνεχή επέκταση των μορφών κοινωνικού ελέγχου και επιτήρησης, ιδιαίτερα σε περιόδους κρίσεων και κοινωνικής ανασφάλειας (Λαμπροπούλου, 2001). Η τάση αυτή ενισχύθηκε κατά τη διάρκεια της πανδημίας, καθώς τα κράτη υιοθέτησαν έκτακτα μέτρα περιορισμού της κυκλοφορίας και ψηφιακής παρακολούθησης των πολιτών (WHO, 2020).

Οι κρίσεις επηρεάζουν επίσης τη λειτουργία του κράτους δικαίου και της ποινικής δικαιοσύνης. Η ανάγκη άμεσης αντιμετώπισης έκτακτων καταστάσεων οδηγεί συχνά σε διεύρυνση των εξουσιών της εκτελεστικής εξουσίας και περιορισμό των εγγυήσεων προστασίας των ατομικών δικαιωμάτων (Δαλακούρας, 2003). Η ισορροπία μεταξύ ασφάλειας και ελευθερίας αποτελεί βασικό ζήτημα στις σύγχρονες αντεγκληματικές πολιτικές (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2003).

Επιπλέον, οι κρίσεις ευνοούν την ανάπτυξη φαινομένων πολιτικής πόλωσης και κοινωνικής δυσπιστίας (Habermas, 1975). Η αβεβαιότητα και η ανασφάλεια ενισχύουν την κοινωνική ένταση, την αμφισβήτηση των θεσμών και τη διάδοση θεωριών συνωμοσίας ή αντισυστημικών αντιλήψεων (Castells, 2012). Οι συνθήκες αυτές μπορούν να αξιοποιηθούν από εγκληματικά ή εξτρεμιστικά δίκτυα για την ενίσχυση της επιρροής τους (Europol, 2021). Ιδιαίτερα σημαντική υπήρξε και η επίδραση των κρίσεων στη δημόσια διοίκηση και στη λειτουργία των κρατικών υπηρεσιών (OECD, 2020). Οι περιορισμοί πόρων, η αυξημένη γραφειοκρατία και οι έκτακτες διαδικασίες συχνά μειώνουν την αποτελεσματικότητα των διοικητικών μηχανισμών και αυξάνουν τον κίνδυνο κακοδιοίκησης και διαφθοράς (Δημόπουλος, 2005).

Παράλληλα, οι κρίσεις επιταχύνουν τον ψηφιακό μετασχηματισμό του κράτους και της κοινωνίας (Castells, 2010). Η ευρεία χρήση ψηφιακών υπηρεσιών, τηλεργασίας και ηλεκτρονικής διακυβέρνησης δημιούργησε νέες δυνατότητες βελτίωσης της διοικητικής λειτουργίας, αλλά ταυτόχρονα αύξησε τους κινδύνους κυβερνοεγκληματικότητας και παραβίασης προσωπικών δεδομένων (Interpol, 2020). Η πανδημία ανέδειξε επίσης τη σημασία της διεθνούς συνεργασίας και της διακρατικής διακυβέρνησης για την αντιμετώπιση παγκόσμιων κρίσεων (European Commission, 2021). Το οργανωμένο

έγκλημα, η διαφθορά και οι κυβερνοαπειλές έχουν πλέον έντονα διασυνοριακό χαρακτήρα, γεγονός που καθιστά αναγκαίο τον συντονισμό μεταξύ κρατών και διεθνών οργανισμών (Europol, 2020).

Σύμφωνα με τον Beck, οι σύγχρονες κοινωνίες μετατρέπονται σε «κοινωνίες διακινδύνευσης», στις οποίες οι παγκόσμιες κρίσεις δημιουργούν νέες μορφές αβεβαιότητας και θεσμικής ευθραυστότητας (Beck, 1992). Οι κρίσεις δεν αποτελούν πλέον μεμονωμένα περιστατικά, αλλά μόνιμα χαρακτηριστικά του παγκοσμιοποιημένου κοινωνικού και οικονομικού περιβάλλοντος (Bauman, 2000). Επιπρόσθετα, η αποδυνάμωση της κοινωνικής εμπιστοσύνης επηρεάζει αρνητικά τη δημοκρατική λειτουργία και τη συμμετοχή των πολιτών στους θεσμούς (Putnam, 2000). Η αίσθηση ανασφάλειας και αδικίας μπορεί να οδηγήσει σε αύξηση της πολιτικής αποχής, κοινωνικής αποξένωσης και ενίσχυση ακραίων πολιτικών συμπεριφορών (Rothstein & Uslaner, 2005).

Οι κρίσεις επηρεάζουν επίσης τις αντιλήψεις των πολιτών για την εγκληματικότητα και την ασφάλεια (Ζαραφωνίτου, 2004). Η αύξηση του αισθήματος ανασφάλειας συχνά οδηγεί σε αυξημένη αποδοχή αυστηρότερων μέτρων καταστολής και περιορισμού δικαιωμάτων, ακόμη και όταν αυτά ενδέχεται να επηρεάζουν τις δημοκρατικές εγγυήσεις και τις ατομικές ελευθερίες (Λίβου, 2005). Συνεπώς, οι οικονομικές και υγειονομικές κρίσεις έχουν πολυδιάστατες κοινωνικές και θεσμικές συνέπειες, επηρεάζοντας τη συνοχή της κοινωνίας, τη λειτουργία των θεσμών και την ποιότητα της δημοκρατίας (UNODC, 2020). Η ενίσχυση του οργανωμένου εγκλήματος, της διαφθοράς και των μηχανισμών επιτήρησης καταδεικνύει ότι οι κρίσεις δεν αποτελούν μόνο οικονομικά ή υγειονομικά φαινόμενα, αλλά βαθιές δομικές προκλήσεις για το κράτος δικαίου και τη σύγχρονη κοινωνική οργάνωση (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2011).

4. Έκταση του φαινομένου

4.1 Η διεθνής διάσταση του οργανωμένου εγκλήματος και της διαφθοράς

Το οργανωμένο έγκλημα και η διαφθορά αποτελούν πλέον φαινόμενα με έντονο διεθνικό χαρακτήρα, τα οποία υπερβαίνουν τα γεωγραφικά όρια ενός κράτους και συνδέονται άμεσα με τις σύγχρονες οικονομικές, πολιτικές και τεχνολογικές εξελίξεις. Η παγκοσμιοποίηση των αγορών, η ελευθερία διακίνησης κεφαλαίων, η ανάπτυξη των

ψηφιακών επικοινωνιών και η ενίσχυση των διεθνών εμπορικών δικτύων δημιούργησαν νέες δυνατότητες δράσης για εγκληματικές οργανώσεις, οι οποίες λειτουργούν πλέον με ευέλικτες και πολυεπίπεδες δομές. Οι οργανώσεις αυτές αξιοποιούν τη διεθνή οικονομική διασύνδεση, μεταφέροντας παράνομα κεφάλαια, ανθρώπους, όπλα και ναρκωτικά μέσω πολύπλοκων διακρατικών δικτύων (Δημόπουλος, 2003· Λίβου, 2007).

Η διεθνής διάσταση του οργανωμένου εγκλήματος διαφαίνεται κυρίως μέσα από τη δυνατότητα των εγκληματικών οργανώσεων να δραστηριοποιούνται ταυτόχρονα σε περισσότερες χώρες. Οι εγκληματικές ομάδες δεν περιορίζονται πλέον σε τοπικές ή εθνικές δραστηριότητες, αλλά διαμορφώνουν δίκτυα συνεργασίας που εκτείνονται σε διαφορετικές ηπείρους. Η διακίνηση ναρκωτικών από τη Λατινική Αμερική προς την Ευρώπη, η εμπορία ανθρώπων από περιοχές της Ασίας και της Αφρικής προς τα ευρωπαϊκά κράτη, καθώς και η παράνομη διακίνηση μεταναστών μέσω διεθνών κυκλωμάτων αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα της παγκοσμιοποίησης της εγκληματικής δραστηριότητας (Κουράκης, 2000· UNODC, 2023).

Η διαφθορά λειτουργεί συχνά ως βασικός μηχανισμός υποστήριξης και διευκόλυνσης του οργανωμένου εγκλήματος. Σε πολλά κράτη, ιδίως όπου παρατηρούνται αδύναμοι ελεγκτικοί μηχανισμοί και περιορισμένη διοικητική διαφάνεια, εγκληματικές οργανώσεις επιδιώκουν τη δημιουργία σχέσεων με δημόσιους λειτουργούς, αστυνομικά όργανα ή πολιτικά πρόσωπα. Μέσω δωροδοκιών, παράνομων πληρωμών ή πολιτικών εξαρτήσεων επιτυγχάνεται η παροχή προστασίας στις εγκληματικές δραστηριότητες και η αποφυγή ποινικών κυρώσεων (Δημόπουλος, 2005· Γιαρένη, 2005). Η σχέση αυτή οδηγεί στη σταδιακή υπονόμηση της εμπιστοσύνης των πολιτών προς τους θεσμούς και επηρεάζει αρνητικά τη λειτουργία του κράτους δικαίου.

Το λεγόμενο «ξέπλυμα βρώμικου χρήματος» αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους μηχανισμούς μέσω των οποίων τα εγκληματικά κέρδη εντάσσονται στη νόμιμη οικονομία. Η χρήση υπεράκτιων εταιρειών, φορολογικών παραδείσων και πολύπλοκων τραπεζικών συναλλαγών επιτρέπει τη μεταφορά και απόκρυψη παράνομων κεφαλαίων σε διεθνές επίπεδο (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2008· Δημήτριναις, 2002). Το χρηματοπιστωτικό σύστημα αποκτά έτσι κομβικό ρόλο, καθώς οι εγκληματικές οργανώσεις εκμεταλλεύονται τα κενά εποπτείας και τις διαφοροποιήσεις μεταξύ των εθνικών νομοθεσιών.

Σημαντική είναι επίσης η επίδραση της τεχνολογίας στη διεθνοποίηση του εγκλήματος. Η ανάπτυξη του διαδικτύου και των ψηφιακών δικτύων διευκόλυνε την εμφάνιση νέων μορφών εγκληματικότητας, όπως οι ηλεκτρονικές απάτες, οι κυβερνοεπιθέσεις, η παράνομη διακίνηση προσωπικών δεδομένων και οι οικονομικές απάτες μέσω ψηφιακών πλατφορμών. Οι δράστες μπορούν να επιχειρούν εξ αποστάσεως, συχνά χωρίς φυσική παρουσία στη χώρα όπου εκδηλώνεται η εγκληματική ενέργεια, γεγονός που δυσχεραίνει ιδιαίτερα την ποινική διερεύνηση και την απονομή δικαιοσύνης (Λάζου, 2001· Αγγελή, 2005). Η κυβερνοεγκληματικότητα εξελίσσεται έτσι σε μία από τις πιο σύνθετες μορφές σύγχρονου οργανωμένου εγκλήματος.

Η αντιμετώπιση αυτών των φαινομένων οδήγησε στην ενίσχυση της διεθνούς συνεργασίας μεταξύ κρατών και διεθνών οργανισμών. Η Ευρωπαϊκή Ένωση, η Europol, η Eurojust και τα Ηνωμένα Έθνη έχουν αναπτύξει μηχανισμούς ανταλλαγής πληροφοριών, δικαστικής συνεργασίας και συντονισμού για την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος και της διαφθοράς (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2003· Ζημιανίτης, 2010). Ιδιαίτερα σημαντική υπήρξε η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά του Διακρατικού Οργανωμένου Εγκλήματος του Παλέρμο (2000), η οποία αποτέλεσε βασικό σημείο αναφοράς για τη διεθνή ποινική συνεργασία.

Ωστόσο, παρά την ενίσχυση των διεθνών μηχανισμών, η αποτελεσματική αντιμετώπιση των φαινομένων αυτών εξακολουθεί να παρουσιάζει δυσκολίες. Οι διαφορετικές νομοθεσίες, οι ανισότητες στην απονομή δικαιοσύνης, η έλλειψη διαφάνειας και οι γεωπολιτικές αντιπαραθέσεις περιορίζουν πολλές φορές την αποτελεσματικότητα της διεθνούς συνεργασίας. Ταυτόχρονα, οι εγκληματικές οργανώσεις εμφανίζουν υψηλή προσαρμοστικότητα και αξιοποιούν ταχύτατα κάθε νέα οικονομική ή τεχνολογική εξέλιξη προς όφελός τους.

Επομένως, το οργανωμένο έγκλημα και η διαφθορά δεν μπορούν πλέον να θεωρηθούν αποκλειστικά εσωτερικά προβλήματα ενός κράτους. Πρόκειται για σύνθετα διεθνικά φαινόμενα που επηρεάζουν την οικονομική σταθερότητα, τη δημοκρατική λειτουργία των θεσμών και την κοινωνική συνοχή σε παγκόσμιο επίπεδο. Η αποτελεσματική αντιμετώπισή τους προϋποθέτει συνδυασμό ποινικών, θεσμικών, οικονομικών και διεθνών πολιτικών, με έμφαση στην πρόληψη, τη διαφάνεια και τη διακρατική συνεργασία.

4.2 Η έκταση του οργανωμένου εγκλήματος στην Ελλάδα

Το οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα παρουσιάζει διαχρονικά σημαντική εξέλιξη, ακολουθώντας τις διεθνείς τάσεις και προσαρμοζόμενο στις κοινωνικές, οικονομικές και τεχνολογικές μεταβολές των τελευταίων δεκαετιών. Αν και για μεγάλο χρονικό διάστημα η χώρα δεν θεωρούνταν κέντρο ανάπτυξης ισχυρών εγκληματικών οργανώσεων αντίστοιχων με εκείνες άλλων ευρωπαϊκών κρατών, η γεωγραφική της θέση, η συμμετοχή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση και οι αυξημένες μεταναστευτικές και εμπορικές ροές συνέβαλαν στη σταδιακή ενίσχυση των οργανωμένων εγκληματικών δικτύων (Κουράκης, 2000· Δημόπουλος, 2003).

Η Ελλάδα λειτουργεί συχνά ως χώρα διέλευσης αλλά και ως χώρα εγκατάστασης εγκληματικών οργανώσεων που δραστηριοποιούνται σε διακρατικό επίπεδο. Η γεωγραφική εγγύτητα με περιοχές της Ασίας, της Μέσης Ανατολής και των Βαλκανίων καθιστά τη χώρα σημαντικό κόμβο για τη διακίνηση ναρκωτικών, όπλων, παράτυπων μεταναστών και προϊόντων λαθρεμπορίου. Ιδιαίτερα μετά τη δεκαετία του 1990, οι πολιτικές και οικονομικές αλλαγές στα Βαλκάνια ενίσχυσαν τη δράση διεθνικών εγκληματικών οργανώσεων στην ευρύτερη περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης (Μυλωνόπουλος, 2001· Λαμπροπούλου, 2001).

Σημαντική έκταση εμφανίζει η διακίνηση ναρκωτικών ουσιών, η οποία αποτελεί μία από τις βασικότερες μορφές οργανωμένου εγκλήματος στην ελληνική πραγματικότητα. Οι εγκληματικές οργανώσεις δραστηριοποιούνται τόσο στην εισαγωγή όσο και στη διανομή ουσιών όπως η ηρωίνη, η κοκαΐνη και η κάνναβη, αξιοποιώντας θαλάσσιες και χερσαίες διαδρομές. Η Ελλάδα χρησιμοποιείται συχνά ως ενδιάμεσος σταθμός μεταφοράς ναρκωτικών προς την υπόλοιπη Ευρώπη, ενώ παράλληλα καταγράφεται αύξηση και της εγχώριας κατανάλωσης (Αλεξιάδης, 2004· Γρίβας, 1995).

Η γεωγραφική θέση της Ελλάδας στα εξωτερικά σύνορα της Ευρωπαϊκής Ένωσης την καθιστά βασική πύλη εισόδου μεταναστευτικών ροών, γεγονός που αξιοποιείται από οργανωμένα εγκληματικά δίκτυα. Οι οργανώσεις αυτές αποκομίζουν μεγάλα οικονομικά οφέλη μέσω της παράνομης μεταφοράς ανθρώπων, της εργασιακής εκμετάλλευσης και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης θυμάτων trafficking (Κιούπη, 2002· Καρύδης, 1996).

Η ανάπτυξη του τραπεζικού συστήματος, οι διεθνείς οικονομικές συναλλαγές και η χρήση εξωχώριων εταιρειών διευκόλυναν τη μεταφορά και απόκρυψη παράνομων κεφαλαίων. Το «ξέπλυμα βρώμικου χρήματος» συνδέεται άμεσα με δραστηριότητες όπως η φοροδιαφυγή, η διαφθορά, το λαθρεμπόριο και η διακίνηση ναρκωτικών (Δημήτραινας, 2002· Ζέρβα, 2001). Οι εγκληματικές οργανώσεις επιδιώκουν τη διεύθυνση στη νόμιμη οικονομία μέσω επενδύσεων, ακινήτων και επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, αποκτώντας έτσι μεγαλύτερη οικονομική και κοινωνική επιρροή.

Στην ελληνική πραγματικότητα καταγράφεται επίσης σημαντική ανάπτυξη του λαθρεμπορίου καυσίμων, τσιγάρων και παραποιημένων προϊόντων. Οι μορφές αυτές οργανωμένου εγκλήματος συνδέονται με μεγάλα παράνομα κέρδη και σοβαρές απώλειες δημοσίων εσόδων. Τα κυκλώματα λειτουργούν συχνά με διεθνείς διασυνδέσεις και αξιοποιούν δίκτυα μεταφοράς, αποθήκευσης και παράνομης διακίνησης προϊόντων τόσο εντός όσο και εκτός της χώρας (Ζιούβας, 2007· Κουράκης, 2000).

Η τεχνολογική εξέλιξη οδήγησε τα τελευταία χρόνια και στην ενίσχυση του κυβερνοεγκλήματος. Ηλεκτρονικές απάτες, υποκλοπές δεδομένων, επιθέσεις σε πληροφοριακά συστήματα και οικονομικές απάτες μέσω διαδικτύου εμφανίζουν συνεχή αύξηση. Οι δράστες αξιοποιούν την ανωνυμία που προσφέρει ο κυβερνοχώρος και δρουν πολλές φορές από διαφορετικές χώρες, δυσχεραίνοντας τον εντοπισμό και τη δίωξή τους (Αγγελή, 2005· Λάζου, 2001). Το κυβερνοέγκλημα συνδέεται πλέον με οργανωμένες εγκληματικές δομές που διαθέτουν υψηλό επίπεδο τεχνογνωσίας και διεθνή δικτύωση.

Αξιοσημείωτη είναι και η διασύνδεση οργανωμένου εγκλήματος και διαφθοράς στην Ελλάδα. Σε ορισμένες περιπτώσεις παρατηρούνται σχέσεις μεταξύ εγκληματικών οργανώσεων και κρατικών ή διοικητικών μηχανισμών, μέσω δωροδοκιών, παράνομων συναλλαγών ή παροχής προστασίας. Η διαφθορά διευκολύνει τη λειτουργία των εγκληματικών δικτύων, περιορίζει την αποτελεσματικότητα των ελεγκτικών μηχανισμών και αποδυναμώνει την εμπιστοσύνη των πολιτών προς τους θεσμούς (Δημόπουλος, 2005· Κουτσούκης, 1998).

4.3 Η έκταση της διαφθοράς στην Ελλάδα

Η διαφθορά στην Ελλάδα συνιστά ένα φαινόμενο με έντονη θεσμική και κοινωνική διάσταση, το οποίο επηρεάζει διαχρονικά τη λειτουργία του κράτους, την οικονομική

δραστηριότητα και την εμπιστοσύνη των πολιτών προς τους δημόσιους θεσμούς. Παρά τις σημαντικές μεταρρυθμίσεις που υιοθετήθηκαν τις τελευταίες δεκαετίες, ιδιαίτερα μετά την οικονομική κρίση του 2009, η χώρα εξακολουθεί να αντιμετωπίζει προβλήματα αδιαφάνειας και κακοδιοίκησης σε διάφορους τομείς της δημόσιας ζωής.

Η ελληνική περίπτωση παρουσιάζει ορισμένες ιδιαιτερότητες σε σύγκριση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Η διαφθορά δεν εμφανίζεται αποκλειστικά μέσω μεγάλων οικονομικών σκανδάλων ή οργανωμένων κυκλωμάτων δωροδοκίας, αλλά συνδέεται και με καθημερινές πρακτικές εξυπηρέτησης, πελατειακών σχέσεων και κατάχρησης διοικητικής εξουσίας. Για δεκαετίες, η στενή σύνδεση πολιτικής εξουσίας και κρατικού μηχανισμού συνέβαλε στη δημιουργία ενός συστήματος αλληλεξαρτήσεων, στο οποίο η προσωπική γνωριμία και η πολιτική διαμεσολάβηση λειτουργούσαν συχνά ως μέσο πρόσβασης σε υπηρεσίες ή προνόμια (Κουτσούκης, 1998).

Σημαντικά στοιχεία για την έκταση του φαινομένου παρέχουν οι διεθνείς εκθέσεις και οι δείκτες διαφάνειας. Σύμφωνα με τον Δείκτη Αντίληψης Διαφθοράς (Corruption Perceptions Index – CPI) της Transparency International, η Ελλάδα εξακολουθεί να εμφανίζει χαμηλότερες επιδόσεις σε σύγκριση με τον μέσο όρο των κρατών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, παρά τις επιμέρους βελτιώσεις που έχουν καταγραφεί κατά τα τελευταία έτη. Η εικόνα αυτή συνδέεται με προβλήματα λογοδοσίας, με δυσχέρειες στον αποτελεσματικό έλεγχο πολιτικών και οικονομικών υποθέσεων, αλλά και με τις μεγάλες καθυστερήσεις στην απονομή της δικαιοσύνης (Transparency International, 2024).

Στην ετήσια έκθεση της Διεθνούς Διαφάνεια Ελλάς για τον Δείκτη Αντίληψης Διαφθοράς 2023 υπογραμμίζεται ότι η χώρα συνεχίζει να αντιμετωπίζει σοβαρές προκλήσεις ως προς τη διαφάνεια στη δημόσια διοίκηση, την ενίσχυση του κράτους δικαίου και την αποτελεσματική λειτουργία των ανεξάρτητων αρχών ελέγχου. Παράλληλα, η έκθεση τονίζει ότι η περιορισμένη εμπιστοσύνη των πολιτών προς τους θεσμούς συνδέεται με την αίσθηση ατιμωρησίας σε υποθέσεις διαφθοράς υψηλού επιπέδου και με την αδυναμία ταχείας ολοκλήρωσης των σχετικών δικαστικών διαδικασιών (Διεθνής Διαφάνεια Ελλάς, 2024).

Παράλληλα, η European Commission στην Έκθεση για το Κράτος Δικαίου 2023 – Ελλάδα επισημαίνει ότι, παρά τη σημαντική πρόοδο στον τομέα της ψηφιοποίησης των δημόσιων υπηρεσιών και της ενίσχυσης της διαφάνειας στις δημόσιες συμβάσεις,

εξακολουθούν να υφίστανται διαρθρωτικά προβλήματα. Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στη μεγάλη διάρκεια των δικαστικών διαδικασιών, στις καθυστερήσεις απονομής δικαιοσύνης και στις δυσκολίες αποτελεσματικής διερεύνησης σύνθετων υποθέσεων οικονομικού εγκλήματος και διαφθοράς υψηλού επιπέδου (European Commission, 2023).

Το φαινόμενο εμφανίζεται εντονότερα σε τομείς όπου υπάρχει αυξημένη διαχείριση δημόσιου χρήματος ή διοικητική διακριτική ευχέρεια. Οι δημόσιες συμβάσεις, οι πολεοδομικές διαδικασίες, οι φορολογικοί έλεγχοι και ο τομέας της υγείας αποτελούν διαχρονικά πεδία υψηλού κινδύνου. Η ύπαρξη σύνθετων διοικητικών διαδικασιών και η συχνή μεταβολή της νομοθεσίας δημιουργούν συχνά περιθώρια αυθαίρετης εφαρμογής των κανόνων ή ανάπτυξης πελατειακών πρακτικών (Ανδρουλάκης, 2007· Μπιτζιλέκης, 2001).

Τα τελευταία χρόνια, ωστόσο, καταγράφονται και ορισμένες θετικές μεταβολές. Η ανάπτυξη της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, η ψηφιοποίηση των δημόσιων υπηρεσιών και η ενίσχυση ηλεκτρονικών συστημάτων ελέγχου περιόρισαν σε αρκετές περιπτώσεις τις δυνατότητες άμεσης συναλλαγής μεταξύ πολίτη και διοίκησης. Η ηλεκτρονική συνταγογράφηση, οι ψηφιακές πλατφόρμες εξυπηρέτησης και τα ηλεκτρονικά συστήματα δημοσίων συμβάσεων συνέβαλαν στη μείωση ορισμένων μορφών μικροδιαφθοράς.

Παρά τις βελτιώσεις αυτές, η κοινωνική αντίληψη περί διαφθοράς παραμένει ισχυρή. Η συχνή δημοσιοποίηση οικονομικών και πολιτικών σκανδάλων, η αίσθηση επιλεκτικής μεταχείρισης και οι καθυστερήσεις στην απόδοση ευθυνών ενισχύουν τη δυσπιστία των πολιτών προς τους θεσμούς. Το γεγονός αυτό επηρεάζει όχι μόνο την πολιτική σταθερότητα αλλά και τη συνολική ποιότητα της δημοκρατικής λειτουργίας.

4.4 Οικονομικές και κοινωνικές συνέπειες του φαινομένου

Σε οικονομικό επίπεδο, μία από τις σημαντικότερες συνέπειες είναι η αποδυνάμωση της νόμιμης οικονομίας. Οι εγκληματικές οργανώσεις αποκτούν τεράστια οικονομική ισχύ μέσω δραστηριοτήτων όπως η διακίνηση ναρκωτικών, το λαθρεμπόριο, η εμπορία ανθρώπων και η νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες. Τα παράνομα κεφάλαια που εισέρχονται στη νόμιμη αγορά αλλοιώνουν τον ανταγωνισμό, επηρεάζουν τις επενδύσεις και ενισχύουν συνθήκες αθέμιτης οικονομικής δραστηριότητας (Δημήτρινας, 2002· Καϊάφα-Γκμπάντι, 2008). Επιχειρήσεις που συνδέονται με παράνομα δίκτυα

αποκτούν συχνά ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα μέσω φοροδιαφυγής, δωροδοκιών ή παράνομων χρηματοδοτήσεων.

Η διαφθορά επιβαρύνει σημαντικά τα δημόσια οικονομικά. Η κατάχρηση δημόσιων πόρων, οι υπερτιμολογήσεις σε δημόσιες συμβάσεις, η δωροδοκία και η αδιαφανής διαχείριση κρατικών κονδυλίων οδηγούν σε σημαντικές απώλειες για το κράτος. Οι πόροι που θα μπορούσαν να κατευθυνθούν σε κοινωνικές υπηρεσίες, υποδομές ή αναπτυξιακές πολιτικές συχνά καταλήγουν να εξυπηρετούν ιδιωτικά ή παράνομα συμφέροντα (Κουτσούκης, 1998· Δημόπουλος, 2005). Το αποτέλεσμα είναι η μείωση της αποτελεσματικότητας της δημόσιας διοίκησης και η επιβάρυνση των πολιτών μέσω υψηλότερης φορολογίας ή περιορισμένων δημόσιων παροχών.

Σημαντικές είναι και οι επιπτώσεις στην επενδυτική δραστηριότητα και στην οικονομική ανάπτυξη. Η ύπαρξη υψηλών επιπέδων διαφθοράς και οργανωμένης εγκληματικότητας δημιουργεί κλίμα αβεβαιότητας και μειώνει την εμπιστοσύνη των επενδυτών. Οι επιχειρήσεις αποφεύγουν συχνά να δραστηριοποιηθούν σε περιβάλλοντα όπου κυριαρχούν αδιαφανείς διαδικασίες, εκβιασμοί ή αθέμιτες πρακτικές. Έτσι, περιορίζεται η οικονομική ανταγωνιστικότητα και επιβραδύνεται η αναπτυξιακή πορεία της χώρας (OECD, 2022· Transparency International, 2023).

Ιδιαίτερα σοβαρές είναι και οι κοινωνικές συνέπειες των φαινομένων αυτών. Η ενίσχυση του οργανωμένου εγκλήματος οδηγεί σε αύξηση του αισθήματος ανασφάλειας και φόβου στην κοινωνία. Οι πολίτες αντιλαμβάνονται ότι το κράτος αδυνατεί να προστατεύσει αποτελεσματικά τη δημόσια τάξη και να αντιμετωπίσει τις εγκληματικές οργανώσεις, γεγονός που αποδυναμώνει την εμπιστοσύνη προς τους θεσμούς της δικαιοσύνης και της ασφάλειας (Λαμπροπούλου, 2001· Ζαραφονίτου, 2004).

Επιπλέον, η διαφθορά επηρεάζει άμεσα την κοινωνική ισότητα και τη δημοκρατική λειτουργία του κράτους. Όταν η πρόσβαση σε δημόσιες υπηρεσίες ή οικονομικά οφέλη εξαρτάται από προσωπικές γνωριμίες, δωροδοκίες ή πολιτικές εξαρτήσεις, ενισχύονται οι κοινωνικές ανισότητες και περιορίζεται η αρχή της αξιοκρατίας. Οι πολίτες αισθάνονται ότι οι θεσμοί λειτουργούν επιλεκτικά και όχι με βάση την ισότητα απέναντι στον νόμο, γεγονός που εντείνει τη δυσπιστία και την κοινωνική αποξένωση (Κραβαρίτου, 2004· Νικολοπούλου, 1998).

Το οργανωμένο έγκλημα και η διαφθορά επηρεάζουν επίσης την ποιότητα της δημοκρατίας. Η διείσδυση εγκληματικών συμφερόντων σε πολιτικούς ή διοικητικούς μηχανισμούς μπορεί να οδηγήσει σε φαινόμενα διαπλοκής και χειραγώγησης πολιτικών αποφάσεων. Σε ορισμένες περιπτώσεις, οι εγκληματικές οργανώσεις επιδιώκουν να αποκτήσουν πολιτική επιρροή μέσω χρηματοδοτήσεων, δωροδοκιών ή εκβιασμών, υπονομεύοντας τη θεσμική ανεξαρτησία και τη διαφάνεια της πολιτικής ζωής (Βιδάλη, 1993· Μανωλεδάκης, 2002). Η εμπορία ανθρώπων, η εργασιακή εκμετάλλευση μεταναστών, η παράνομη πορνεία και η διακίνηση ναρκωτικών επηρεάζουν κυρίως άτομα που βρίσκονται σε κοινωνικά ή οικονομικά ευάλωτη θέση. Οι εγκληματικές οργανώσεις εκμεταλλεύονται τη φτώχεια, την ανεργία και τον κοινωνικό αποκλεισμό για να στρατολογήσουν ή να ελέγξουν θύματα και συνεργούς (Καρύδης, 1996· Κοσμάτου, 2005).

Η διάδοση της διαφθοράς έχει επίσης πολιτισμικές και ηθικές συνέπειες. Η συνεχής έκθεση της κοινωνίας σε φαινόμενα ατιμωρησίας και κατάχρησης εξουσίας οδηγεί σταδιακά σε αποδυνάμωση των κοινωνικών αξιών και της εμπιστοσύνης προς το κράτος δικαίου. Όταν οι πολίτες θεωρούν ότι η παραβίαση των κανόνων αποτελεί «αναγκαία πρακτική» για την επίλυση καθημερινών προβλημάτων, ενισχύεται η κοινωνική ανοχή απέναντι στη διαφθορά και την παρανομία (Κουράκης, 1997· Δημόπουλος, 2005).

Η αντιμετώπιση των οικονομικών και κοινωνικών συνεπειών του οργανωμένου εγκλήματος και της διαφθοράς απαιτεί συνδυασμό ποινικών, θεσμικών και κοινωνικών παρεμβάσεων. Η ενίσχυση της διαφάνειας, η αποτελεσματική λειτουργία των ελεγκτικών μηχανισμών, η ταχύτερη απονομή δικαιοσύνης και η ανάπτυξη κοινωνικών πολιτικών κατά του αποκλεισμού αποτελούν βασικές προϋποθέσεις για τον περιορισμό των φαινομένων αυτών. Παράλληλα, ιδιαίτερη σημασία έχει η καλλιέργεια κουλτούρας νομιμότητας και κοινωνικής υπευθυνότητας, ώστε να ενισχυθεί η εμπιστοσύνη των πολιτών προς τους δημοκρατικούς θεσμούς.

5. Αίτια ανάπτυξης του φαινομένου

5.1 Οικονομικά αίτια

Ένας από τους βασικότερους οικονομικούς παράγοντες είναι η ανεργία και η οικονομική ανασφάλεια. Σε περιόδους οικονομικής ύφεσης ή περιορισμένων επαγγελματικών ευκαιριών, ιδιαίτερα για τους νέους και τις κοινωνικά ευάλωτες ομάδες, αυξάνεται η πιθανότητα εμπλοκής σε παράνομες δραστηριότητες. Η έλλειψη σταθερού εισοδήματος και κοινωνικής κινητικότητας οδηγεί συχνά άτομα στην αναζήτηση εναλλακτικών μορφών επιβίωσης ή γρήγορου οικονομικού κέρδους μέσα από παράνομες αγορές, όπως η διακίνηση ναρκωτικών, το λαθρεμπόριο ή οι οικονομικές απάτες (Κουράκης, 2000).

Η διεύρυνση των κοινωνικών και οικονομικών ανισοτήτων αποτελεί επίσης κρίσιμο παράγοντα ενίσχυσης του φαινομένου. Σε κοινωνίες όπου παρατηρούνται μεγάλες αποκλίσεις πλούτου και άνιση κατανομή οικονομικών πόρων, ενισχύεται η κοινωνική δυσaráεσκεια και αποδυναμώνεται η εμπιστοσύνη προς τους θεσμούς. Οι εγκληματικές οργανώσεις συχνά εκμεταλλεύονται τέτοιες συνθήκες, παρέχοντας παράνομες μορφές οικονομικής στήριξης, εργασίας ή «προστασίας» σε άτομα που αισθάνονται αποκλεισμένα από την επίσημη οικονομία (Δημητρίου, 1997· Καρύδης, 1996).

Η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας και η ελευθερία διακίνησης κεφαλαίων δημιούργησαν νέες δυνατότητες για τη δράση οργανωμένων εγκληματικών δικτύων. Η διεθνοποίηση των χρηματοπιστωτικών συναλλαγών, η χρήση υπεράκτιων εταιρειών και οι πολύπλοκες μορφές οικονομικών συναλλαγών επιτρέπουν τη μεταφορά και απόκρυψη παράνομων εσόδων με μεγαλύτερη ευκολία. Το οργανωμένο έγκλημα αξιοποιεί τις δυνατότητες του διεθνούς οικονομικού συστήματος για τη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, επενδύοντας παράνομα κεφάλαια σε νόμιμες επιχειρήσεις και οικονομικές δραστηριότητες (Αλεξιάδης, 1992· Δημήτρηνας, 2002).

Η εκτεταμένη φοροδιαφυγή, η αδήλωτη εργασία και οι ανεπίσημες μορφές οικονομικής συναλλαγής δημιουργούν συνθήκες περιορισμένου κρατικού ελέγχου και αυξημένων δυνατοτήτων διαφθοράς. Σε τέτοιο περιβάλλον, οι παράνομες δραστηριότητες ενσωματώνονται ευκολότερα στην οικονομική ζωή χωρίς να γίνονται άμεσα αντιληπτές από τους ελεγκτικούς μηχανισμούς (Ζιούβας, 2007).

Η διαφθορά συνδέεται επιπλέον με τη λειτουργία της δημόσιας διοίκησης και ειδικότερα με την ύπαρξη γραφειοκρατίας, πολυνομίας και αδιαφανών διαδικασιών. Όσο πιο περίπλοκο και δυσλειτουργικό είναι ένα διοικητικό σύστημα, τόσο αυξάνονται οι πιθανότητες ανάπτυξης πρακτικών δωροδοκίας και παράνομης εξυπηρέτησης. Η καθυστέρηση στην έκδοση αδειών, οι περίπλοκες φορολογικές διαδικασίες και η αδυναμία ταχείας εξυπηρέτησης των πολιτών δημιουργούν συχνά πρόσφορο έδαφος για συναλλαγές μεταξύ ιδιωτών και δημοσίων λειτουργών (Δημόπουλος, 2005).

Επιπλέον, η χαμηλή αποτελεσματικότητα των ελεγκτικών μηχανισμών και η αδύναμη εφαρμογή της νομοθεσίας ενισχύουν την αίσθηση ατιμωρησίας. Όταν οι οικονομικές παραβάσεις δεν εντοπίζονται έγκαιρα ή όταν οι δικαστικές διαδικασίες καθυστερούν σημαντικά, δημιουργείται η εντύπωση ότι το παράνομο οικονομικό κέρδος μπορεί να επιτευχθεί χωρίς σοβαρό κίνδυνο κυρώσεων. Η κατάσταση αυτή ενθαρρύνει τη διεύρυνση φαινομένων οικονομικής εγκληματικότητας και διαφθοράς, ιδιαίτερα σε τομείς που διαχειρίζονται μεγάλα χρηματικά ποσά ή δημόσιες συμβάσεις (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2008).

5.2 Θεσμικά αίτια

Σημαντικό ρόλο διαδραματίζει επίσης η αδυναμία αποτελεσματικού ελέγχου από τους κρατικούς μηχανισμούς. Η ανεπαρκής στελέχωση ελεγκτικών υπηρεσιών, η έλλειψη εξειδικευμένου προσωπικού και οι περιορισμένοι μηχανισμοί παρακολούθησης οικονομικών δραστηριοτήτων δυσχεραίνουν την έγκαιρη ανίχνευση οργανωμένων εγκληματικών δικτύων και περιπτώσεων διαφθοράς. Σε αρκετές περιπτώσεις, η έλλειψη συντονισμού μεταξύ διαφορετικών υπηρεσιών επιτρέπει τη διατήρηση παράνομων δραστηριοτήτων για μεγάλο χρονικό διάστημα χωρίς ουσιαστική παρέμβαση (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2003).

Η καθυστέρηση στην απονομή της δικαιοσύνης αποτελεί ακόμη έναν σημαντικό θεσμικό παράγοντα. Οι μακροχρόνιες δικαστικές διαδικασίες, ιδιαίτερα σε υποθέσεις οικονομικού εγκλήματος και διαφθοράς, ενισχύουν την αίσθηση ατιμωρησίας και περιορίζουν την αποτρεπτική λειτουργία του ποινικού δικαίου. Η χρονοβόρα εκδίκαση

σύνθετων υποθέσεων οδηγεί συχνά σε παραγραφές ή σε αδυναμία ουσιαστικής διερεύνησης οικονομικών και πολιτικών διασυνδέσεων (Μανωλεδάκης, 2002).

Παράλληλα, προβλήματα παρουσιάζονται και στο επίπεδο της πολιτικής λειτουργίας και της δημόσιας λογοδοσίας. Η αδιαφάνεια στη διαχείριση δημόσιων πόρων, η ανεπαρκής εποπτεία δημοσίων συμβάσεων και η αδυναμία αποτελεσματικού ελέγχου πολιτικών προσώπων δημιουργούν συνθήκες που ευνοούν τη διαπλοκή μεταξύ πολιτικής εξουσίας και οικονομικών συμφερόντων. Σε τέτοιες περιπτώσεις, η διαφθορά δεν περιορίζεται σε μεμονωμένες πράξεις δωροδοκίας, αλλά αποκτά δομικά χαρακτηριστικά που επηρεάζουν συνολικά τη λειτουργία του κράτους (Κουτσούκης, 1998).

Η ανεπαρκής προστασία μαρτύρων και πληροφοριοδοτών αποτελεί επίσης κρίσιμο θεσμικό ζήτημα. Η αποκάλυψη οργανωμένων εγκληματικών δραστηριοτήτων ή υποθέσεων διαφθοράς εξαρτάται συχνά από τη συνεργασία προσώπων που διαθέτουν εσωτερική γνώση. Ωστόσο, όταν δεν παρέχονται ουσιαστικές εγγυήσεις ασφάλειας και προστασίας, οι πολίτες αποφεύγουν να καταγγείλουν παράνομες πρακτικές λόγω φόβου αντιποίνων ή κοινωνικών πιέσεων (Βαθιώτης, 2001· Δαλακούρας, 2004).

Η ελεύθερη διακίνηση κεφαλαίων, προσώπων και υπηρεσιών εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης δημιούργησε νέες δυνατότητες ανάπτυξης διασυνοριακών εγκληματικών δραστηριοτήτων. Παράλληλα, ανέδειξε την ανάγκη στενότερης συνεργασίας μεταξύ κρατών, αστυνομικών αρχών και δικαστικών μηχανισμών. Η δημιουργία οργανισμών όπως η Europol και η Eurojust αποτέλεσε προσπάθεια ενίσχυσης του διακρατικού συντονισμού απέναντι στις νέες μορφές οργανωμένου εγκλήματος (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2003· Λαζαράκου, 1999).

Ένα ακόμη θεσμικό πρόβλημα αφορά τη συχνή αστάθεια και πολυνομία του νομοθετικού πλαισίου. Οι συνεχείς τροποποιήσεις ποινικών και διοικητικών διατάξεων δημιουργούν ερμηνευτικές δυσχέρειες και περιορίζουν την αποτελεσματικότητα της εφαρμογής τους. Η ασάφεια ορισμένων ρυθμίσεων μπορεί να οδηγήσει σε διαφορετικές ερμηνείες ή σε αδυναμία αποτελεσματικής ποινικής αντιμετώπισης σύνθετων μορφών εγκληματικότητας (Αργυρόπουλος, 1984· Κιούπης, 2000).

Τέλος, σημαντική διάσταση παρουσιάζει η κρίση εμπιστοσύνης των πολιτών προς τους θεσμούς. Όταν οι πολίτες θεωρούν ότι το κράτος λειτουργεί με αδιαφάνεια ή ότι οι νόμοι εφαρμόζονται επιλεκτικά, ενισχύεται η κοινωνική ανοχή απέναντι σε πρακτικές διαφθοράς και παραβατικότητας. Η αποδυνάμωση της εμπιστοσύνης προς τη δημόσια διοίκηση, τη δικαιοσύνη και το πολιτικό σύστημα επηρεάζει αρνητικά τη συνοχή της

κοινωνίας και δυσχεραίνει την αποτελεσματική αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος.

5.3 Κοινωνικά και πολιτισμικά αίτια

Ένας βασικός κοινωνικός παράγοντας είναι ο κοινωνικός αποκλεισμός και η περιθωριοποίηση συγκεκριμένων ομάδων του πληθυσμού. Η φτώχεια, η ανεργία, η έλλειψη πρόσβασης στην εκπαίδευση και οι περιορισμένες δυνατότητες κοινωνικής ανέλιξης δημιουργούν συνθήκες αυξημένης ευαλωτότητας απέναντι στην εγκληματικότητα. Σε περιβάλλοντα όπου κυριαρχεί η κοινωνική ανασφάλεια και η απουσία προοπτικής, η συμμετοχή σε παράνομες δραστηριότητες συχνά παρουσιάζεται ως μέσο επιβίωσης ή κοινωνικής ανόδου (Δημητρίου, 1997· Καρύδης, 1996).

Η αποδυνάμωση των κοινωνικών δεσμών και των παραδοσιακών μορφών κοινωνικού ελέγχου αποτελεί επίσης σημαντικό παράγοντα. Η κρίση θεσμών όπως η οικογένεια, το σχολείο και οι τοπικές κοινότητες έχει περιορίσει τη δυνατότητα κοινωνικοποίησης των νέων με βάση σταθερές αξίες και κανόνες συμπεριφοράς. Η έλλειψη κοινωνικής συνοχής και η αύξηση του ατομικισμού ενισχύουν συχνά φαινόμενα αντικοινωνικής συμπεριφοράς και ανοχής απέναντι στη διαφθορά ή την παρανομία (Ζαραφονίτου, 2004).

Η κοινωνική κανονικοποίηση ορισμένων μορφών παραβατικότητας συμβάλλει στη διεύρυνση του φαινομένου. Σε αρκετές περιπτώσεις, πρακτικές όπως η μικροδωροδοκία, η φοροδιαφυγή ή οι πελατειακές εξυπηρετήσεις αντιμετωπίζονται από μέρος της κοινωνίας ως «συνηθισμένες» ή ακόμη και αναγκαίες πρακτικές της καθημερινότητας. Η σταδιακή αποδοχή τέτοιων συμπεριφορών μειώνει την κοινωνική απαξία της διαφθοράς και αποδυναμώνει την εμπιστοσύνη προς τη νομιμότητα και τους θεσμούς (Κουτσούκης, 1998).

Σημαντική είναι και η επίδραση των πολιτισμικών προτύπων που συνδέονται με την επίδειξη πλούτου και την επιδίωξη γρήγορης οικονομικής επιτυχίας. Σε κοινωνίες όπου η οικονομική επιτυχία προβάλλεται ως βασικό κριτήριο κοινωνικής αναγνώρισης, χωρίς αντίστοιχη έμφαση στις αξίες της νομιμότητας και της κοινωνικής ευθύνης, ενισχύονται πρακτικές που δικαιολογούν την παραβίαση κανόνων για την επίτευξη οικονομικού οφέλους. Το οργανωμένο έγκλημα αξιοποιεί συχνά αυτή τη λογική, παρουσιάζοντας την παράνομη οικονομική δραστηριότητα ως μέσο κοινωνικής ισχύος και κύρους (Λάζος, 2007).

Η συνεχής προβολή βίαιων ή παραβατικών προτύπων, καθώς και η εμπορευματοποίηση της εγκληματικότητας μέσα από ταινίες, τηλεοπτικές σειρές ή

διαδικτυακό περιεχόμενο, μπορεί να συμβάλει στην εξοικείωση της κοινωνίας με μορφές οργανωμένου εγκλήματος. Σε ορισμένες περιπτώσεις, εγκληματικές οργανώσεις παρουσιάζονται με τρόπο που ενισχύει τη μυθοποίησή τους ή αποδυναμώνει την κοινωνική καταδίκη των πράξεών τους (Καρύδης, 2010).

Επιπλέον, οι μεταναστευτικές ροές και οι κοινωνικές μεταβολές που προκαλεί η παγκοσμιοποίηση έχουν επηρεάσει τη μορφή της σύγχρονης εγκληματικότητας. Η κοινωνική απομόνωση, οι συνθήκες εκμετάλλευσης και η έλλειψη ενσωμάτωσης ορισμένων μεταναστευτικών ομάδων δημιουργούν περιβάλλον αυξημένης ευαλωτότητας απέναντι στην εμπορία ανθρώπων, την εργασιακή εκμετάλλευση και άλλες μορφές οργανωμένης εγκληματικότητας. Ωστόσο, η σύνδεση της μετανάστευσης με το έγκλημα απαιτεί ιδιαίτερη προσοχή, καθώς συχνά αναπτύσσονται στερεοτυπικές και υπεραπλουστευμένες αντιλήψεις που δεν ανταποκρίνονται στα πραγματικά δεδομένα (Καρύδης, 1997· Γρηγορίου, 2008).

Η κρίση εμπιστοσύνης προς το πολιτικό και θεσμικό σύστημα αποτελεί ακόμη έναν κρίσιμο κοινωνικό παράγοντα. Όταν οι πολίτες θεωρούν ότι οι θεσμοί λειτουργούν άνισα ή ότι η διαφθορά παραμένει ατιμώρητη, ενισχύεται η κοινωνική αποδοχή πρακτικών παραβίασης των κανόνων. Η αντίληψη ότι η νομιμότητα δεν εφαρμόζεται ισότιμα οδηγεί συχνά σε αποδυνάμωση της κοινωνικής συμμόρφωσης και ενίσχυση αντικρατικών ή παραβατικών συμπεριφορών (Λαμπροπούλου, 2001).

Η κουλτούρα πελατειακών σχέσεων και εξυπηρετήσεων, που έχει ιστορικά αναπτυχθεί σε ορισμένα πολιτικά και κοινωνικά συστήματα, ευνοεί τη δημιουργία δικτύων αλληλεξάρτησης μεταξύ πολιτικής εξουσίας, οικονομικών συμφερόντων και διοικητικών μηχανισμών. Οι σχέσεις αυτές δυσκολεύουν την εφαρμογή αντικειμενικών κανόνων και ενισχύουν πρακτικές ευνοιοκρατίας και αδιαφάνειας (Νικολοπούλου, 1998).

Τέλος, η σύγχρονη «κοινωνία του κινδύνου» και η διάχυτη αίσθηση ανασφάλειας επηρεάζουν σημαντικά τη στάση των πολιτών απέναντι στην εγκληματικότητα. Ο φόβος της κοινωνικής υποβάθμισης, η αβεβαιότητα και η αίσθηση απουσίας κρατικής προστασίας ενισχύουν πολλές φορές ακραίες μορφές κοινωνικού ελέγχου ή ανοχής απέναντι σε αυταρχικές πρακτικές καταστολής. Η κατάσταση αυτή επηρεάζει τη δημοκρατική λειτουργία των θεσμών και μεταβάλλει τη σχέση κοινωνίας και κράτους απέναντι στο φαινόμενο του οργανωμένου εγκλήματος (Λαμπροπούλου, 2001· Ζαραφονίτου, 2004).

5.4 Τεχνολογικοί παράγοντες

Ιδιαίτερα σημαντική είναι η εξάπλωση του κυβερνοεγκλήματος, το οποίο αποτελεί πλέον μία από τις πιο επικερδείς μορφές σύγχρονης εγκληματικής δραστηριότητας. Οι ηλεκτρονικές απάτες, οι κυβερνοεπιθέσεις σε τραπεζικά και κρατικά συστήματα, η υποκλοπή προσωπικών δεδομένων και οι εκβιασμοί μέσω κακόβουλου λογισμικού (*ransomware*) προκαλούν τεράστιες οικονομικές απώλειες σε κράτη, επιχειρήσεις και ιδιώτες. Σύμφωνα με την Europol στην έκθεση *Internet Organised Crime Threat Assessment (IOCTA) 2023*, οι εγκληματικές οργανώσεις αξιοποιούν όλο και περισσότερο εξελιγμένες ψηφιακές τεχνικές, ενώ οι επιθέσεις *ransomware* και η παράνομη διακίνηση δεδομένων αποτελούν από τις σοβαρότερες απειλές για την ευρωπαϊκή ασφάλεια. Παράλληλα, η διασυνοριακή φύση του διαδικτύου καθιστά ιδιαίτερα δύσκολη τη δικαστική διερεύνηση και την ποινική αντιμετώπιση τέτοιων εγκλημάτων (Αγγελή, 2005· Europol, 2023).

Σημαντική εξέλιξη αποτελεί επίσης η χρήση κρυπτονομισμάτων και ψηφιακών χρηματοοικονομικών μέσων για τη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες. Τα αποκεντρωμένα ψηφιακά συστήματα πληρωμών επιτρέπουν τη μεταφορά κεφαλαίων χωρίς εύκολη ταυτοποίηση των συναλλασσομένων, γεγονός που διευκολύνει τη συγκάλυψη παράνομων χρηματοροών. Οι οργανωμένες εγκληματικές ομάδες χρησιμοποιούν τα κρυπτονομίσματα τόσο για παράνομες συναλλαγές όσο και για τη μεταφορά εσόδων από διακίνηση ναρκωτικών, ηλεκτρονικές απάτες και άλλες μορφές εγκληματικότητας (Καμπέρου-Ντάλτα, 2009). Η Financial Action Task Force έχει επισημάνει ότι η εξάπλωση των ψηφιακών περιουσιακών στοιχείων αυξάνει τις δυσκολίες εντοπισμού ύποπτων συναλλαγών και απαιτεί νέα διεθνή μέτρα εποπτείας και ελέγχου (FATF, 2023).

Ζήτημα αποτελεί και η ανάπτυξη του λεγόμενου «σκοτεινού διαδικτύου» (*dark web*). Πρόκειται για τμήμα του διαδικτύου στο οποίο η πρόσβαση πραγματοποιείται μέσω ειδικών δικτύων ανωνυμίας και όπου λειτουργούν παράνομες αγορές διακίνησης ναρκωτικών, όπλων, πλαστών εγγράφων και προσωπικών δεδομένων. Η ανωνυμία που προσφέρει το περιβάλλον αυτό επιτρέπει τη λειτουργία οργανωμένων εγκληματικών δικτύων με μειωμένο κίνδυνο εντοπισμού από τις διωκτικές αρχές (Κιούπης, 2002). Σύμφωνα με πρόσφατες εκθέσεις της Europol, το *dark web* εξακολουθεί να αποτελεί βασικό πεδίο ανάπτυξης διεθνών εγκληματικών δικτύων και ηλεκτρονικών παράνομων συναλλαγών (Europol, 2024).

Η τεχνολογία έχει επηρεάσει και τις μορφές διαφθοράς. Η ψηφιοποίηση της δημόσιας διοίκησης και η ηλεκτρονική διαχείριση κρατικών διαδικασιών δημιουργήσαν σημαντικές δυνατότητες ενίσχυσης της διαφάνειας και περιορισμού της γραφειοκρατίας. Ωστόσο, παράλληλα εμφανίστηκαν νέοι κίνδυνοι που σχετίζονται με την παράνομη πρόσβαση σε πληροφοριακά συστήματα, τη χειραγώγηση ηλεκτρονικών δεδομένων και τη διαρροή εμπιστευτικών πληροφοριών. Η διαφθορά μπορεί πλέον να εκδηλωθεί μέσα από ηλεκτρονικές παρεμβάσεις σε δημόσιες συμβάσεις, αλλοίωση ψηφιακών αρχείων ή παράνομη διαχείριση προσωπικών δεδομένων (Αθανασίου, 2006).

Παράλληλα, οι τεχνολογικές εξελίξεις έχουν ενισχύσει σημαντικά τις δυνατότητες κρατικής επιτήρησης και ελέγχου. Η χρήση βιομετρικών δεδομένων, καμερών ασφαλείας, βάσεων DNA και συστημάτων ηλεκτρονικής παρακολούθησης συμβάλλει στην πρόληψη και καταστολή εγκληματικών δραστηριοτήτων. Ωστόσο, η εκτεταμένη εφαρμογή τέτοιων τεχνολογιών δημιουργεί σοβαρούς προβληματισμούς σχετικά με την προστασία της ιδιωτικότητας και των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Η European Union Agency for Fundamental Rights έχει τονίσει ότι η ανάπτυξη συστημάτων μαζικής επιτήρησης πρέπει να συνοδεύεται από σαφείς εγγυήσεις νομιμότητας και δικαστικού ελέγχου ώστε να αποφεύγονται φαινόμενα αυθαίρετης παρακολούθησης (FRA, 2023).

Ωστόσο, η ταχύτητα των τεχνολογικών εξελίξεων δημιουργεί δυσκολίες προσαρμογής για τα νομικά και δικαστικά συστήματα. Οι κρατικοί μηχανισμοί συχνά αδυνατούν να παρακολουθήσουν έγκαιρα τις νέες μορφές ψηφιακού εγκλήματος, ενώ η διερεύνηση τέτοιων υποθέσεων απαιτεί εξειδικευμένη τεχνογνωσία, σύγχρονα μέσα ανάλυσης και στενή διεθνή συνεργασία. Η ανάγκη εκσυγχρονισμού των μηχανισμών απονομής δικαιοσύνης καθίσταται πλέον ιδιαίτερα σημαντική για την αποτελεσματική αντιμετώπιση της σύγχρονης εγκληματικότητας.

Παρά τα προβλήματα που δημιουργεί, η τεχνολογία αποτελεί ταυτόχρονα και βασικό εργαλείο αντιμετώπισης του οργανωμένου εγκλήματος και της διαφθοράς. Η αξιοποίηση τεχνητής νοημοσύνης, συστημάτων ανάλυσης μεγάλων δεδομένων (*big data*), ψηφιακών μηχανισμών ελέγχου συναλλαγών και διακρατικής ανταλλαγής πληροφοριών ενισχύει σημαντικά τις δυνατότητες εντοπισμού παράνομων δραστηριοτήτων. Η αποτελεσματική χρήση των τεχνολογικών μέσων προϋποθέτει, ωστόσο, ισορροπία ανάμεσα στην ανάγκη ασφάλειας και στην προστασία των ατομικών δικαιωμάτων και δημοκρατικών ελευθεριών.

6. Σύγχρονες μεταβολές και νέες μορφές

6.1. Κυβερνοέγκλημα (*phishing, ransomware*)

Το κυβερνοέγκλημα αποτελεί μία από τις ταχύτερα αναπτυσσόμενες μορφές σύγχρονης εγκληματικότητας και συνδέεται άμεσα με την εξέλιξη της τεχνολογίας, την ψηφιοποίηση της οικονομίας και την εξάρτηση κρατών, επιχειρήσεων και πολιτών από τα πληροφοριακά συστήματα. Η χρήση του διαδικτύου και των ψηφιακών δικτύων δημιούργησε νέες δυνατότητες επικοινωνίας και οικονομικής δραστηριότητας, ταυτόχρονα όμως προσέφερε και ένα ιδιαίτερα πρόσφορο πεδίο δράσης για οργανωμένες εγκληματικές ομάδες. Σε αντίθεση με τις παραδοσιακές μορφές εγκλήματος, το κυβερνοέγκλημα χαρακτηρίζεται από διασυνοριακή δράση, υψηλό βαθμό ανωνυμίας και μεγάλη δυσκολία εντοπισμού των δραστών (Λάζος, 2001).

Οι εγκληματικές οργανώσεις αξιοποιούν πλέον προηγμένες τεχνολογικές υποδομές και εξειδικευμένες γνώσεις πληροφορικής προκειμένου να αποκτούν παράνομα οικονομικά οφέλη ή να αποκτούν πρόσβαση σε ευαίσθητα δεδομένα. Η χρήση κρυπτογραφημένων επικοινωνιών, ανώνυμων δικτύων και ψηφιακών εργαλείων επιτρέπει την οργάνωση επιθέσεων χωρίς φυσική παρουσία των δραστών και με περιορισμένο κίνδυνο άμεσης σύλληψης. Το κυβερνοέγκλημα εμφανίζεται σήμερα όχι μόνο ως μορφή ατομικής παραβατικότητας αλλά και ως οργανωμένη εγκληματική δραστηριότητα με διεθνείς διασυνδέσεις και υψηλά οικονομικά κέρδη (Αγγελή, 2005).

Μία από τις πιο διαδεδομένες μορφές κυβερνοεγκλήματος είναι το phishing. Πρόκειται για μέθοδο ηλεκτρονικής εξαπάτησης κατά την οποία οι δράστες επιχειρούν να αποσπάσουν προσωπικά δεδομένα, τραπεζικούς κωδικούς ή άλλα ευαίσθητα στοιχεία μέσω παραπλανητικών μηνυμάτων ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, ψεύτικων ιστοσελίδων ή ηλεκτρονικών εφαρμογών. Οι επιθέσεις phishing εμφανίζονται συχνά ως δήθεν επίσημες επικοινωνίες τραπεζών, δημόσιων υπηρεσιών ή μεγάλων εταιρειών, με στόχο να πείσουν τα θύματα να αποκαλύψουν εμπιστευτικές πληροφορίες. Η μέθοδος αυτή αξιοποιεί κυρίως την άγνοια ή την ψυχολογική πίεση των χρηστών και μπορεί να προκαλέσει σημαντικές οικονομικές απώλειες τόσο σε ιδιώτες όσο και σε επιχειρήσεις (Αθανασίου, 2006).

Ανησυχία προκαλεί επίσης η εξάπλωση των επιθέσεων ransomware. Στις περιπτώσεις αυτές, οι δράστες εγκαθιστούν κακόβουλο λογισμικό σε ηλεκτρονικά συστήματα, το οποίο κρυπτογραφεί αρχεία ή αποκλείει την πρόσβαση σε δεδομένα. Στη συνέχεια απαιτούν την καταβολή χρηματικού ποσού — συνήθως σε κρυπτονομίσματα —

προκειμένου να αποκαταστήσουν την πρόσβαση στα συστήματα. Οι επιθέσεις ransomware έχουν επηρεάσει τα τελευταία χρόνια νοσοκομεία, δημόσιες υπηρεσίες, πανεπιστήμια, επιχειρήσεις και κρίσιμες υποδομές σε πολλές χώρες, αναδεικνύοντας την αυξημένη εξάρτηση των σύγχρονων κοινωνιών από τα πληροφοριακά δίκτυα (Europol, 2023).

Η οικονομική διάσταση του κυβερνοεγκλήματος είναι ιδιαίτερα σημαντική. Τα εγκληματικά δίκτυα αποκομίζουν τεράστια οικονομικά οφέλη μέσω ηλεκτρονικών απατών, υποκλοπής τραπεζικών στοιχείων, παράνομων συναλλαγών και εκβιασμών. Η χρήση κρυπτονομισμάτων διευκολύνει τη μεταφορά και απόκρυψη παράνομων κεφαλαίων, περιορίζοντας τη δυνατότητα ελέγχου από τις χρηματοπιστωτικές αρχές. Παράλληλα, το «σκοτεινό διαδίκτυο» (dark web) λειτουργεί ως χώρος διακίνησης παράνομων δεδομένων, κακόβουλου λογισμικού, πλαστών εγγράφων και υπηρεσιών ηλεκτρονικών επιθέσεων (Κιούπης, 2002).

Το κυβερνοέγκλημα παρουσιάζει και σοβαρές κοινωνικές και θεσμικές συνέπειες. Οι επιθέσεις σε δημόσιες υπηρεσίες ή κρίσιμες υποδομές μπορούν να διαταράξουν τη λειτουργία του κράτους και να επηρεάσουν την παροχή βασικών υπηρεσιών προς τους πολίτες. Επιπλέον, η παραβίαση προσωπικών δεδομένων ενισχύει το αίσθημα ανασφάλειας και προκαλεί σοβαρά ζητήματα προστασίας της ιδιωτικής ζωής και των ατομικών δικαιωμάτων (Λαζαράκου, 2001).

Η αντιμετώπιση του κυβερνοεγκλήματος απαιτεί εξειδικευμένες γνώσεις, σύγχρονες τεχνολογικές υποδομές και στενή διεθνή συνεργασία. Η διασυνοριακή φύση των ηλεκτρονικών εγκλημάτων δυσχεραίνει σημαντικά την ποινική διερεύνηση, καθώς οι δράστες μπορεί να βρίσκονται σε διαφορετικά κράτη από τα θύματα ή τους διακομιστές που χρησιμοποιούνται για τις επιθέσεις. Για τον λόγο αυτό, διεθνείς οργανισμοί όπως η Europol, η Interpol και η Ευρωπαϊκή Ένωση έχουν ενισχύσει τα τελευταία χρόνια τους μηχανισμούς συνεργασίας και ανταλλαγής πληροφοριών στον τομέα της κυβερνοασφάλειας (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2011).

Η πρόληψη του κυβερνοεγκλήματος συνδέεται άμεσα με την εκπαίδευση των χρηστών και την ανάπτυξη κουλτούρας ψηφιακής ασφάλειας. Η ενημέρωση πολιτών και επιχειρήσεων σχετικά με τους κινδύνους ηλεκτρονικής απάτης, η χρήση ισχυρών συστημάτων προστασίας και η συνεχής αναβάθμιση των πληροφοριακών υποδομών αποτελούν βασικές προϋποθέσεις για τον περιορισμό του φαινομένου. Το κυβερνοέγκλημα αναμένεται να συνεχίσει να εξελίσσεται τα επόμενα χρόνια, ακολουθώντας τις τεχνολογικές εξελίξεις και δημιουργώντας νέες προκλήσεις για τα συστήματα ποινικής δικαιοσύνης και ασφάλειας.

6.2. Ξέπλυμα χρήματος μέσω κρυπτονομισμάτων

Η ανάπτυξη των κρυπτονομισμάτων και των ψηφιακών χρηματοοικονομικών τεχνολογιών έχει μεταβάλει σημαντικά τις σύγχρονες μορφές οικονομικής εγκληματικότητας και ιδιαίτερα τις πρακτικές νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες. Τα κρυπτονομίσματα, όπως το Bitcoin και άλλα ψηφιακά νομίσματα, δημιουργήθηκαν αρχικά ως αποκεντρωμένα μέσα ηλεκτρονικών συναλλαγών χωρίς την παρέμβαση τραπεζικών ιδρυμάτων ή κρατικών αρχών. Ωστόσο, η δυνατότητα ανώνυμων ή δυσχερώς ανιχνεύσιμων συναλλαγών προσέλκυσε το ενδιαφέρον οργανωμένων εγκληματικών ομάδων, οι οποίες αξιοποιούν τις νέες αυτές τεχνολογίες για τη μεταφορά και απόκρυψη παράνομων κεφαλαίων.

Η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, γνωστή και ως «ξέπλυμα χρήματος», αποτελεί βασικό μηχανισμό μέσω του οποίου τα έσοδα που προέρχονται από παράνομες πράξεις εντάσσονται στη νόμιμη οικονομία. Οι εγκληματικές οργανώσεις επιδιώκουν να αποκρύψουν την προέλευση των χρημάτων που αποκτούν από δραστηριότητες όπως η διακίνηση ναρκωτικών, η εμπορία ανθρώπων, η διαφθορά, οι ηλεκτρονικές απάτες και το λαθρεμπόριο. Στο πλαίσιο αυτό, τα κρυπτονομίσματα λειτουργούν ως σύγχρονο εργαλείο μεταφοράς και συγκάλυψης παράνομων κεφαλαίων, καθώς επιτρέπουν γρήγορες και διασυνοριακές συναλλαγές με περιορισμένο έλεγχο από τις κρατικές αρχές (Καμπέρου-Ντάλτα, 2009).

Η χρήση των κρυπτονομισμάτων στο ξέπλυμα χρήματος βασίζεται κυρίως στην τεχνολογική δομή των blockchain δικτύων και στη δυνατότητα δημιουργίας ψηφιακών πορτοφολιών χωρίς αυστηρή ταυτοποίηση του χρήστη. Παρότι πολλές συναλλαγές καταγράφονται δημόσια στο blockchain, η ταυτοποίηση των πραγματικών προσώπων που βρίσκονται πίσω από τις ψηφιακές διευθύνσεις είναι συχνά δύσκολη. Οι εγκληματικές οργανώσεις αξιοποιούν αυτή τη σχετική ανωνυμία προκειμένου να μεταφέρουν χρήματα μεταξύ διαφορετικών χωρών ή να τα μετατρέπουν σε άλλα ψηφιακά περιουσιακά στοιχεία χωρίς άμεσο εντοπισμό (Νικολούδης, 2000).

Σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν οι λεγόμενες υπηρεσίες «mixing» ή «tumblers», οι οποίες αναμιγνύουν διαφορετικές συναλλαγές κρυπτονομισμάτων, καθιστώντας εξαιρετικά δύσκολη την ανίχνευση της αρχικής προέλευσης των χρημάτων. Μέσω τέτοιων διαδικασιών, τα παράνομα κεφάλαια αποσυνδέονται από την αρχική εγκληματική δραστηριότητα και επανεισάγονται στην οικονομία με φαινομενικά νόμιμο τρόπο. Παράλληλα, η χρήση αποκεντρωμένων χρηματοοικονομικών εφαρμογών (DeFi) και ανταλλακτηρίων που λειτουργούν σε χώρες με περιορισμένο εποπτικό έλεγχο ενισχύει

ακόμη περισσότερο τις δυνατότητες απόκρυψης παράνομων συναλλαγών (Financial Action Task Force – FATF, 2023).

Το «σκοτεινό διαδίκτυο» (dark web) συνδέεται επίσης στενά με τη χρήση κρυπτονομισμάτων στο οργανωμένο έγκλημα. Σε παράνομες ηλεκτρονικές αγορές διακινούνται ναρκωτικά, όπλα, πλαστά έγγραφα, προσωπικά δεδομένα και παράνομες ψηφιακές υπηρεσίες, ενώ οι πληρωμές πραγματοποιούνται σχεδόν αποκλειστικά μέσω κρυπτονομισμάτων. Η χρήση ψηφιακών νομισμάτων σε τέτοιες αγορές περιορίζει τη δυνατότητα τραπεζικού ελέγχου και δυσχεραίνει την ανίχνευση της διαδρομής των χρημάτων από τις διωκτικές αρχές (Λάζος, 2001).

Οι κυβερνοεπιθέσεις τύπου ransomware συνδέονται άμεσα με το ξέπλυμα χρήματος μέσω κρυπτονομισμάτων. Οι δράστες απαιτούν την καταβολή λύτρων σε Bitcoin ή άλλα ψηφιακά νομίσματα, καθώς η μορφή αυτή πληρωμής δυσκολεύει την ταυτοποίηση των αποδεκτών και τη δέσμευση των κεφαλαίων. Μετά την είσπραξη των χρημάτων, τα ποσά διακινούνται μέσω πολλαπλών ψηφιακών πορτοφολιών και υπηρεσιών μετατροπής, προκειμένου να εξαφανιστούν τα ηλεκτρονικά ίχνη της συναλλαγής (Europol, 2023).

Η διεθνής κοινότητα έχει επιχειρήσει τα τελευταία χρόνια να ενισχύσει το ρυθμιστικό πλαίσιο για την αντιμετώπιση της νομιμοποίησης εσόδων μέσω κρυπτονομισμάτων. Η Ευρωπαϊκή Ένωση, η FATF και άλλοι διεθνείς οργανισμοί προωθούν μέτρα που υποχρεώνουν τα ανταλλακτήρια κρυπτονομισμάτων και τους παρόχους ψηφιακών υπηρεσιών να εφαρμόζουν διαδικασίες ταυτοποίησης πελατών (KYC – Know Your Customer) και ελέγχου ύποπτων συναλλαγών. Παράλληλα, ενισχύεται η συνεργασία μεταξύ κρατών και χρηματοπιστωτικών αρχών για την παρακολούθηση διεθνών ροών ψηφιακών κεφαλαίων (European Commission, 2021).

Στην Ελλάδα, η αντιμετώπιση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες εντάσσεται στο ευρύτερο πλαίσιο εφαρμογής των ευρωπαϊκών οδηγιών και των διεθνών υποχρεώσεων της χώρας. Η Αρχή Καταπολέμησης της Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες και οι αρμόδιες οικονομικές και δικαστικές αρχές έχουν ενισχύσει τα τελευταία χρόνια τη συνεργασία τους για την παρακολούθηση ύποπτων ψηφιακών συναλλαγών. Παρ' όλα αυτά, η ταχύτητα εξέλιξης της τεχνολογίας και η διεθνής φύση των κρυπτονομισμάτων εξακολουθούν να δημιουργούν σημαντικές δυσκολίες στον αποτελεσματικό έλεγχο του φαινομένου (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2008).

Η συνεχής ανάπτυξη των ψηφιακών χρηματοοικονομικών μέσων δείχνει ότι το ξέπλυμα χρήματος μέσω κρυπτονομισμάτων θα αποτελεί τα επόμενα χρόνια μία από τις βασικές προκλήσεις για τα κράτη και τους διεθνείς οργανισμούς. Η αντιμετώπιση του

φαινομένου απαιτεί εξειδικευμένες τεχνολογικές γνώσεις, διεθνή συνεργασία, αποτελεσματικούς μηχανισμούς εποπτείας και συνεχή προσαρμογή του νομικού πλαισίου στις νέες μορφές οικονομικής εγκληματικότητας.

6.3. Διασυνοριακές εγκληματικές οργανώσεις

Οι διασυνοριακές εγκληματικές οργανώσεις αποτελούν μία από τις πιο επικίνδυνες και σύνθετες μορφές σύγχρονου οργανωμένου εγκλήματος. Η ανάπτυξή τους συνδέεται άμεσα με τη διεθνοποίηση της οικονομίας, την ελευθερία διακίνησης προσώπων και κεφαλαίων, την τεχνολογική πρόοδο και την ενίσχυση των παγκόσμιων δικτύων επικοινωνίας και μεταφορών. Σε αντίθεση με τις παραδοσιακές μορφές εγκληματικότητας που περιορίζονταν κυρίως στα όρια ενός κράτους, οι σύγχρονες εγκληματικές οργανώσεις δραστηριοποιούνται ταυτόχρονα σε πολλές χώρες, αναπτύσσοντας διεθνή δίκτυα συνεργασίας και παράνομων συναλλαγών (Δημόπουλος, 2003).

Οι οργανώσεις αυτές χαρακτηρίζονται από σταθερή δομή, καταμερισμό ρόλων, ιεραρχική οργάνωση και διαρκή επιδίωξη οικονομικού οφέλους. Συχνά διαθέτουν υψηλό βαθμό προσαρμοστικότητας, αξιοποιώντας τις διαφορές μεταξύ εθνικών νομοθεσιών και τις αδυναμίες διεθνούς συνεργασίας προκειμένου να αποφεύγουν τον εντοπισμό και τη δίωξη. Η δράση τους εκτείνεται σε πολλούς τομείς, όπως η διακίνηση ναρκωτικών, η εμπορία ανθρώπων, το λαθρεμπόριο όπλων και καυσίμων, η παράνομη διακίνηση μεταναστών, το οικονομικό έγκλημα και η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες (Κουράκης, 2000).

Η παγκοσμιοποίηση συνέβαλε σημαντικά στην ενίσχυση των διασυνοριακών εγκληματικών δικτύων. Η αύξηση του διεθνούς εμπορίου και η ταχύτητα μεταφοράς αγαθών και κεφαλαίων δημιούργησαν νέες δυνατότητες για παράνομες δραστηριότητες. Οι εγκληματικές οργανώσεις αξιοποιούν λιμάνια, αεροδρόμια, εμπορευματικά δίκτυα και σύγχρονες τεχνολογίες επικοινωνίας προκειμένου να διακινούν παράνομα προϊόντα και να μεταφέρουν κεφάλαια μεταξύ διαφορετικών κρατών χωρίς εύκολο έλεγχο (Δημόπουλος, 2001). Δίκτυα παραγωγής, μεταφοράς και διανομής ναρκωτικών λειτουργούν σε παγκόσμια κλίμακα, συνδέοντας χώρες παραγωγής με αγορές κατανάλωσης μέσω πολύπλοκων διαδρομών μεταφοράς. Τα τεράστια οικονομικά κέρδη από τη διακίνηση ναρκωτικών ενισχύουν τη δύναμη των οργανώσεων και διευκολύνουν τη διεξόδυσή τους σε νόμιμες οικονομικές δραστηριότητες και κρατικούς μηχανισμούς (Γρίβας, 1997).

Εξίσου σημαντική είναι και η εμπορία ανθρώπων, η οποία έχει εξελιχθεί σε μία από τις πλέον κερδοφόρες μορφές οργανωμένου εγκλήματος. Οι εγκληματικές οργανώσεις

εκμεταλλεύονται οικονομικές ανισότητες, πολεμικές συγκρούσεις και μεταναστευτικές πιέσεις προκειμένου να στρατολογήσουν και να διακινούν ανθρώπους για σκοπούς εργασιακής ή σεξουαλικής εκμετάλλευσης. Η διασυνοριακή φύση της εμπορίας ανθρώπων δυσχεραίνει ιδιαίτερα την προστασία των θυμάτων και την αποτελεσματική δίωξη των δραστών (Μαργαρίτη, 2002).

Οι διασυνοριακές εγκληματικές οργανώσεις συνδέονται επίσης στενά με το οικονομικό έγκλημα και το ξέπλυμα χρήματος. Μέσω εξωχώριων εταιρειών, διεθνών τραπεζικών συναλλαγών και ψηφιακών χρηματοοικονομικών μέσων, τα εγκληματικά δίκτυα επιδιώκουν να αποκρύψουν την προέλευση των παράνομων εσόδων τους. Η χρήση φορολογικών παραδείσων, εικονικών επιχειρήσεων και κρυπτονομισμάτων επιτρέπει τη διακίνηση τεράστιων χρηματικών ποσών με περιορισμένη διαφάνεια και δυσκολία εντοπισμού από τις αρμόδιες αρχές (Ζέρβα, 2001· Καμπέρου-Ντάλτα, 2009).

Οι οργανωμένες εγκληματικές ομάδες αξιοποιούν τις δυνατότητες του κυβερνοχώρου για την ανάπτυξη διεθνών εγκληματικών δικτύων. Το κυβερνοέγκλημα, οι ηλεκτρονικές απάτες και οι επιθέσεις σε πληροφοριακά συστήματα πραγματοποιούνται πλέον από ομάδες που δρουν σε διαφορετικές χώρες και χρησιμοποιούν προηγμένα τεχνολογικά μέσα για να αποκρύπτουν τα ίχνη τους. Η διεθνής διάσταση του διαδικτύου καθιστά ιδιαίτερα δύσκολη τη δικαστική διερεύνηση τέτοιων υποθέσεων (Αγγελή, 2005).

Η δράση των διασυνοριακών εγκληματικών οργανώσεων επηρεάζει σοβαρά την οικονομική και πολιτική σταθερότητα των κρατών. Η διείσδυσή τους σε κρατικούς μηχανισμούς μέσω φαινομένων διαφθοράς υπονομεύει τη λειτουργία των θεσμών και περιορίζει την αποτελεσματικότητα της δημόσιας διοίκησης. Σε ορισμένες περιπτώσεις, οι οργανώσεις αυτές αποκτούν τόσο μεγάλη οικονομική και κοινωνική επιρροή ώστε επηρεάζουν πολιτικές αποφάσεις ή ελέγχουν τοπικές αγορές και οικονομικές δραστηριότητες (Δημόπουλος, 2005).

Για την αντιμετώπιση του φαινομένου απαιτείται στενή διεθνής συνεργασία μεταξύ κρατών, αστυνομικών αρχών και δικαστικών μηχανισμών. Οργανισμοί όπως η Europol, η Interpol και η Eurojust διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην ανταλλαγή πληροφοριών, στον συντονισμό ερευνών και στην καταπολέμηση διεθνών εγκληματικών δικτύων. Παράλληλα, η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει αναπτύξει κοινές πολιτικές ασφάλειας και δικαστικής συνεργασίας για την αντιμετώπιση της διασυνοριακής εγκληματικότητας (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2003).

Στην Ελλάδα, η γεωγραφική θέση της χώρας την καθιστά ιδιαίτερα σημαντικό σημείο διέλευσης διεθνών εγκληματικών δικτύων, κυρίως σε ζητήματα διακίνησης

ναρκωτικών, λαθρεμπορίου και παράνομης διακίνησης μεταναστών. Οι ελληνικές αρχές συμμετέχουν τα τελευταία χρόνια σε διεθνείς επιχειρήσεις και μηχανισμούς συνεργασίας, επιδιώκοντας την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση των οργανωμένων εγκληματικών ομάδων που δραστηριοποιούνται σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο (Ετήσια Έκθεση για το Οργανωμένο Έγκλημα στην Ελλάδα, 2004).

Η συνεχής προσαρμογή των διασυνοριακών εγκληματικών οργανώσεων στις τεχνολογικές και οικονομικές εξελίξεις δείχνει ότι το φαινόμενο θα εξακολουθήσει να αποτελεί σημαντική πρόκληση για τα κράτη και τη διεθνή κοινότητα. Η αποτελεσματική αντιμετώπιση του προϋποθέτει όχι μόνο κατασταλτικά μέτρα αλλά και ενίσχυση της διαφάνειας, διεθνή συνεργασία και διαρκή εκσυγχρονισμό των μηχανισμών ελέγχου και δικαιοσύνης.

6.4. Διαφθορά σε μεγάλα έργα και επενδύσεις

Η διαφθορά σε μεγάλα έργα εκδηλώνεται συνήθως μέσω πρακτικών όπως η δωροδοκία κρατικών αξιωματούχων, η ευνοϊκή ανάθεση συμβάσεων, η υπερκοστολόγηση έργων, οι εικονικές υπεργολαβίες και η παράνομη χρηματοδότηση πολιτικών ή επιχειρηματικών δικτύων. Σε πολλές περιπτώσεις, επιχειρηματικοί όμιλοι επιδιώκουν να εξασφαλίσουν προνομιακή μεταχείριση κατά τη διαδικασία ανάθεσης δημόσιων συμβάσεων, επηρεάζοντας διοικητικούς ή πολιτικούς παράγοντες μέσω οικονομικών ανταλλαγμάτων ή πελατειακών σχέσεων (Δημόπουλος, 2005).

Οι τομείς των κατασκευών, των δημοσίων έργων και των εξοπλιστικών προγραμμάτων θεωρούνται διεθνώς ιδιαίτερα ευάλωτοι στη διαφθορά λόγω του μεγάλου οικονομικού αντικειμένου και της πολυπλοκότητας των συμβάσεων. Η δυσκολία τεχνικού και οικονομικού ελέγχου μεγάλων έργων επιτρέπει σε ορισμένες περιπτώσεις τη δημιουργία μηχανισμών παράνομης διακίνησης χρημάτων, υπερτιμολογήσεων ή καταβολής «προμηθειών» σε δημόσιους λειτουργούς και πολιτικά πρόσωπα. Παράλληλα, η αδιαφάνεια στις διαδικασίες προμηθειών και η περιορισμένη λογοδοσία ενισχύουν τον κίνδυνο ανάπτυξης φαινομένων συστηματικής διαφθοράς (Κουτσούκης, 1998).

Σημαντικό ρόλο στη διατήρηση τέτοιων πρακτικών διαδραματίζει η στενή διασύνδεση οικονομικής και πολιτικής εξουσίας. Σε περιβάλλοντα όπου οι θεσμοί ελέγχου λειτουργούν ανεπαρκώς ή όπου επικρατούν πελατειακές σχέσεις, οι επιχειρηματικές ομάδες αποκτούν τη δυνατότητα να επηρεάζουν τη λήψη δημόσιων αποφάσεων προς όφελός τους. Η κατάσταση αυτή υπονομεύει την αρχή της ισότητας στον ανταγωνισμό και περιορίζει την εμπιστοσύνη των πολιτών προς το κράτος και τη δημόσια διοίκηση (Βιδάλη, 1993).

Η διαφθορά σε μεγάλες επενδύσεις δεν αφορά μόνο τις δημόσιες συμβάσεις αλλά και τις διαδικασίες αδειοδότησης και χωροθέτησης έργων. Σε ορισμένες περιπτώσεις, η επιτάχυνση διοικητικών εγκρίσεων ή η παράκαμψη περιβαλλοντικών και πολεοδομικών περιορισμών συνδέεται με παράνομες οικονομικές συναλλαγές ή πιέσεις προς δημόσιους λειτουργούς. Οι πρακτικές αυτές δημιουργούν σοβαρά προβλήματα θεσμικής αξιοπιστίας και επηρεάζουν αρνητικά την ορθή λειτουργία της οικονομίας και του κράτους δικαίου (Δαγτόγλου, 1992).

Εν συνεχεία, η διεθνοποίηση των επενδύσεων έχει ενισχύσει τη διασυνοριακή διάσταση της διαφθοράς. Πολυεθνικές εταιρείες, διεθνή επενδυτικά σχήματα και εξωχώριες εταιρείες χρησιμοποιούνται σε ορισμένες περιπτώσεις για την απόκρυψη παράνομων πληρωμών ή τη μεταφορά κεφαλαίων που σχετίζονται με πράξεις δωροδοκίας και οικονομικής διαφθοράς. Η χρήση φορολογικών παραδείσων και σύνθετων εταιρικών δομών δυσχεραίνει σημαντικά την ανίχνευση παράνομων οικονομικών ροών και τον εντοπισμό των πραγματικών δικαιούχων των συναλλαγών (Ζέρβα, 2001).

Η οικονομική κρίση που αντιμετώπισε η Ελλάδα κατά την προηγούμενη δεκαετία ανέδειξε έντονα προβλήματα που σχετίζονταν με τη λειτουργία του κρατικού μηχανισμού, τις δημόσιες συμβάσεις και τη διαχείριση μεγάλων έργων. Υποθέσεις υπερκοστολόγησης έργων, αδιαφανών προμηθειών και παράνομων πληρωμών απασχόλησαν συχνά τη δημόσια συζήτηση και τη δικαιοσύνη, ενισχύοντας την κοινωνική δυσπιστία απέναντι στους θεσμούς. Ταυτόχρονα, οι διεθνείς οργανισμοί και οι ευρωπαϊκοί θεσμοί υπογράμμισαν επανειλημμένα την ανάγκη ενίσχυσης της διαφάνειας, της λογοδοσίας και του ελέγχου των δημοσίων συμβάσεων (European Commission, 2023).

Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει αναπτύξει τα τελευταία χρόνια αυστηρότερο πλαίσιο εποπτείας για τις δημόσιες συμβάσεις και τη διαχείριση ευρωπαϊκών κονδυλίων, επιδιώκοντας τον περιορισμό φαινομένων διαφθοράς σε μεγάλα έργα και επενδύσεις. Η ηλεκτρονική δημοσίευση συμβάσεων, τα συστήματα διαφάνειας και οι μηχανισμοί ελέγχου αποτελούν βασικά εργαλεία πρόληψης και περιορισμού της παράνομης επιρροής στις διαδικασίες ανάθεσης έργων (European Court of Auditors, 2022).

Η ψηφιοποίηση της δημόσιας διοίκησης και των διαδικασιών προμηθειών έχει συμβάλει σε ορισμένες περιπτώσεις στη μείωση της άμεσης επαφής μεταξύ πολιτών, επιχειρήσεων και διοικητικών υπαλλήλων, περιορίζοντας τις δυνατότητες μικρής κλίμακας διαφθοράς. Ωστόσο, η τεχνολογία από μόνη της δεν αρκεί για την αντιμετώπιση του προβλήματος, εφόσον απαιτούνται ισχυροί θεσμοί, ανεξάρτητοι μηχανισμοί ελέγχου και αποτελεσματική απονομή δικαιοσύνης.

7. Τρόποι αντιμετώπισης

7.1 Θεσμικά μέτρα

Η αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος και της διαφθοράς προϋποθέτει την ύπαρξη αποτελεσματικών θεσμικών μηχανισμών, ικανών να διασφαλίζουν τη λειτουργία του κράτους δικαίου, τη διαφάνεια στη δημόσια διοίκηση και την ουσιαστική εφαρμογή της νομοθεσίας. Τα θεσμικά μέτρα αποτελούν βασικό άξονα της αντεγκληματικής πολιτικής, καθώς επιδιώκουν όχι μόνο την καταστολή των εγκληματικών δραστηριοτήτων αλλά και την πρόληψη των συνθηκών που ευνοούν την ανάπτυξή τους. Η αποτελεσματικότητα των μέτρων αυτών εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την ανεξαρτησία των θεσμών, τη λογοδοσία της δημόσιας εξουσίας και την επάρκεια των μηχανισμών ελέγχου (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2011).

Κεντρικό ρόλο στην καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος και της διαφθοράς διαδραματίζει η ενίσχυση του νομοθετικού πλαισίου. Τα τελευταία χρόνια, τόσο σε διεθνές όσο και σε εθνικό επίπεδο, έχουν θεσπιστεί ειδικές ποινικές διατάξεις που αφορούν την εγκληματική οργάνωση, τη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, τη δωροδοκία και άλλες μορφές οικονομικού εγκλήματος. Στην Ελλάδα, σημαντικό σημείο αποτέλεσε η θέσπιση του Ν. 2928/2001 για την αντιμετώπιση των εγκληματικών οργανώσεων, καθώς και η μεταγενέστερη ενσωμάτωση ευρωπαϊκών και διεθνών κανόνων σχετικά με το ξέπλυμα χρήματος και τη διαφθορά (Μανωλεδάκη, 2002).

Ειδικότερα, καθοριστικές είναι οι ανεξάρτητες αρχές και οι ειδικοί ελεγκτικοί μηχανισμοί που επιβλέπουν τη λειτουργία της δημόσιας διοίκησης και των οικονομικών συναλλαγών. Η Αρχή Καταπολέμησης της Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες, η Εθνική Αρχή Διαφάνειας και άλλοι ελεγκτικοί φορείς έχουν ως αποστολή τον εντοπισμό ύποπτων οικονομικών δραστηριοτήτων, τον έλεγχο δημοσίων συμβάσεων και τη διερεύνηση υποθέσεων διαφθοράς. Η ανεξαρτησία και η επαρκής στελέχωση αυτών των θεσμών θεωρούνται αναγκαίες προϋποθέσεις για την αποτελεσματική λειτουργία τους (Καμπέρου-Ντάλτα, 2009).

Θεσμικό μέτρο αποτελεί επίσης η ενίσχυση της διαφάνειας στη δημόσια διοίκηση. Η καθιέρωση ηλεκτρονικών συστημάτων διαχείρισης δημοσίων συμβάσεων, η υποχρεωτική δημοσίευση διοικητικών πράξεων και η ανάπτυξη ψηφιακών πλατφορμών ελέγχου περιορίζουν τις δυνατότητες αδιαφανών συναλλαγών και πελατειακών πρακτικών. Η ηλεκτρονική διακυβέρνηση μειώνει την άμεση επαφή μεταξύ πολιτών και διοικητικών

υπαλλήλων και ενισχύει τη δυνατότητα παρακολούθησης των διοικητικών διαδικασιών (European Commission, 2023).

Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί και η προστασία των μαρτύρων και των πληροφοριοδοτών δημοσίου συμφέροντος (whistleblowers). Η αποκάλυψη υποθέσεων διαφθοράς και οργανωμένου εγκλήματος βασίζεται συχνά σε πρόσωπα που διαθέτουν εσωτερική πληροφόρηση και είναι διατεθειμένα να συνεργαστούν με τις διωκτικές αρχές. Η ύπαρξη θεσμικών εγγυήσεων για την προστασία τους από απειλές, πιέσεις ή επαγγελματικές συνέπειες θεωρείται κρίσιμο στοιχείο για την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας των ερευνών (Βαθιώτη, 2001· Δαλακούρα, 2004).

Στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας, ιδιαίτερη σημασία έχουν και οι ειδικές ανακριτικές πράξεις, όπως η ανακριτική διείσδυση, η παρακολούθηση επικοινωνιών και οι ελεγχόμενες παραδόσεις. Τα μέτρα αυτά χρησιμοποιούνται κυρίως στην καταπολέμηση οργανωμένων εγκληματικών δικτύων και οικονομικών εγκλημάτων υψηλής πολυπλοκότητας. Ωστόσο, η εφαρμογή τους πρέπει να συνοδεύεται από αυστηρές δικαστικές εγγυήσεις, ώστε να διασφαλίζεται η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων και η τήρηση της αρχής της αναλογικότητας (Δαλακούρα, 2001· Μαργαρίτη, 2011).

Το οργανωμένο έγκλημα και η διαφθορά εμφανίζουν συχνά διακρατικό χαρακτήρα, γεγονός που καθιστά αναγκαία τη συνεργασία μεταξύ κρατών, δικαστικών αρχών και διεθνών οργανισμών. Η Europol, η Eurojust, η Interpol και άλλοι ευρωπαϊκοί μηχανισμοί συνεργασίας συμβάλλουν στην ανταλλαγή πληροφοριών, στον συντονισμό ερευνών και στην καταπολέμηση διεθνών εγκληματικών δικτύων (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2003). Σημαντική θεωρείται η ενίσχυση της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης και η επιτάχυνση των δικαστικών διαδικασιών. Οι μεγάλες καθυστερήσεις στην εκδίκαση υποθέσεων διαφθοράς ή οικονομικού εγκλήματος μειώνουν την αποτελεσματικότητα της ποινικής καταστολής και ενισχύουν την αίσθηση ατιμωρησίας. Η επαρκής στελέχωση των δικαστικών υπηρεσιών, η εξειδίκευση δικαστών και εισαγγελέων σε οικονομικά εγκλήματα και η αξιοποίηση ψηφιακών συστημάτων στη δικαιοσύνη αποτελούν βασικά στοιχεία βελτίωσης της θεσμικής λειτουργίας (European Commission, 2023).

Ωστόσο, η αποτελεσματικότητα των θεσμικών μέτρων δεν εξαρτάται μόνο από τη θέσπιση νόμων ή τη δημιουργία ελεγκτικών μηχανισμών. Απαιτείται επίσης πολιτική βούληση, διοικητική αποτελεσματικότητα και καλλιέργεια κουλτούρας νομιμότητας και λογοδοσίας. Σε περιπτώσεις όπου οι θεσμοί λειτουργούν επιλεκτικά ή υπό πολιτικές πιέσεις, η αντιμετώπιση της διαφθοράς και του οργανωμένου εγκλήματος καθίσταται ιδιαίτερα δυσχερής. Συνεπώς, τα θεσμικά μέτρα αποτελούν αναγκαία αλλά όχι από μόνα

τους επαρκή προϋπόθεση για την αντιμετώπιση των φαινομένων αυτών. Η ουσιαστική προστασία του κράτους δικαίου απαιτεί συνδυασμό ισχυρών θεσμών, διαφάνειας, ανεξάρτητης δικαιοσύνης και ενεργής κοινωνικής συμμετοχής.

7.2 Νομικά μέτρα

Η αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος και της διαφθοράς βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στη διαμόρφωση ενός ολοκληρωμένου και αποτελεσματικού νομικού πλαισίου. Τα νομικά μέτρα αποσκοπούν τόσο στην ποινική καταστολή των εγκληματικών δραστηριοτήτων όσο και στην πρόληψη και αποτροπή φαινομένων διαφθοράς και οικονομικής εγκληματικότητας. Η εξέλιξη των μορφών οργανωμένου εγκλήματος, η διεθνοποίηση των παράνομων δραστηριοτήτων και η χρήση σύγχρονων τεχνολογικών μέσων οδήγησαν τα τελευταία χρόνια στη σημαντική διεύρυνση των ποινικών και δικονομικών εργαλείων που διαθέτουν τα κράτη (Μανωλεδάκη, 2002).

Βασικό νομικό εργαλείο στην ελληνική έννομη τάξη αποτελεί το άρθρο 187 του Ποινικού Κώδικα περί εγκληματικής οργάνωσης. Η διάταξη αυτή, σε συνδυασμό με τον Ν. 2928/2001, εισήγαγε ειδικό πλαίσιο ποινικής αντιμετώπισης οργανωμένων εγκληματικών ομάδων, προβλέποντας αυστηρότερες κυρώσεις και ειδικές ανακριτικές πράξεις για εγκλήματα που τελούνται στο πλαίσιο οργανωμένης δράσης. Η νομοθετική αυτή παρέμβαση εντάχθηκε στη γενικότερη προσπάθεια εναρμόνισης της ελληνικής νομοθεσίας με τις διεθνείς και ευρωπαϊκές υποχρεώσεις για την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος (Μυλωνόπουλος, 2001).

Ο Ν. 2331/1995 και αργότερα ο Ν. 3691/2008 ενσωμάτωσαν στο ελληνικό δίκαιο τις διεθνείς και ευρωπαϊκές κατευθύνσεις σχετικά με το ξέπλυμα χρήματος, προβλέποντας μηχανισμούς ελέγχου χρηματοοικονομικών συναλλαγών, δέσμευση περιουσιακών στοιχείων και υποχρέωση αναφοράς ύποπτων συναλλαγών από τράπεζες και άλλους οικονομικούς φορείς. Το νομοθετικό αυτό πλαίσιο επιδιώκει να περιορίσει τη δυνατότητα των εγκληματικών οργανώσεων να ενσωματώνουν παράνομα έσοδα στη νόμιμη οικονομία (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2008).

Στον τομέα της διαφθοράς, ιδιαίτερα σημαντικές είναι οι διατάξεις του Ποινικού Κώδικα που αφορούν τη δωροδοκία, τη δωροληψία, την απιστία και τα υπηρεσιακά εγκλήματα. Οι σχετικές ρυθμίσεις επιδιώκουν την προστασία της αμεροληψίας της δημόσιας διοίκησης και της αξιοπιστίας των κρατικών θεσμών. Η αυστηροποίηση των ποινών για αδικήματα διαφθοράς συνδέεται με τη διεθνή τάση ενίσχυσης της ποινικής προστασίας της δημόσιας λειτουργίας και της οικονομικής διαφάνειας (Μπιτζιλέκης, 2001).

Οι ειδικές ανακριτικές πράξεις, όπως η ανακριτική διείδυση, η άρση του απορρήτου των επικοινωνιών, οι ελεγχόμενες παραδόσεις και η ηλεκτρονική παρακολούθηση, αποτελούν βασικά μέσα συλλογής αποδεικτικών στοιχείων σε υποθέσεις υψηλής πολυπλοκότητας. Ωστόσο, η χρήση αυτών των μέτρων έχει προκαλέσει έντονο επιστημονικό και νομικό προβληματισμό σχετικά με τα όρια προστασίας των ατομικών δικαιωμάτων και την τήρηση της αρχής της αναλογικότητας (Δαλακούρα, 2001· Καϊάφα-Γκμπάντι, 2011).

Σημαντικό στοιχείο του σύγχρονου νομικού πλαισίου αποτελεί και η προστασία των μαρτύρων δημοσίου συμφέροντος. Η δυνατότητα προστασίας προσώπων που συνεργάζονται με τις διωκτικές αρχές θεωρείται αναγκαία για την αποκάλυψη υποθέσεων οργανωμένου εγκλήματος και διαφθοράς, ιδιαίτερα όταν πρόκειται για εγκληματικά δίκτυα με μεγάλη οικονομική ή πολιτική επιρροή. Παράλληλα, η νομοθεσία προβλέπει μέτρα προστασίας της ταυτότητας και της σωματικής ασφάλειας των προστατευόμενων μαρτύρων (Βαθιώτη, 2001).

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο διαδραματίζει η δικαστική συνεργασία μεταξύ των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης, η ανταλλαγή πληροφοριών και η συνεργασία μέσω οργανισμών όπως η Eurojust και η Europol ενισχύουν τη δυνατότητα δίωξης εγκληματικών οργανώσεων που δραστηριοποιούνται διασυνοριακά. Η ανάπτυξη κοινών νομικών εργαλείων επιδιώκει τη δημιουργία ενός ενιαίου ευρωπαϊκού χώρου δικαιοσύνης και ασφάλειας απέναντι στις σύγχρονες μορφές εγκληματικότητας (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2004· Ζημιανίτης, 2010). Μάλιστα, η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά του Διεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος (Σύμβαση του Παλέρμο) και η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά της Διαφθοράς (UNCAC) αποτελούν βασικά διεθνή νομικά κείμενα που υποχρεώνουν τα κράτη να θεσπίζουν μηχανισμούς πρόληψης, ποινικής δίωξης και διεθνούς συνεργασίας για την καταπολέμηση των σχετικών εγκλημάτων.

Παρά την ενίσχυση του νομικού πλαισίου, εξακολουθούν να υπάρχουν σημαντικές δυσκολίες στην εφαρμογή των νόμων. Η πολυπλοκότητα των οικονομικών εγκλημάτων, η διεθνής διάσταση των εγκληματικών οργανώσεων, οι χρονοβόρες δικαστικές διαδικασίες και η τεχνολογική εξέλιξη περιορίζουν συχνά την αποτελεσματικότητα της ποινικής καταστολής. Επιπλέον, η υπερβολική αυστηροποίηση των μέτρων ασφάλειας έχει δημιουργήσει ανησυχίες σχετικά με τον περιορισμό θεμελιωδών δικαιωμάτων και την πιθανή διεύρυνση των κρατικών μηχανισμών επιτήρησης (Μανωλεδάκη, 2004).

7.3 Οικονομικά και διοικητικά μέτρα

Ένα από τα σημαντικότερα οικονομικά μέτρα είναι η καταπολέμηση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, δηλαδή του λεγόμενου «ξεπλύματος βρώμικου χρήματος». Οι εγκληματικές οργανώσεις επιδιώκουν να αποκρύψουν την παράνομη προέλευση των οικονομικών τους πόρων μέσω τραπεζικών συναλλαγών, επενδύσεων, εικονικών επιχειρήσεων ή μεταφοράς κεφαλαίων σε διαφορετικές χώρες. Η αντιμετώπιση του φαινομένου στηρίζεται κυρίως στη λειτουργία μηχανισμών οικονομικού ελέγχου, στην υποχρέωση δήλωσης ύποπτων συναλλαγών και στη συνεργασία τραπεζών με τις αρμόδιες αρχές (Καμπέρου-Ντάλτα, 2009). Στην Ελλάδα, η δημιουργία της Αρχής για το Ξέπλυμα Χρήματος αποτέλεσε βασικό βήμα για τον εντοπισμό ύποπτων οικονομικών κινήσεων και τη δέσμευση παράνομων περιουσιακών στοιχείων.

Ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται επίσης στη διαφάνεια του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Οι διεθνείς εγκληματικές οργανώσεις αξιοποιούν συχνά πολύπλοκα εταιρικά σχήματα, εξωχώριες εταιρείες και λογαριασμούς σε φορολογικούς παραδείσους, ώστε να αποκρύπτουν την πραγματική προέλευση των κεφαλαίων τους. Η λειτουργία offshore εταιρειών και η αδιαφάνεια των διεθνών συναλλαγών διευκολύνουν τόσο τη φοροδιαφυγή όσο και τη διαφθορά υψηλού επιπέδου (Ζέρβα, 2001). Για τον λόγο αυτό, διεθνείς οργανισμοί όπως η FATF και η Ευρωπαϊκή Ένωση προωθούν αυστηρότερους κανόνες για τον έλεγχο των τραπεζικών συναλλαγών και την ταυτοποίηση των πραγματικών δικαιούχων εταιρικών σχημάτων.

Παράλληλα, σημαντικό ρόλο στην πρόληψη της διαφθοράς διαδραματίζουν οι διοικητικοί μηχανισμοί ελέγχου. Η λειτουργία ανεξάρτητων αρχών, οικονομικών επιθεωρητών και ειδικών σωμάτων ελέγχου θεωρείται απαραίτητη για τη διασφάλιση της διαφάνειας στη δημόσια διοίκηση. Οι μηχανισμοί αυτοί επιδιώκουν να ελέγχουν τη διαχείριση δημόσιου χρήματος, τις διαδικασίες ανάθεσης έργων και τις συμβάσεις μεγάλου οικονομικού αντικειμένου, όπου παρατηρούνται συχνότερα φαινόμενα διαπλοκής και δωροδοκίας (Ανδρουλάκης, 2007).

Σημαντική εξέλιξη των τελευταίων ετών αποτελεί η ανάπτυξη της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης και η ψηφιοποίηση των διοικητικών διαδικασιών. Η χρήση ηλεκτρονικών συστημάτων στις δημόσιες υπηρεσίες περιορίζει την προσωπική επαφή πολίτη και υπαλλήλου, μειώνοντας έτσι τις πιθανότητες χρηματισμού ή πελατειακών συναλλαγών. Παράλληλα, η ηλεκτρονική καταγραφή αποφάσεων, συμβάσεων και οικονομικών στοιχείων ενισχύει τη δυνατότητα ελέγχου και λογοδοσίας. Στην Ελλάδα, η ανάπτυξη

ψηφιακών πλατφορμών όπως το «Διαύγεια» και τα ηλεκτρονικά συστήματα δημοσίων συμβάσεων θεωρήθηκαν σημαντικά βήματα ενίσχυσης της διοικητικής διαφάνειας.

Επιπλέον, ιδιαίτερη σημασία παρουσιάζει ο έλεγχος των δημοσίων συμβάσεων και των μεγάλων επενδυτικών έργων. Ο τομέας αυτός θεωρείται διεθνώς ιδιαίτερα ευάλωτος στη διαφθορά λόγω των υψηλών οικονομικών συμφερόντων που εμπλέκονται. Σε αρκετές περιπτώσεις, οργανωμένα συμφέροντα επιδιώκουν να επηρεάσουν κρατικούς αξιωματούχους ή διοικητικούς μηχανισμούς, ώστε να εξασφαλίσουν ευνοϊκές συμβάσεις ή παράνομο οικονομικό όφελος. Για τον λόγο αυτό εφαρμόζονται διαδικασίες διαφάνειας, δημόσιας δημοσιοποίησης στοιχείων και αυστηρού διοικητικού ελέγχου των αναθέσεων (Δημόπουλος, 2005).

Μέτρα όπως η υποχρεωτική δήλωση περιουσιακής κατάστασης («πόθεν έσχες»), οι έλεγχοι σύγκρουσης συμφερόντων και οι κώδικες δεοντολογίας αποσκοπούν στον περιορισμό φαινομένων κατάχρησης εξουσίας. Η προστασία των προσώπων που καταγγέλλουν περιστατικά διαφθοράς (whistleblowers) θεωρείται επίσης κρίσιμο στοιχείο της σύγχρονης αντεγκληματικής πολιτικής, καθώς πολλές υποθέσεις οικονομικής εγκληματικότητας αποκαλύπτονται μέσω εσωτερικών καταγγελιών.

Ο παρακάτω πίνακας 1 παρουσιάζει συνοπτικά τα βασικότερα οικονομικά και διοικητικά μέτρα που εφαρμόζονται σε εθνικό και διεθνές επίπεδο για την αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος και της διαφθοράς. Τα μέτρα αυτά αποσκοπούν τόσο στον περιορισμό της οικονομικής ισχύος των εγκληματικών οργανώσεων όσο και στην ενίσχυση της διαφάνειας, της λογοδοσίας και της αποτελεσματικότητας της δημόσιας διοίκησης. Παράλληλα, αναδεικνύεται η αυξανόμενη σημασία της διεθνούς συνεργασίας και της αξιοποίησης της τεχνολογίας στη σύγχρονη αντεγκληματική πολιτική.

Πίνακας 1: Βασικά οικονομικά και διοικητικά μέτρα για την πρόληψη και καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος και της διαφθοράς

Κατηγορία μέτρων	Περιγραφή	Στόχος	Ενδεικτικά παραδείγματα
Μέτρα κατά του ξεπλύματος χρήματος	Περιλαμβάνουν ελέγχους τραπεζικών συναλλαγών, υποχρέωση αναφοράς ύποπτων κινήσεων κεφαλαίων και δέσμευση παράνομων περιουσιακών στοιχείων.	Περιορισμός της οικονομικής ισχύος των εγκληματικών οργανώσεων και εντοπισμός παράνομων κεφαλαίων.	Αρχή Καταπολέμησης Νομιμοποίησης Εσόδων, έλεγχοι τραπεζών, διεθνής συνεργασία μέσω FATF.

Κατηγορία μέτρων	Περιγραφή	Στόχος	Ενδεικτικά παραδείγματα
Έλεγχος χρηματοπιστωτικού συστήματος	Εποπτεία τραπεζών, εταιρειών και επενδυτικών σχημάτων για αποτροπή φοροδιαφυγής και διαφθοράς.	Ενίσχυση της οικονομικής διαφάνειας και πρόληψη παράνομων συναλλαγών.	Έλεγχος offshore εταιρειών, ταυτοποίηση πραγματικών δικαιούχων.
Διοικητικοί ελεγκτικοί μηχανισμοί	Λειτουργία ανεξάρτητων αρχών και οικονομικών επιθεωρήσεων για τον έλεγχο της δημόσιας διοίκησης.	Πρόληψη φαινομένων κατάχρησης εξουσίας και διαφθοράς.	Εθνική Αρχή Διαφάνειας, οικονομικοί επιθεωρητές, εσωτερικοί έλεγχοι.
Ηλεκτρονική διακυβέρνηση	Ψηφιοποίηση διοικητικών υπηρεσιών και διαδικασιών συναλλαγής με το Δημόσιο.	Μείωση γραφειοκρατίας και περιορισμός πελατειακών ή παράνομων πρακτικών.	«Διαύγεια», ηλεκτρονικές δημόσιες συμβάσεις, gov.gr.
Έλεγχος δημοσίων συμβάσεων	Διαφανείς διαδικασίες ανάθεσης έργων και δημόσια πρόσβαση σε οικονομικά στοιχεία.	Αποτροπή δωροδοκιών και αθέμιτων συμφερόντων σε μεγάλα έργα.	Ηλεκτρονικοί διαγωνισμοί, έλεγχος κρατικών προμηθειών.
Μέτρα λογοδοσίας δημοσίων λειτουργιών	Υποχρέωση δήλωσης περιουσιακής κατάστασης και εφαρμογή κωδικών δεοντολογίας.	Ενίσχυση εμπιστοσύνης των πολιτών και περιορισμός σύγκρουσης συμφερόντων.	«Πόθεν έσχες», πειθαρχικοί έλεγχοι, προστασία whistleblowers.
Διεθνής διοικητική συνεργασία	Ανταλλαγή πληροφοριών και κοινές δράσεις κρατών και διεθνών οργανισμών.	Αντιμετώπιση διασυνοριακού οργανωμένου εγκλήματος και οικονομικής διαφθοράς.	Europol, Eurojust, FATF, OLAF.
Τεχνολογικά εργαλεία ελέγχου	Χρήση ψηφιακών συστημάτων ανάλυσης δεδομένων και τεχνητής νοημοσύνης.	Ταχύτερος εντοπισμός ύποπτων συναλλαγών και εγκληματικών δικτύων.	Big data analysis, ηλεκτρονική ιχνηλάτηση συναλλαγών, συστήματα ανίχνευσης απάτης.

Σε διεθνές επίπεδο, η οικονομική και διοικητική αντιμετώπιση του οργανωμένου εγκλήματος βασίζεται όλο και περισσότερο στη συνεργασία κρατών και διεθνών οργανισμών. Η ανταλλαγή οικονομικών πληροφοριών, η κοινή παρακολούθηση ύποπτων

συναλλαγών και η συνεργασία φορολογικών και δικαστικών αρχών θεωρούνται αναγκαίες προϋποθέσεις για την αντιμετώπιση εγκληματικών δικτύων που λειτουργούν διασυνοριακά. Η Europol, η Eurojust και η FATF αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα οργανισμών που ενισχύουν τη διεθνή συνεργασία στον τομέα αυτό (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2003).

Ωστόσο, παρά την ενίσχυση των οικονομικών και διοικητικών μηχανισμών, εξακολουθούν να υπάρχουν σημαντικές δυσκολίες εφαρμογής. Η γραφειοκρατία, οι αργοί ρυθμοί απονομής δικαιοσύνης, η έλλειψη εξειδικευμένου προσωπικού και η πολυπλοκότητα των διεθνών οικονομικών συναλλαγών περιορίζουν συχνά την αποτελεσματικότητα των ελεγκτικών μηχανισμών. Επιπλέον, η ταχεία ανάπτυξη της τεχνολογίας και των ψηφιακών χρηματοοικονομικών μέσων δημιουργεί συνεχώς νέες μορφές οικονομικής εγκληματικότητας, τις οποίες τα κράτη δυσκολεύονται να παρακολουθήσουν αποτελεσματικά.

Συνεπώς, τα οικονομικά και διοικητικά μέτρα αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της σύγχρονης πολιτικής κατά του οργανωμένου εγκλήματος και της διαφθοράς. Η αποτελεσματικότητά τους εξαρτάται όχι μόνο από τη θέσπιση αυστηρών κανόνων, αλλά και από τη διαφάνεια των θεσμών, τη σωστή λειτουργία των ελεγκτικών μηχανισμών, την τεχνολογική επάρκεια της διοίκησης και τη διατήρηση της εμπιστοσύνης των πολιτών προς το κράτος δικαίου.

7.4 Κοινωνικά μέτρα

Η ανεργία, η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός δημιουργούν συνθήκες μέσα στις οποίες ευνοείται η στρατολόγηση ατόμων από εγκληματικές οργανώσεις. Σε περιόδους οικονομικής κρίσης, οι ευάλωτες κοινωνικές ομάδες αντιμετωπίζουν αυξημένο κίνδυνο εμπλοκής σε παράνομες δραστηριότητες είτε ως δράστες είτε ως θύματα εκμετάλλευσης. Η ανάπτυξη πολιτικών κοινωνικής προστασίας, η ενίσχυση της απασχόλησης και η πρόσβαση σε βασικές κοινωνικές υπηρεσίες συμβάλλουν στη μείωση των παραγόντων που τροφοδοτούν την εγκληματικότητα (Δημητρίου, 1997).

Καθοριστικό ρόλο διαδραματίζει η εκπαίδευση και η καλλιέργεια κοινωνικής και νομικής συνείδησης. Η ενημέρωση των πολιτών σχετικά με τις συνέπειες της διαφθοράς και του οργανωμένου εγκλήματος ενισχύει την κοινωνική αποδοκιμασία τέτοιων φαινομένων και περιορίζει την ανοχή απέναντι σε πρακτικές παρανομίας. Η εκπαίδευση σε θέματα δημοκρατίας, διαφάνειας και σεβασμού των θεσμών θεωρείται σημαντικό εργαλείο πρόληψης, ιδιαίτερα στις νεότερες ηλικίες (Καρύδης, 2010).

Σημαντικό στοιχείο των κοινωνικών μέτρων αποτελεί επίσης η ενίσχυση της εμπιστοσύνης των πολιτών προς το κράτος και τη δημόσια διοίκηση. Όταν οι πολίτες θεωρούν ότι οι θεσμοί λειτουργούν με αδιαφάνεια, καθυστερήσεις ή άνιση μεταχείριση, αυξάνεται η κοινωνική ανοχή απέναντι στη διαφθορά και στις παράτυπες πρακτικές. Αντίθετα, η ύπαρξη αποτελεσματικών δημόσιων υπηρεσιών και αξιόπιστων θεσμών ενισχύει τη νομιμοποίηση του κράτους δικαίου και περιορίζει τη διάδοση φαινομένων παραβατικότητας (Κουτσούκη, 1998).

Επίσης, συναντάται και η προστασία των κοινωνικών ομάδων που εμφανίζονται περισσότερο ευάλωτες απέναντι στις δραστηριότητες οργανωμένων εγκληματικών δικτύων. Μετανάστες, ανήλικοι, άτομα σε κατάσταση ακραίας φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού συχνά αποτελούν στόχο κυκλωμάτων εμπορίας ανθρώπων, εργασιακής εκμετάλλευσης ή παράνομων δικτύων διακίνησης. Η ανάπτυξη κοινωνικών πολιτικών ένταξης και προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων συμβάλλει στη μείωση της επιρροής των εγκληματικών οργανώσεων πάνω σε ευάλωτους πληθυσμούς (Καρύδης, 1996).

Εν συνεχεία, η ενίσχυση των σχολικών δομών, η υποστήριξη της οικογένειας, οι πολιτιστικές και αθλητικές δραστηριότητες και η κοινωνική φροντίδα μπορούν να περιορίσουν τις πιθανότητες εμπλοκής νέων ατόμων σε εγκληματικές ομάδες. Η πρόληψη θεωρείται ιδιαίτερα σημαντική, καθώς πολλές οργανωμένες εγκληματικές οργανώσεις επιδιώκουν να στρατολογήσουν νεαρά άτομα τα οποία αντιμετωπίζουν κοινωνικές ή οικονομικές δυσκολίες.

Επιπλέον, η ενίσχυση της κοινωνίας των πολιτών και των ανεξάρτητων μέσων ενημέρωσης αποτελεί σημαντικό μέτρο περιορισμού της διαφθοράς. Οι οργανώσεις διαφάνειας, οι δημοσιογραφικές έρευνες και οι κοινωνικές πρωτοβουλίες μπορούν να αποκαλύπτουν υποθέσεις διαφθοράς και να ασκούν πίεση για μεγαλύτερη λογοδοσία των δημόσιων αρχών. Σε δημοκρατικά συστήματα, η δημόσια λογοδοσία και η κοινωνική συμμετοχή λειτουργούν ως μηχανισμοί ελέγχου της εξουσίας και ενίσχυσης της διαφάνειας.

Η ανάπτυξη πολιτικών υποστήριξης θυμάτων οργανωμένου εγκλήματος αποτελεί βασική κοινωνική παρέμβαση. Τα θύματα εμπορίας ανθρώπων, οικονομικής εκμετάλλευσης ή εκβιασμού συχνά αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα κοινωνικής απομόνωσης και φόβου. Η παροχή ψυχολογικής, νομικής και κοινωνικής υποστήριξης ενισχύει την προστασία τους και διευκολύνει τη συνεργασία τους με τις αρμόδιες αρχές (Βλάχου, 2001).

Τα τελευταία χρόνια, ιδιαίτερη σημασία έχει αποκτήσει και η ανάπτυξη πολιτικών ψηφιακής ενημέρωσης και προστασίας των πολιτών. Η αύξηση του κυβερνοεγκλήματος

και των ηλεκτρονικών απατών καθιστά αναγκαία την εκπαίδευση των πολιτών σε θέματα ασφαλούς χρήσης του διαδικτύου, προστασίας προσωπικών δεδομένων και αναγνώρισης ψηφιακών κινδύνων. Η κοινωνική πρόληψη στον ψηφιακό χώρο θεωρείται πλέον απαραίτητο συμπλήρωμα της παραδοσιακής αντεγκληματικής πολιτικής. Συνεπώς, τα κοινωνικά μέτρα αποτελούν ουσιαστικό στοιχείο της πρόληψης και αντιμετώπισης του οργανωμένου εγκλήματος και της διαφθοράς. Η ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής, της εκπαίδευσης, της διαφάνειας και της εμπιστοσύνης στους θεσμούς συμβάλλει στη δημιουργία ενός κοινωνικού περιβάλλοντος λιγότερο ευάλωτου στην ανάπτυξη εγκληματικών και διεφθαρμένων πρακτικών.

8. Συμπεράσματα

Η παρούσα εργασία εξέτασε το φαινόμενο του οργανωμένου εγκλήματος και της διαφθοράς στην Ελλάδα και διεθνώς, εστιάζοντας στην εξέλιξή τους κατά την τελευταία δεκαετία, στα βασικά χαρακτηριστικά τους, στις αιτίες που τα τροφοδοτούν, στις σύγχρονες μορφές εμφάνισής τους και στους τρόπους αντιμετώπισής τους. Η ανάλυση ανέδειξε ότι πρόκειται για δύο σύνθετα και αλληλένδετα κοινωνικά φαινόμενα, τα οποία επηρεάζουν άμεσα τη λειτουργία των θεσμών, την οικονομική ανάπτυξη, την κοινωνική συνοχή και την εμπιστοσύνη των πολιτών προς το κράτος.

Ένα από τα βασικά συμπεράσματα της έρευνας είναι ότι το οργανωμένο έγκλημα έχει μεταβληθεί σημαντικά σε σχέση με τις παραδοσιακές μορφές του. Οι σύγχρονες εγκληματικές οργανώσεις εμφανίζουν αυξημένη ευελιξία, διεθνή δικτύωση και υψηλό βαθμό προσαρμοστικότητας στις οικονομικές και τεχνολογικές εξελίξεις. Η δράση τους δεν περιορίζεται πλέον σε δραστηριότητες όπως η διακίνηση ναρκωτικών ή η λαθρεμπορία, αλλά επεκτείνεται στο κυβερνοέγκλημα, στις ηλεκτρονικές απάτες, στη διακίνηση προσωπικών δεδομένων, στη νομιμοποίηση εσόδων μέσω σύνθετων χρηματοοικονομικών μηχανισμών και στη χρήση κρυπτονομισμάτων. Η ψηφιακή εποχή δημιούργησε νέες ευκαιρίες για την ανάπτυξη παράνομων δραστηριοτήτων, καθιστώντας το οργανωμένο έγκλημα περισσότερο αποκεντρωμένο, λιγότερο ορατό και δυσκολότερα ανιχνεύσιμο.

Παράλληλα, διαπιστώθηκε ότι και η διαφθορά έχει υποστεί σημαντικό μετασχηματισμό. Οι παραδοσιακές μορφές δωροδοκίας και πελατειακών σχέσεων εξακολουθούν να υφίστανται, ωστόσο ολοένα και μεγαλύτερη σημασία αποκτούν οι πιο σύνθετες μορφές διαφθοράς που συνδέονται με δημόσιες συμβάσεις, επενδυτικά έργα,

χρηματοοικονομικές συναλλαγές και δίκτυα επιρροής μεταξύ πολιτικών, διοικητικών και οικονομικών παραγόντων. Η ψηφιοποίηση των δημόσιων υπηρεσιών συνέβαλε στη βελτίωση της διαφάνειας σε αρκετούς τομείς, χωρίς όμως να εξαλείψει πλήρως τις δυνατότητες αθέμιτης παρέμβασης και κατάχρησης εξουσίας.

Αναφορικά με την έκταση του φαινομένου στην Ελλάδα, η μελέτη έδειξε ότι τα τελευταία χρόνια έχουν σημειωθεί ορισμένες θετικές εξελίξεις ως προς την ενίσχυση της διαφάνειας, την ψηφιοποίηση της δημόσιας διοίκησης και τη θεσμική θωράκιση των μηχανισμών ελέγχου. Παρ' όλα αυτά, τόσο το οργανωμένο έγκλημα όσο και η διαφθορά εξακολουθούν να αποτελούν σημαντικές προκλήσεις για το κράτος δικαίου. Η θέση της χώρας σε διεθνείς δείκτες διαφάνειας, οι εκθέσεις ευρωπαϊκών και διεθνών οργανισμών, αλλά και η εμφάνιση υποθέσεων υψηλού οικονομικού και πολιτικού ενδιαφέροντος καταδεικνύουν ότι εξακολουθούν να υφίστανται δομικές αδυναμίες οι οποίες ευνοούν την ανάπτυξη των φαινομένων αυτών.

Ως προς τα αίτια, η έρευνα κατέδειξε ότι δεν υπάρχει μία μόνο αιτία που να εξηγεί την ανάπτυξη του οργανωμένου εγκλήματος και της διαφθοράς. Αντίθετα, πρόκειται για φαινόμενα που προκύπτουν από τη συνδυασμένη επίδραση οικονομικών, θεσμικών, κοινωνικών και τεχνολογικών παραγόντων. Η οικονομική ανισότητα, η ανεργία, η περιθωριοποίηση κοινωνικών ομάδων, οι αδυναμίες ελέγχου της δημόσιας διοίκησης, η γραφειοκρατία, η χαμηλή αποτελεσματικότητα της δικαιοσύνης, αλλά και η ταχεία ανάπτυξη των ψηφιακών τεχνολογιών δημιουργούν ένα περιβάλλον μέσα στο οποίο οι εγκληματικές δραστηριότητες μπορούν να αναπτυχθούν και να εξελιχθούν.

Ιδιαίτερη σημασία αποδίδεται επίσης στις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης και της πανδημίας COVID-19. Η οικονομική κρίση αύξησε τις κοινωνικές ανισότητες, περιορίσε τις δυνατότητες ελέγχου των δημόσιων μηχανισμών και ενίσχυσε συνθήκες κοινωνικής ευαλωτότητας που αξιοποιήθηκαν από εγκληματικά δίκτυα. Αντίστοιχα, η πανδημία επιτάχυνε τον ψηφιακό μετασχηματισμό της οικονομίας και της κοινωνίας, γεγονός που συνοδεύτηκε από σημαντική αύξηση των ηλεκτρονικών απατών, των κυβερνοεπιθέσεων και άλλων μορφών ψηφιακής εγκληματικότητας. Παράλληλα, οι έκτακτες διαδικασίες διαχείρισης δημόσιων πόρων δημιούργησαν πρόσθετους κινδύνους εμφάνισης φαινομένων διαφθοράς.

Η εργασία ανέδειξε επίσης τη στενή σχέση μεταξύ οργανωμένου εγκλήματος και διαφθοράς. Τα δύο φαινόμενα λειτουργούν συχνά συμπληρωματικά, καθώς η διαφθορά διευκολύνει τη δράση των εγκληματικών οργανώσεων, ενώ τα παράνομα οικονομικά οφέλη του οργανωμένου εγκλήματος τροφοδοτούν νέους μηχανισμούς διαφθοράς. Η

αλληλεπίδραση αυτή δημιουργεί έναν φαύλο κύκλο υπονόμησης της νομιμότητας, της θεσμικής αξιοπιστίας και της κοινωνικής εμπιστοσύνης.

Σε ό,τι αφορά την αντιμετώπιση του προβλήματος, προέκυψε ότι η ποινική καταστολή από μόνη της δεν επαρκεί. Η αποτελεσματική αντιμετώπιση απαιτεί συνδυασμό θεσμικών, νομικών, διοικητικών, οικονομικών και κοινωνικών μέτρων. Η ενίσχυση της ανεξαρτησίας των ελεγκτικών μηχανισμών, η επιτάχυνση της απονομής της δικαιοσύνης, η διαφάνεια στις δημόσιες συμβάσεις, η αξιοποίηση σύγχρονων τεχνολογικών εργαλείων, η διεθνής συνεργασία, η εκπαίδευση των πολιτών και η καλλιέργεια κουλτούρας λογοδοσίας αποτελούν βασικές προϋποθέσεις για τη μείωση των φαινομένων αυτών.

Εν κατακλείδι, η μελέτη καταδεικνύει ότι το οργανωμένο έγκλημα και η διαφθορά δεν αποτελούν στατικά φαινόμενα αλλά δυναμικές και διαρκώς μεταβαλλόμενες μορφές παραβατικότητας, οι οποίες προσαρμόζονται στις εξελίξεις της οικονομίας, της τεχνολογίας και της κοινωνίας. Η αποτελεσματική αντιμετώπισή τους προϋποθέτει μακροπρόθεσμη στρατηγική, ισχυρούς δημοκρατικούς θεσμούς, συνεχή διεθνή συνεργασία και ενεργή συμμετοχή της κοινωνίας των πολιτών. Μόνο μέσα από μια ολιστική προσέγγιση που θα συνδυάζει πρόληψη, διαφάνεια, λογοδοσία και αποτελεσματική καταστολή είναι δυνατόν να περιοριστούν ουσιαστικά οι επιπτώσεις τους και να ενισχυθεί η προστασία του κράτους δικαίου και της κοινωνικής ευημερίας.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσσες πηγές

- Αγγελή, Ι. (2005). Ηλεκτρονικό έγκλημα και απονομή της ποινικής δικαιοσύνης. *Ποινική Δικαιοσύνη*, σσ. 1062 επ.
- Αθανασίου, Ε. (2006). Πιστωτική κάρτα και Διαδίκτυο. *Ελληνική Δικαιοσύνη*, σσ. 990 επ.
- Αλεξιάδης, Σ. (1992). Η νομιμοποίηση των προσόδων του εγκλήματος. *Αρμενόπουλος*, σσ. 1 επ.
- Αλεξιάδης, Σ. (2000). Προς μία νέα γενιά «Κοινώς Επικίνδυνων Εγκλημάτων»; Το παράδειγμα της διαφθοράς. *Ποινική Δικαιοσύνη*, σσ. 1021 επ.
- Αλεξιάδης, Σ. (2004). *Εγκληματολογία* (4η έκδ.). Αθήνα–Θεσσαλονίκη: Σάκκουλας.
- Ανδρουλάκης, Ι. (2007). Αδικήματα Διαφθοράς στον Οικονομικό Τομέα – Διαφθορά στον οικονομικό τομέα με ιδιαίτερη αναφορά στην ανάθεση έργων και προμηθειών. Στο Ν. Κουράκης, Ν. (Επιμ.). (2007). *Τα οικονομικά εγκλήματα: Ειδικό μέρος* (Τόμ. II, 3η έκδ.). Αθήνα–Κομοτηνή: Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα.
- Αργυρόπουλος, Χ. (1984). Ποινικές διατάξεις με περιεχόμενο αβέβαιο και ασαφές. *Νομικό Βήμα*, σσ. 735 επ.
- Βαθιώτης, Κ. (2001). Η προστασία μαρτύρων κατά το άρθρο 9 του Νόμου 2928/2001. *Ποινικά Χρονικά*, σσ. 1045 επ.
- Βαθρακοκόιλης, Α. (2001). *Το οργανωμένο έγκλημα και οι τρόποι αντιμετώπισής του*. Αθήνα–Κομοτηνή: Σάκκουλας.
- Βασιλαντωνοπούλου, Β. (2019). Η αντεγκληματική πολιτική για το «ξέπλυμα μαύρου χρήματος». Στο Σ. Βιδάλη, Ν. Κ. Κουλούρης & Χ. Παπαχαλαράμους (Επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα* (σσ. 255–278). Αθήνα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Βιδάλη, Σ. (1993). Η πολιτική διαφθορά ως μία εκ των καλών τεχνών. *Χρονικά*, 7, σσ. 39 επ.
- Βιδάλη, Σ. (2017). *Πέρα από τα όρια: Η αντεγκληματική πολιτική σήμερα*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Βλάχου, Β. (2001). Τα δικαιώματα των θυμάτων στο κατώφλι του 21ου αιώνα – Κριτικές Παρατηρήσεις. *Ποινική Δικαιοσύνη*, σσ. 69 επ.
- Γαβαλάκη, Ν. (2023). Οργανωμένο κυβερνοέγκλημα (cybercrime). Στο Δ. Ζιούβας (Επιμ.), *Οργανωμένο Έγκλημα* (σσ. 506–532). Ευρωπαϊκές Πανεπιστημιακές Εκδόσεις.
- Γασπαρινάτου, Μ. (2019). Πολιτική διαφθορά και χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων στην Ελλάδα. Στο Σ. Βιδάλη, Ν. Κ. Κουλούρης & Χ. Παπαχαλαράμους (Επιμ.),

- Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα* (σσ. 157–183). Αθήνα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Γιαρένη, Ι. (2005). Η διαφθορά ως πολυδιάστατο φαινόμενο της σύγχρονης κοινωνίας. *Ελληνική Δικαιοσύνη*, σσ. 673 επ.
- Γρίβας, Κ. (1995). *Οπιούχα. Μορφίνη – Ηρωίνη – Μεθαδόνη*. Αθήνα: Νέα Σύνορα – Α. Α. Λιβάνης.
- Γρίβας, Κ. (1997). *Πλανητική Κυριαρχία και «Ναρκωτικά». Τα «Ναρκωτικά» ως εργαλείο της Αμερικανικής εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής*. Αθήνα: Νέα Σύνορα – Α. Α. Λιβάνης.
- Γρηγορίου, Α. (2008). Η έκταση της μετανάστευσης στην Ελλάδα: δικαιώματα και υποχρεώσεις αλλοδαπών. *Διοικητική Δίκη*, σσ. 553 επ.
- Δαγτόγλου, Π. (1992). *Γενικό Διοικητικό Δίκαιο* (3η έκδ.). Αθήνα–Κομοτηνή: Αντ. Ν. Σάκκουλα.
- Δαλακούρας, Θ. (2001). Οι ειδικές ανακριτικές πράξεις του άρθρου 6 του Ν. 2928/2001. *Ποινικά Χρονικά*, σσ. 1022 επ.
- Δαλακούρας, Θ. (2004). Προστασία μαρτύρων: Ένα δικαιοκρατικό στοίχημα. *Ποινική Δικαιοσύνη*, σσ. 1166 επ.
- Δημητράτος, Ν. (1999). Οργανωμένο έγκλημα: θεωρητική προσέγγιση ενός κοινωνικού και ποινικού προβλήματος. *Ποινικά Χρονικά*, ΜΘ', σσ. 300 επ.
- Δημήτρινας, Γ. (2002). *Ξέπλυμα βρώμικου χρήματος: Ζητήματα εφαρμογής του Ν. 2331/1995*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Δημητρίου, Σ. (Επιμ.). (1997). *Μορφές κοινωνικού αποκλεισμού και μηχανισμοί παραγωγής του*. Αθήνα: Ιδεοκίνηση.
- Δημόπουλος, Χ. (2001). Το Πολυεθνικό Έγκλημα – Δομή και Προοπτική. *Νομικά Χρονικά Δικηγορικού Συλλόγου Αιγίου*, 2, σσ. 5–13.
- Δημόπουλος, Χ. (2003). *Η Παγκοσμιοποίηση του εγκλήματος*. Αθήνα–Κομοτηνή: Αντ. Ν. Σάκκουλα.
- Δημόπουλος, Χ. (2005). *Η Διαφθορά*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Ελληνική Αστυνομία. (2011–2024). *Ετήσιες εκθέσεις για το οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα*. Αθήνα: Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας.
- Ζαραφονίτου, Χ. (2004). Ανασφάλεια και επέκταση του κοινωνικού ελέγχου: Ποινικοποίηση των «αντικοινωνικοτήτων» και της «αταξίας». *Ποινικός Λόγος*, σσ. 2049 επ.
- Ζέρβα, Χ. (2001). Εξωχώριες εταιρίες και νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες ενέργειες. *Ποινική Δικαιοσύνη*, σσ. 1046 επ.
- Ζημιανίτης, Δ. (2010). Νέες τάσεις της εντατικής δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις στον ευρωπαϊκό χώρο Δικαιοσύνης, υπό το πρίσμα της Συνθήκης της Λισσαβόνας. *Ποινικά Χρονικά*, σσ. 89 επ.
- Ζιούβας, Δ. (2007). Φορολογικά Αδικήματα – Νομοθετικοί άξονες, συστηματική θεμελίωση και βασικοί δογματικοί προβληματισμοί του ελληνικού φορολογικού ποινικού δικαίου. Στο Ν. Κουράκης & Δ. Ζιούβας (Επιμ.), *Τα Οικονομικά Εγκλήματα, Ειδικό Μέρος* (τ. II, 3η έκδ., σσ. 11 επ.). Αθήνα–Κομοτηνή: Αντ. Ν. Σάκκουλα.
- Ζιούβας, Δ. (2007). Τελωνειακά Αδικήματα – Εγκληματολογικός φαινότυπος και βασική ποινικοδογματική και ερμηνευτική προσέγγιση του εγκλήματος της λαθρεμπορίας. Στο Ν.

- Ζιούβας, Δ. (2025). Διαδικτυακές απάτες και οργανωμένο κυβερνοέγκλημα: Εγκληματολογικός φαινότυπος και σύγχρονες προκλήσεις. *Έγκλημα και Τιμωρία: Ενημερωτικό Δελτίο της Ελληνικής Εταιρείας Εγκληματολογίας*, 16, σσ. 32–51.
- Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ. (2003). *Το Ποινικό Δίκαιο στην Ευρωπαϊκή Ένωση – Σημαντικές όψεις και προοπτικές εξέλιξης*. Αθήνα–Θεσσαλονίκη: Σάκκουλα.
- Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ. (2003). Η έννοια του οργανωμένου εγκλήματος στην ΕΕ – Το ποινικό δίκαιο μεταξύ ασφάλειας και ελευθερίας των πολιτών. *Ποινική Δικαιοσύνη*, σσ. 538 επ.
- Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ. (2003). Συντονιστικά όργανα για την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος στην ΕΕ: Από τον αστυνομικό (Europol) στον δικαστικό (Eurojust) συντονισμό. *Ποινική Δικαιοσύνη*, σσ. 165 επ.
- Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ. (2004). Ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης: Οι ρυθμίσεις του Ν. 3251/2004 και η μετάβαση από την έκδοση στην «παράδοση». *Ποινική Δικαιοσύνη*, σσ. 1294 επ.
- Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ. (2007). Η ποινική αντιμετώπιση του ξεπλύματος βρώμικου χρήματος: Μεταξύ διεθνούς, ευρωπαϊκής και εθνικής νομοθεσίας. Στο *Ξέπλυμα βρώμικου χρήματος: «Καθαρή» ή ελεύθερη κοινωνία;* (σσ. 53 επ.). Αθήνα–Κομοτηνή: Αντ. Ν. Σάκκουλα.
- Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ. (2008). Ποινικοποίηση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες: Βασικά χαρακτηριστικά του Ν. 3691/2008 και δικαιοκρατικά όρια. *Ποινικά Χρονικά*, σσ. 917 επ.
- Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ. (2011). *Ευρωπαϊκό Ποινικό Δίκαιο και Συνθήκη της Λισσαβώνας – Θεσμικό πλαίσιο ανάπτυξης και αρχές ποινικοποίησης σε ευρωπαϊκό περιβάλλον*. Αθήνα–Θεσσαλονίκη: Σάκκουλα.
- Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ., & Prittwitz, C. (Επιμ.). (2011). *Επιτήρηση και ποινική καταστολή στη σύγχρονη αντεγκληματική πολιτική*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Καμπέρου-Ντάλτα, Ε. (2009). *Ο Ν. 3691/2008 για το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος – Ερμηνευτική προσέγγιση του Νόμου και Διεθνές Ποινικό Πλαίσιο*. Αθήνα: Π. Ν. Σάκκουλα.
- Καρύδης, Β. (1996). *Η εγκληματικότητα των μεταναστών στην Ελλάδα – Ζητήματα Θεωρίας και Αντεγκληματικής Πολιτικής*. Αθήνα: Παπαζήση.
- Κιούπης, Δ. (2002). Εμπόριο ανθρωπίνων οργάνων – Ένα παγκόσμιο εγκληματικό φαινόμενο και ο ρόλος του Διαδικτύου. *Ποινικός Λόγος*, σσ. 1629 επ.
- Κιούπης, Δ. (2007). Ηλεκτρονικά Οικονομικά Εγκλήματα. Στο Ν. Κουράκης & Δ. Ζιούβας (Επιμ.), *Τα Οικονομικά Εγκλήματα, Ειδικό Μέρος* (τ. II, 3η έκδ., σσ. 405 επ.). Αθήνα–Κομοτηνή: Αντ. Ν. Σάκκουλα.
- Κουράκης, Ν. (1997). *Ποινική Καταστολή*. Αθήνα–Κομοτηνή: Αντ. Ν. Σάκκουλα.
- Κουράκης, Ν. (2000). Το οργανωμένο έγκλημα: Φαινομενολογία του προβλήματος και αντιμετώπισή του στην Ελλάδα. Στο *Το οργανωμένο έγκλημα από τη σκοπιά του Ποινικού Δικαίου* (σσ. 173 επ.). Αθήνα: Π. Ν. Σάκκουλα.
- Κουτσούκης, Κ. (1998). *Η παθολογία της πολιτικής. Όψεις της διαφθοράς στο νεοελληνικό κράτος*. Αθήνα: Παπαζήση.
- Κραβαρίτου, Γ. (2002). Κοινωνικά Δικαιώματα και Κοινωνική Ιδιότητα του Πολίτη. *Νομικό Βήμα*, σσ. 1426 επ.

- Κραβαρίτου, Γ. (2004). Σχέση Δικαίου και Πολιτισμού: Όψεις της Σύγχρονης Προβληματικής. *Νομικό Βήμα*, σσ. 1673 επ.
- Κριθαράς, Θ. (2005). Εννοιολόγηση του οργανωμένου εγκλήματος. *Ποινική Δικαιοσύνη*, σσ. 892 επ.
- Λάζος, Γ. (2000). Κυβερνοχώρος, οργανωμένο έγκλημα και ξέπλυμα βρώμικου χρήματος. *Ποινική Δικαιοσύνη*, σσ. 403 επ.
- Λάζος, Γ. (2001). *Πληροφορική και Έγκλημα*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Λάζος, Γ. (2007). *Κριτική Εγκληματολογία*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Λαζαράκου, Γ. (1999). Η Ευρωπαϊκή Αστυνομία (Europol) και η ανάγκη ελέγχου της. *Ποινική Δικαιοσύνη*, σσ. 1145 επ.
- Λαζαράκου, Γ. (2001). Βιομετρία: Προστασία των προσωπικών δεδομένων μέσω της επεξεργασίας ευαίσθητων (σωματικών) πληροφοριών. *Ποινική Δικαιοσύνη*, σσ. 1165 επ.
- Λαμπροπούλου, Ε. (2001). *Εσωτερική Ασφάλεια και Κοινωνία του Ελέγχου*. Αθήνα: Κριτική.
- Λίβου, Ν. (2007). *Οργανωμένο Έγκλημα και Ειδικές Ανακριτικές Πράξεις*. Αθήνα: Π. Ν. Σάκκουλα.
- Μανωλεδάκης, Ι. (2002). *Ασφάλεια και Ελευθερία. Ερμηνεία του Ν. 2928/2001 για το οργανωμένο έγκλημα*. Αθήνα–Θεσσαλονίκη: Σάκκουλα.
- Μανωλεδάκης, Ι. (2004). *Μελέτες για εμβάθυνση στο ποινικό δίκαιο (1978–2004)* (6η έκδ.). Αθήνα–Θεσσαλονίκη: Σάκκουλα.
- Μαργαρίτης, Λ. (2002). Παρατηρήσεις στο Σχέδιο Νόμου για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και την αρωγή σε θύματα εγκλημάτων οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής. *Ποινική Δικαιοσύνη*, σσ. 181 επ.
- Μαργαρίτης, Λ. (2011). Ανακριτική διείσδυση και δικαστικό Συμβούλιο. Στο Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι & C. Prittwitz (Επιμ.), *Επιτήρηση και ποινική καταστολή στη σύγχρονη αντεγκληματική πολιτική* (σσ. 135 επ.). Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Μπιτζιλέκης, Ν. (2001). *Υπηρεσιακά Εγκλήματα – Άρθρα 235–263α ΠΚ* (2η έκδ.). Αθήνα–Θεσσαλονίκη: Σάκκουλα.
- Μυλωνόπουλος, Χ. (2000). Οργανωμένο Έγκλημα και Διεθνές Ποινικό Δίκαιο. Στο *Το οργανωμένο έγκλημα από τη σκοπιά του Ποινικού Δικαίου* (σσ. 101 επ.). Αθήνα: Π. Ν. Σάκκουλα.
- Μυλωνόπουλος, Χ. (2001). Ο Ν. 2928/2001 για την προστασία του πολίτη από αξιόποινες πράξεις εγκληματικών οργανώσεων. *Ποινικός Λόγος*, σσ. 793 επ.
- Νικολοπούλου, Α. (Επιμ.). (1998). *Κράτος και Διαφθορά*. Αθήνα: Σιδέρη.
- Νικολούδης, Π. (2000). Η νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες. *Ποινικά Χρονικά*, σσ. 769 επ.
- Σταμούλη, Ε. (2016). Οργανωμένο έγκλημα και οικονομική κρίση: Τάσεις και μεταβολές. Στο Μ. Γασπαρινάτου (Επιμ.), *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης: Τιμητικός τόμος για τον καθηγητή Νέστορα Κουράκη* (τ. Α', σσ. 1195 επ.). Αθήνα: Αντ. Ν. Σάκκουλα.
- Σταμούλη, Ε. (2019). Οργανωμένο έγκλημα, παράνομες αγορές και διαφθορά στην Ελλάδα. Στο Σ. Βιδάλη, Ν. Κ. Κουλούρης & Χ. Παπαχαράλάμπους (Επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα* (σσ. 213–237). Αθήνα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.

Τραγάκης, Γ. (1996). *Οργανωμένο έγκλημα και ζέπλυμα βρώμικου χρήματος*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Χουλιάρας, Α. (2019). Εγκληματικότητα ισχυρών: Εγκληματολογική θεωρία και ποινική προβληματική. Στο Σ. Βιδάλη, Ν. Κ. Κουλούρης & Χ. Παπαχαράλαμπους (Επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα* (σσ. 63–86). Αθήνα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.

Ξενόγλωσσες πηγές και διεθνείς εκθέσεις

Bauman, Z. (2000). *Liquid Modernity*. Cambridge: Polity Press.

Bauman, Z. (2007). *Liquid Times: Living in an Age of Uncertainty*. Cambridge: Polity Press.

Beck, U. (1992). *Risk Society: Towards a New Modernity*. London: Sage.

Broadhurst, R., Ball, M., & Jiang, C. (2021). Availability of COVID-19 related products on Tor darknet markets. *Australian Institute of Criminology*.

Castells, M. (2010). *The Rise of the Network Society* (2nd ed.). Oxford: Wiley-Blackwell.

Castells, M. (2012). *Networks of Outrage and Hope: Social Movements in the Internet Age*. Cambridge: Polity Press.

Clinard, M. B., & Quinney, R. (1973). *Criminal Behavior Systems: A Typology*. New York: Holt, Rinehart and Winston.

European Commission. (2021). *Anti-Money Laundering Package*. Brussels: European Commission.

European Commission. (2023). *2023 Rule of Law Report: Country Chapter on the rule of law situation in Greece*. Brussels: European Commission. Ανακτήθηκε από https://commission.europa.eu/publications/2023-rule-law-report-communication-and-country-chapters_en

European Court of Auditors. (2023). *Special Report 28/2023: Public procurement in the EU – Less competition for contracts awarded for works, goods and services in the 10 years up to 2021*. Luxembourg: European Court of Auditors.

Europol. (2020). *How criminals profit from the COVID-19 pandemic*. The Hague: Europol.

Europol. (2020). *Internet Organised Crime Threat Assessment (IOCTA) 2020*. The Hague: Europol.

Europol. (2021). *European Union Serious and Organised Crime Threat Assessment: A corrupting influence: The infiltration and undermining of Europe's economy and society by organised crime*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Europol. (2023). *Internet Organised Crime Threat Assessment (IOCTA) 2023*. The Hague: Europol.

Europol. (2024). *Decoding the EU's most threatening criminal networks*. The Hague: Europol. Ανακτήθηκε από <https://www.europol.europa.eu/publication-events/main-reports/decoding-eus-most-threatening-criminal-networks>

European Union Agency for Fundamental Rights. (2023). *Fundamental Rights Report 2023*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

FATF. (2021). *Updated Guidance for a Risk-Based Approach to Virtual Assets and Virtual Asset Service Providers*. Paris: Financial Action Task Force. Ανακτήθηκε από <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Fatfrecommendations/Guidance-rba-virtual-assets-2021.html>

- FATF. (2023). *International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation*. Paris: Financial Action Task Force.
- Foucault, M. (1977). *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*. New York: Pantheon Books.
- Habermas, J. (1975). *Legitimation Crisis*. Boston: Beacon Press.
- Heidenheimer, A. J., & Johnston, M. (Eds.). (2002). *Political Corruption: Concepts and Contexts* (3rd ed.). New Brunswick: Transaction Publishers.
- Interpol. (2020). *Cybercrime: COVID-19 Impact*. Lyon: Interpol.
- Johnston, M. (2005). *Syndromes of Corruption: Wealth, Power, and Democracy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Klitgaard, R. (1988). *Controlling Corruption*. Berkeley: University of California Press.
- Levi, M. (2015). Money laundering. In M. D. Dubber & T. Hörnle (Eds.), *The Oxford Handbook of Criminal Law*. Oxford: Oxford University Press.
- Matsaganis, M. (2013). *The Greek crisis: Social impact and policy responses*. Berlin: Friedrich Ebert Stiftung.
- Merton, R. K. (1938). Social structure and anomie. *American Sociological Review*, 3(5), 672–682.
- Merton, R. K. (1983). *Social Theory and Social Structure* (Rev. ed.). New York: Free Press.
- Mungiu-Pippidi, A. (2015). *The Quest for Good Governance: How Societies Develop Control of Corruption*. Cambridge: Cambridge University Press.
- OECD. (2014). *OECD Foreign Bribery Report: An Analysis of the Crime of Bribery of Foreign Public Officials*. Paris: OECD Publishing.
- OECD. (2016). *Committing to Effective Whistleblower Protection*. Paris: OECD Publishing.
- OECD. (2020). *Public Integrity for an Effective COVID-19 Response and Recovery*. Paris: OECD Publishing.
- OECD. (2022). *Public Integrity Outlook 2022*. Paris: OECD Publishing.
- Passas, N. (1998). Structural sources of international crime: Policy lessons from the BCCI affair. *Crime, Law and Social Change*, 30, 293–315.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.
- Rose-Ackerman, S. (1999). *Corruption and Government: Causes, Consequences, and Reform*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rose-Ackerman, S., & Palifka, B. J. (2016). *Corruption and government: Causes, consequences, and reform* (2nd ed.). Cambridge University Press.
- Rothstein, B., & Uslaner, E. M. (2005). All for all: Equality, corruption, and social trust. *World Politics*, 58(1), 41–72.
- Schneider, F. (2012). *The Shadow Economy and Work in the Shadow: What Do We (Not) Know?* Bonn: IZA.
- Shelley, L. (2005). The unholy trinity: Transnational crime, corruption, and terrorism. *Brown Journal of World Affairs*, 11(2), 101–111.
- Shelley, L. (2020). *Dark Commerce: How a New Illicit Economy Is Threatening Our Future*. Princeton: Princeton University Press.
- Stiglitz, J. E. (2012). *The Price of Inequality*. New York: W. W. Norton.
- Sutherland, E. H. (1949). *White Collar Crime*. New York: Dryden Press.

- Transparency International. (2020). *Whistleblowing: An effective tool in the fight against corruption*. Berlin: Transparency International.
- Transparency International. (2021). *Global Corruption Barometer – European Union 2021*. Berlin: Transparency International.
- Transparency International. (2024). *Corruption Perceptions Index 2023*. Berlin: Transparency International. Ανακτήθηκε από <https://www.transparency.org/en/cpi/2023>
- Transparency International Greece. (2024). *Δείκτης Αντίληψης Διαφθοράς 2023 – Ελλάδα*. Αθήνα: Διεθνής Διαφάνεια Ελλάς.
- United Nations Office on Drugs and Crime. (2020). *The impact of COVID-19 on organized crime*. Vienna: UNODC.
- United Nations Office on Drugs and Crime. (2021). *Global Report on Trafficking in Persons*. Vienna: United Nations.
- United Nations Office on Drugs and Crime. (2023). *Global Study on Homicide*. Vienna: United Nations.
- Varese, F. (2011). *Mafias on the Move: How Organized Crime Conquers New Territories*. Princeton: Princeton University Press.
- Varese, F. (2020). How mafias migrate: Transplantation, functional diversification, and separation. *Crime and Justice*, 49, 289–337.
- Wall, D. S. (2007). *Cybercrime: The Transformation of Crime in the Information Age*. Cambridge: Polity Press.
- World Bank. (2011). *World Development Report 2011: Conflict, Security, and Development*. Washington, DC: World Bank.
- World Bank. (2020). *Enhancing Government Effectiveness and Transparency: The Fight Against Corruption*. Washington, DC: World Bank.
- World Health Organization. (2020). *COVID-19 and violence against women: What the health sector/system can do*. Geneva: World Health Organization.
- UN Women. (2020). *The Shadow Pandemic: Violence against women during COVID-19*. New York: UN Women.

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα:

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.